

Azərbaycan dili

1
dövlət dili

METODİK VƏSAİT

Ülkər Nurullayeva
Aynur Rüstəmovə

Azərbaycan dili 1

METODİK VƏSAİT

dövlət dili

Ümumtəhsil məktəblərinin
1-ci sinfi üçün Azərbaycan dili fənni üzrə
METODİK VƏSAİT

Bu nəşrlə bağlı irad və təkliflərinizi
artitrm2017@gmail.com və derslik@edu.gov.az
elektron ünvanlarına göndərməyiniz xahiş olunur.
Əməkdaşlığınız üçün əvvəlcədən təşəkkür edirik!

MÜNDƏRİCAT

GİRİŞ3

I BÖLMƏ. AİLƏ. TANIŞLIQ

Bölmənin icmalı	9
• 1-ci dərs	10
• 2-ci dərs	11
• 3-cü dərs	12
• 4-cü dərs	13
• 5-ci dərs	14
• 6-cı dərs	15

II BÖLMƏ. SAY. ZAMAN

Bölmənin icmalı	16
• 1-ci dərs	17
• 2-ci dərs	18
• 3-cü dərs	19
• 4-cü dərs	20
• 5-ci dərs	21
• 6-cı dərs	22

III BÖLMƏ. EMOSİYALAR. BƏDƏN ÜZVLƏRİ

Bölmənin icmalı	23
• 1-ci dərs	24
• 2-ci dərs	25
• 3-cü dərs	26
• 4-cü dərs	27
• 5-ci dərs	28
• 6-cı dərs	29

IV BÖLMƏ. MƏKTƏB

Bölmənin icmalı	30
• 1-ci dərs	31
• 2-ci dərs	32
• 3-cü dərs	33
• 4-cü dərs	34
• 5-ci dərs	35
• 6-cı dərs	36

V BÖLMƏ. RƏNGLƏR. GEYİM

Bölmənin icmalı	37
• 1-ci dərs	38
• 2-ci dərs	39
• 3-cü dərs	40
• 4-cü dərs	41
• 5-ci dərs	42
• 6-cı dərs	43

VI BÖLMƏ. MEYVƏ. TƏRƏVƏZ

Bölmənin icmalı	44
• 1-ci dərs	45
• 2-ci dərs	46
• 3-cü dərs	47

• 4-cü dərs	48
• 5-ci dərs	49
• 6-cı dərs	50

VII BÖLMƏ. ƏRZAQ. MƏTBƏX

Bölmənin icmalı	51
• 1-ci dərs	52
• 2-ci dərs	53
• 3-cü dərs	54
• 4-cü dərs	55
• 5-ci dərs	56
• 6-cı dərs	57

VIII BÖLMƏ. HEYVANLAR

Bölmənin icmalı	58
• 1-ci dərs	59
• 2-ci dərs	60
• 3-cü dərs	61
• 4-cü dərs	62
• 5-ci dərs	63
• 6-cı dərs	64

IX BÖLMƏ. QUŞLAR

Bölmənin icmalı	65
• 1-ci dərs	66
• 2-ci dərs	67
• 3-cü dərs	68
• 4-cü dərs	69
• 5-ci dərs	70
• 6-cı dərs	71

X BÖLMƏ. PEŞƏLƏR. TƏHLÜKƏSİZLİK

Bölmənin icmalı	72
• 1-ci dərs	73
• 2-ci dərs	74
• 3-cü dərs	75
• 4-cü dərs	76
• 5-ci dərs	77
• 6-cı dərs	78

XI BÖLMƏ. İDMAN. GİGİYENA

Bölmənin icmalı	79
• 1-ci dərs	80
• 2-ci dərs	81
• 3-cü dərs	82
• 4-cü dərs	83
• 5-ci dərs	84
• 6-cı dərs	85

ƏLAVƏ MATERİALLAR86

GİRİŞ

Azərbaycan dilinin dövlət dili kimi tədrisi təlim digər dillərdə aparılan məktəblərdə şagirdlərə bu dili öyrənmək imkanı yaradır. Bununla da Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının hüquqi tələblərindən biri (Azərbaycan vətəndaşlarının dövlət dilini bilməsi) təmin olunur. Bu məktəblərdə şagirdlər Azərbaycan dilində dinləyib-anlama, danışma, oxu və yazı üzrə müvafiq nitq vərdişlərinə yiyələnir, ünsiyyət bacarıqları qazanırlar.

I sinifdə Azərbaycan dili (dövlət dili) kurikulumu 2 məzmun xətti üzrə (1. Dinləyib-anlama; 2. Danışma) standartların reallaşdırılmasını nəzərdə tutur. İlin sonunda şagird sadə şifahi nitq nümunələrinin məzmununu başa düşməli, öyrəndiyi sözləri nitqində istifadə etməli, sadə rəbitəli mətnlər qurmağı bacarmalıdır.

Təlim digər dillərdə aparılan ümumtəhsil məktəbləri üçün Azərbaycan dili (dövlət dili kimi) fənni üzrə I sinif dərslük komplekti Azərbaycan Respublikası Təhsil Nazirliyinin təsdiq etdiyi "Azərbaycan Respublikasının ümumtəhsil məktəbləri üçün Azərbaycan dili kurikulumunun (I-IV siniflər)" əsasında hazırlanmışdır. Dərslük komplekti üç kitabdan ibarətdir: dərslük, iş dəftəri, metodik vəsait (MV). I sinifdə Azərbaycan dili (dövlət dili kimi) fənni həftədə 2 saat olmaqla 33 həftə (66 saat) ərzində tədris olunur.

Dərslüyün strukturu

Təlim digər dillərdə aparılan ümumtəhsil məktəbləri üçün Azərbaycan dili (dövlət dili kimi) fənni kurikulumu 2 məzmun xətti üzrə (dinləyib-anlama, danışma) fəaliyyəti özündə əks etdirir. Dərslükdəki mövzular 11 bölmədə qruplaşdırılmışdır. Hər bölmədə mahiyyətə bir-birinə yaxın iki mövzu təqdim edilir. Bölmənin tədrisinə 6 saat ayrılmışdır. Fəaliyyət üzrə saatlar müəlliflər tərəfindən aşağıdakı şəkildə müəyyənləşdirilmişdir:

1. 1-ci mövzu üzrə söz ehtiyatının mənimsədilməsi;
2. 1-ci mövzu üzrə söz ehtiyatının möhkəmləndirilməsi (*oyunlar, təqdimat, dialoq*);
3. 2-ci mövzu üzrə söz ehtiyatının mənimsədilməsi;
4. 2-ci mövzu üzrə söz ehtiyatının möhkəmləndirilməsi (*oyunlar, təqdimat, dialoq*);
5. Dinləmə;
6. Şəkil üzrə danışma.

Nö	Bölmələr (mövzular)	Saat / dərslük	Həftə
1	Ailə. Tanışlıq	6	3
2	Say. Zaman	6	3
3	Emosiyalar. Bədən üzvləri	6	3
4	Məktəb	6	3
5	Rənglər. Geyim	6	3
6	Meyvə. Tərəvəz	6	3
7	Ərzaq. Mətbəx	6	3
8	Heyvanlar	6	3
9	Quşlar	6	3
10	Peşələr. Təhlükəsizlik	6	3
11	İdman. Gigiyena	6	3
CƏMİ		66	33

I sinif üzrə Azərbaycan dili (dövlət dili) standartları və təlim nəticələri

Məzmun xətləri üzrə əsas və alt-standartlar	Təlim nəticələri
1. Dinləyib-anlama Şagird: 1.1. Sadə şifahi nitq nümunələrinin məzmununu başa düşdüyünü nümayiş etdirir.	
1.1.1. Sadə şifahi göstərişləri təkrarlayır və onlara əməl edir.	<ul style="list-style-type: none"> Müraciətlərə adekvat reaksiya verir. Situasiyaya uyğun müraciət edir.
1.1.2. Adını eşitdiyi əşya və hadisəni şəkildə göstərir.	<ul style="list-style-type: none"> Yeni sözləri təkrarlayır. Əşya və hadisələri şəkillərlə uyğunlaşdırır.
1.1.3. Dinlədiyi məlumatı şəkillə uyğunlaşdırır.	<ul style="list-style-type: none"> Dinlədiyi informasiyanı şəkildə göstərir. Dinlədiyi mətnə əsasən şəkillərin (hadisələrin) ardıcılığını müəyyənləşdirir.
2. Danışma Şagird: 2.1. Öyrəndiyi sözlərin mənasını izah etməklə onların əsasında cümlələr qurur.	
2.1.1. Öyrəndiyi sözlərdən birləşmə və cümlələr qurur.	<ul style="list-style-type: none"> Yeni öyrəndiyi sözlərdən müxtəlif sintaktik konstruksiyalarda istifadə edir.
2.1.2. Şifahi nitqində yeni sözlərdən istifadə edir.	<ul style="list-style-type: none"> Danışarkən yeni öyrəndiyi sözlərdən istifadə edir.
2.2. Müxtəlif əşyalar, sadə süjetli şəkillər və hadisələr ətrafında fikirlərini ifadə edir.	
2.2.1. Müşahidə etdiyi əşya və hadisələri adlandırır.	<ul style="list-style-type: none"> Əşyaları şəkildə göstərir və adlandırır. Ətrafda gördüklərini söz və ya söz birləşməsi ilə ifadə edir.
2.2.2. Müşahidə etdiyi əşya və hadisələri sadə formada təsvir edir.	<ul style="list-style-type: none"> Əşyanın xüsusiyyətlərini sadalayır. Hadisələri təsvir edir. Şəkil üzrə kiçik rəbitəli mətn qurur.
2.2.3. Mövzuya uyğun sadə dialoqlar qurur.	<ul style="list-style-type: none"> Verilən mövzuya uyğun dialoq qurur. Sual cümlələri qurur.

Təlim digər dildə olan məktəblərdə Azərbaycan dilinin tədrisi metodikası

Söz ehtiyatı. Dinləyib-anlamanın formalaşması və inkişafı üçün leksikanın öyrədilməsi ön plana keçir. Şagirdlərdə ən mühüm leksik bazanın yaradılması və bu leksik bazadan yerində və düzgün istifadə etmək bacarığının formalaşdırılması müəllimin qarşısında duran ən vacib məsələdir. Bu mərhələdə şagirdlər ən çox işlənən leksik bazanı, sintaktik konstruksiyaları və nitq etiketlərini mənimsəməlidirlər. Bu zaman onlarda aktiv (nitqdə işlətdikləri) və passiv (başə düşdükləri) söz ehtiyatı formalaşır ki, bu da ünsiyyətin əsasını təşkil edir.

Dinləmə. I sinifdə dinləyib-anlama məzmun xətti üzrə ilkin məqsəd şagirdin müraciətlərə adekvat reaksiya verməsidir. Şagirdin reaksiyası həm verbal, həm də qeyri-verbal (jestlərlə) ola bilər. Təlim nəticəsini reallaşdırmaq üçün dərslərdə “Dinləyin və göstərin”, “Dinləyin və izləyin”, “Dinləyin və təkrar edin” modellərinə uyğun tapşırıqlar verilmişdir.

Danışma. Nitq bacarıqları ünsiyyət prosesində formalaşır. Danışma fəaliyyəti zamanı müəllim çalışmalıdır ki, şagird öyrəndiyi sözlərdən ibarət cümlələr qursun, Azərbaycan dili üçün spesifik olan morfoloji və sintaktik konstruksiyalar onun nitqində tez-tez təkrarlansın. Təkrar zamanı şagirdlər sözləri və bu konstruksiyaları daha yaxşı yadda saxlayırlar. İlk mərhələdə proses imitativ şəkildə getsə də, sonradan nitq vərdişinə çevrilir. I sinifdə “Danışma” məzmun xətti üzrə standartları reallaşdırmaq üçün dərslərdə kiçik dialoqlar qurmaq (“Dostunla danış”), şəkil üzrə danışmaq (kiçik rəhbərli mətn qurmaq) kimi tapşırıq modellərindən istifadə olunmuş, təqdimatlar üçün mövzular verilmişdir.

Qrammatika. Hər dilin özünəməxsus elə qrammatik tələbləri vardır ki, onları bilmədən bu dildə danışmaq qeyri-mümkündür. Bu səbəbdən müəllimə kömək məqsədilə dərslərin şərhində müxtəlif sintaktik və morfoloji konstruksiyaların tətbiqi ilə bağlı tövsiyələr verilmişdir. Lakin nəzərə alınmalıdır ki, bu bilik və bacarıqlar şagirdlərə empirik səviyyədə öyrədilir, elmi əsası açıqlanmışdır.

Dil öyrənilməsində istifadə olunan çalışma modelləri

Hər hansı bir dili öyrənmək üçün ünsiyyət mühitinin və motivasiyanın olması vacibdir. Şagirddə məlumat almaq və fikrini ifadə etmək istəyi yaratmadan buna nail olmaq mümkün deyil. I sinifdə Azərbaycan dilinin tədrisində yalnız şifahi nitq nəzərdə tutulduğundan elə şərait yaratmaq lazımdır ki, şagird ətrafdakılarla ünsiyyətə girməyə maraqlı olsun. Eyni zamanda kiçikyaşlı şagird dil öyrənmək məcburiyyətində olduğunu düşünmədən bu dildən istifadə etməlidir. Buna görə də kiçik yaşlarda dilin tədrisinin **oyun əsaslı** olması məqsədəuyğundur. Bu metodikanın tətbiqi üçün dərslərdə kompleksdə təklif olunan bir çox çalışma modelləri oyun xarakterli və interaktivdir.

Bu didaktik oyunlar sinif şəraitində reallaşdırıla bilən oyunlardır. Oyun zamanı müxtəlif fəaliyyətlərin eyni zamanda icrası prosesi baş verir:

1. Söz ehtiyatının möhkəmləndirilməsi;
2. Dinləyib-anlama bacarığının formalaşdırılması;
3. Danışma bacarığının formalaşdırılması;
4. Azərbaycan dilinə xas müxtəlif sintaktik konstruksiyaların nitq vərdişinə çevrilməsi.

Rollu oyun. Bu ən geniş yayılmış üsullardan biridir. Dilin tədrisində real nitq situasiyasının yaradılması məqsədilə istifadə olunur. Şagirdlər hadisələrin canlı iştirakçılına çevrilərkən söz ehtiyatının mənimsənilməsi daha yüksək səviyyədə olur. Bu üsul həmçinin şagirdlərin yaradıcı təxəyyülünü inkişaf etdirir. Rollu oyunların tətbiqi zamanı sinfin əksər hissəsi dərslərin prosesinə qoşulur. Dərslərin yeknəsəqliyi aradan qalxır, dərslərdə maraqlar artır. Lakin bu oyunlar şagirdlər üçün, sadəcə, əy-

ləncəyə çevrilməməlidir. Müəllim vaxtı düzgün hesablamalı, şagirdlərə oyunun mahiyyətini düzgün çatdırmalı, oyunun bilavasitə moderatoru olmalıdır.

Qeyd etmək lazımdır ki, rollu oyunlar keçirmək üçün heç də həmişə hər hansı bir nağılı və ya mətni səhnələşdirmək tələb olunmur. Real nitq situasiyalarının yaradılmasının özü də rollu oyun hesab edilir; məsələn, “Ərzaq. Mətbəx” bölməsində şagirdlər üçün “Restoranda” situasiyası təklif olunmuşdur. Şagirdlərdən biri müştəri, digəri ofisiant rolundadır. Oyun zamanı şagirdləri təqribən belə bir dialoqa yönəltmək olar:

Müştəri: – *Hansı salatlarınız var?*

Ofisiant: – *Paytaxt salatı, çoban salatı.*

Müştəri: – *Paytaxt salatının tərkibində hansı ərzaqlar var?*

Ofisiant: – *Kartof, yumurta, noxud, mayonez, toyuq əti.*

Müştəri: – *Xahiş edirəm, mənə paytaxt salatı gətirin.*

Burda məqsəd şagirdin öyrəndiyi ərzaq adlarını təkrar etməsidir. MV-də verilən dialoqlar nümunə xarakteri daşıyır. Müəllim oyunu sinfin səviyyəsinə uyğun istədiyi kimi təşkil edə bilər. Məqsəd keçilən mövzu üzrə öyrənilən sözlərin möhkəmləndirilməsi, fikir və duyğuları şifahi şəkildə ifadə etmək bacarığının inkişaf etdirilməsidir. Oyun zamanı istifadə olunan sözlər və sintaktik konstruksiyalar şagirdin yadında daha tez qalır.

“Məntəqəyə çat”. Bu oyun şagirdlər arasında geniş yayılmışdır. Oyunda iki şagird iştirak edir. Onlar müxtəlif “çətinliklərdən” keçərək planlaşdırılmış məntəqəyə çatmalıdırlar. “Çətinlik” qarşısına çıxdığı sözün Azərbaycan dilində deyilməsidir. Şagird zəri atır, düşən rəqəmə əsasən fişka ilə irəliləyir. Fişka hansı şəklin üzərində dayanarsa, bu sözü azərbaycanca səsləndirməlidir. Əks halda yerində dayanır və zər atmaq hüququ yoldaşına keçir. Kim məntəqəyə tez çatsa, qalib olur.

“Əlamətinə görə tap”. Masanın üstündə “gizlədilmiş” (üstü örtülmüş) əşyanın əlamətləri sadalanır və söz tapılır. Bu oyun müxtəlif şəkildə: həm bütün siniflə, həm də iki şagird arasında keçirilə bilər.

“Uyğunluğu müəyyənləşdir”. İstifadəsi çox geniş yayılmış bu tapşırıq modeli Azərbaycan dili dərslərində həm müxtəlif fənlərin inteqrasiyasına, həm də söz ehtiyatının möhkəmləndirilməsinə xidmət edir. Nümunə: “Rənglər. Geyim” bölməsində şagirdlərə geyimlərin hansı fəslə uyğun olduğunu müəyyənləşdirmək tapşırılmışdır. Azərbaycan dili dərslərində bu tip tapşırıqlarda müəllim şagirdin uyğunluğu düz tapması ilə yanaşı, sözləri düzgün dediyini qiymətləndirməlidir.

“Təqdimat”. Şifahi nitq bacarıqlarının inkişafı üçün nəzərdə tutulmuş tapşırıq modelidir. Şagird verilmiş mövzuya əsasən monoloji nitq qurur; məsələn, “Ailə. Tanışlıq” bölməsində şagird öz ailəsinin şəklini və ya çəkdiyi ailə tablosunu sinfə təqdim edir. Bu prosesdə şagirdin öyrəndiyi bütün sözlər və qrammatik material təkrarlanır. Bu tapşırıqda təsviri incəsənətlə inteqrasiya baş versə də, şagirdin şəkilçəkmə qabiliyyəti və ya yaradıcılığı deyil, gördüyü işi təqdim edərkən söz ehtiyatından düzgün istifadə etmək və cümlə qurmaq bacarığı diqqət mərkəzində olmalıdır.

“Dostunla danış”. Bu tapşırıq modeli həm söz ehtiyatının, həm də şifahi nitq bacarıqlarının inkişafına xidmət edir. Şagird öyrəndiyi sözləri istifadə etməklə verilmiş mövzu üzrə dialoq qurur, sinif yoldaşı ilə ünsiyyətə girir.

Diferensial təlim

Azərbaycan dilini dövlət dili kimi öyrədərkən nəzərə almaq lazımdır ki, şagirdlər təlim dilini daha yaxşı bilirlər. Bu səbəbdən hər hansı bir materialı izah edərkən təlim dili ilə paralellər aparmaq olar. Lakin müəllim nəzərə almalıdır ki, hər sinifdə həm Azərbaycan dilini doğma dil səviyyəsində yaxşı

bilən və həm də bu dildə nitq bacarıqları zəif olan şagirdlər ola bilər. Bu səbəbdən dil tədrisində təhsil alanlara diferensial yanaşma mütləqdir və müsbət nəticələr verir. Dərs zamanı şagirdlərə tapşırıq verilərkən şagirdin dilbilmə səviyyəsi nəzərə alınmalıdır. Qeyd etmək istərdik ki, şagirdlərin sərbəst işə cəlb olunması bu yanaşmada istifadə olunan ən səmərəli üsullardan biridir. Müəllimin dilbilmə səviyyəsinə görə sinfi qruplara bölməsi və tapşırıqları da hər qrupa uyğun olaraq verməsi məqsədəuyğundur. Bu diferensiasiya zamanı dəqiq müəyyənləşdirilmiş bir məqsəd olmalıdır ki, aparılan işin nəticəsi olsun.

Qiymətləndirmə

Diaqnostik qiymətləndirmə

I sinifdə şagirdlərin dilbilmə səviyyəsini müəyyənləşdirmək və tədrisi planlaşdırmaq məqsədilə diaqnostik qiymətləndirmə keçirilir. Diaqnostik qiymətləndirmə əvvəlcədən tərtib edilmiş meyarlar əsasında aparılır. Diaqnostik qiymətləndirmədə şagirdə çox tapşırıq vermək məqsədəuyğun deyil. Verilən tapşırıq müəyyənləşdirilmiş meyarlara cavab verməlidir.

Səviyyə Meyar	I	II	III	IV
Söz ehtiyatı	Mövzuya uyğun söz ehtiyatı yoxdur	Mövzu üzrə az miqdarda söz ehtiyatına malikdir.	Mövzuya uyğun yalnız qeyri-fəal söz ehtiyatına malikdir.	Mövzu üzrə fəal və qeyri-fəal söz ehtiyatına malikdir.
Cümlə qurma	Qrammatik tələblərə uyğun cümlə qura bilmir.	Cümlə qurarkən qrammatik tələbləri tez-tez pozur.	Cümlə qurarkən qrammatik tələbləri bəzən pozur.	Qrammatik tələbə uyğun cümlə qurur.
Fikrini ifadə etmə	Fikrini ifadə edə bilmir.	Fikrini ifadə etməkdə çətinlik çəkir.	Fikrini sərbəst ifadə edir, lakin bəzən çətinlik çəkir.	Fikrini sərbəst ifadə edir.

Formativ qiymətləndirmə

Formativ qiymətləndirmə şagirdin gündəlik fəaliyyətini müntəzəm olaraq izləməyə xidmət etdiyindən burada da rubriklərdən istifadə etmək daha məqsədəuyğundur. Hər bacarığın (danışma, dinləmə) yoxlanılması üçün hazırlanır.

Danışma üçün aşağıdakı göstəricilər üzrə meyarlar müəyyənləşdirilə bilər:

1. Söz ehtiyatı.
2. Sözlərin düzgün tələffüzü.
3. Cümlənin leksik baxımdan düzgün qurulması.
4. Qrammatik tələblər.
5. Fikri ifadə etmə.
6. Rabitəli mətnin qurulması.
7. Dialoqların qurulması.
8. Təqdimat zamanı göz temasının olması.
9. Əşyanın və ya hadisənin ətraflı təsviri.

Dinləmə üçün təklif olunan meyarlar aşağıdakılar ola bilər:

1. Müraciətə adekvat reaksiya verir.
2. Adını eşitdiyi əşyanı düzgün göstərir.
3. Məqsədəuyğun sual verir.

Bütün meyarların eyni zamanda yoxlanılması şərt deyil. Dərsin məqsədinə uyğun olaraq hər bacarıq üzrə 3-4 meyarın müəyyənləşdirilməsi tövsiyə olunur.

Mövzu		Ailə. Tanışlıq
Nitq bacarıqları	Dinləmə	Şifahi göstərişlərə adekvat reaksiya, adıçəkilən əşyaların şəkildə göstərilməsi, dinlənən mətn-dəki epizodların illüstrasiyalarla uyğunlaşdırılması
	Danışma	Şəkil üzrə danışma, situasiyaya uyğun nitq etiketlərindən istifadə, şagirdlərin özü, ailəsi və dostları haqqında təqdimatı
Söz ehtiyatı		mən, ana, ata, nənə, baba, bacı, qardaş, vətən, xəritə, bayraq, gerb
Qrammatika		<ul style="list-style-type: none"> İsmnin xəbərlik kateqoriyası: <i>Bu kimdir? Bu, nənədir.</i> İsmnin mənsubiyyət kateqoriyası: <i>mənim babam, sənin nənən, onun adı</i>
Kompetensiyalar		<ul style="list-style-type: none"> Özünü təqdim etmə Ailə üzvlərinə hörmət Vətənə sevgi Qonaqpərvərlik

1-ci bölmə şagirdlərin məktəb mühitinə adaptasiya dövrünə təsadüf etdiyindən bu bölmənin əvvəlində onların nitq bacarıqları üzrə diaqnostik qiymətləndirilməsi aparılır.

Başlanğıc mərhələdə əsas məqsəd sinifdə səslənən hər bir fikrin, o cümlədən şagirdin öz fikrinin ətrafdakılar üçün vacib olduğunu diqqətə çatdırmaqdır. Bu mərhələdə müəllim şagirdlərin nitqindəki qüsurları (şivə, sözlərin yanlış tələffüzü, rabitəsiz cümlələr, loqopedik qüsurlar) vurğulamamalı, yalnız özü üçün qeydlər etməlidir. Şagirdin nitqi ifadə tərzindən və məzmun yanlışlığından asılı olmayaraq daim təqdir olunmalı, ona müsbət reaksiya verilməlidir.

Diferensial təlim

Şagirdlərin bilik və bacarıq səviyyələrindəki ən böyük fərq danışma üzrə məzmun standartlarının reallaşmasında özünü göstərə bilər. Bəzi tapşırıqların müxtəlif səviyyələrdə yerinə yetirilməsi bu çətinlikləri aradan qaldırmağa xidmət edir.

1-ci DƏRS

Təlim nəticələri:

Söz ehtiyatı: mən, ana, ata, nənə, baba, bacı, qardaş

Dinləmə: 1.1.2. Adını eşitdiyi əşya və hadisəni şəkildə göstərir.

Danışma: 2.2.1. Müşahidə etdiyi əşya və hadisələri adlandırır.

Qrammatika: İsmi xəbərlik kateqoriyası.
Bu mənəm. Bu, anadır. Bu, nənədir.

Dərsin gedişi

1-ci tapşırıq. Dinləyin və izləyin. Müəllim sözə uyğun şəkli nümayiş etdirməklə yeni sözlərin izahını verir. Şekilləri bir-bir göstərərək ailə üzvlərinin adını söyləyir: *ana, ata, nənə, baba, bacı, qardaş, mən*. Beləliklə, şagirdlər dinlədikləri sözü vizual izləməklə tərcüməyə ehtiyac olmadan həmin sözün mənasını asanlıqla anlayırlar. Şagirdlər müəllimi dinləyir və səhifəni izləyirlər. Müəllim daha sonra həmin sözləri kiçik cümlələrdə işlədir. *Bu kimdir? Bu, anadır. Bu kimdir? Bu, atadır.* Bu tapşırıqla şagirdlər müvafiq qrammatik konstruksiya (xəbərlik kateqoriyası) ilə tanış olurlar.

Müəllimin nəzərinə!

Bu dərstdə üzərində ailə üzvlərinin şəkli olan kartlardan istifadə edilməsi məsləhətdir. Müəllim şəkilləri ifadə edən sözləri aramla, aydın səsle, şagirdlərin asanlıqla eşidə biləcəyi tərzdə bir neçə dəfə təkrar etməklə tələffüz etməlidir.

Dinləyin və təkrar edin. Müəllim səhifədəki şəkilləri göstərir və ailə üzvlərinin adını söyləyir. Əvvəlcə bütün şagirdlər həmin sözləri xarla təkrar edirlər. Daha sonra isə həmin sözlər fərdi şəkildə təkrar edilir. Müəllim sözlərin şagirdlər tərəfindən düzgün tələffüz edilməsinə diqqət etməlidir.

Dinləyin və göstərin. Müəllim ailə üzvlərinin adlarını söyləyir. Şagirdlər eşitdikləri sözə uyğun müvafiq şəkli göstərirlər. Dərsin bu mərhələsində də üzərində ailə üzvlərinin şəkli olan kartlardan istifadə etmək məqsədəuyğundur. Bu fəaliyyəti qruplarla və ya fərdi iş formasında aparmaq olar.

Qruplarla iş. Şagirdlər iki qrupa ayrılırlar. Bir qrupdakı şagirdlər ailə üzvlərinin şəklini göstərir, digər qrupdakı şagirdlər onun adını söyləyirlər. Bu zaman I qrupdakı şagirdlər sual cümlələrindən istifadə edirlər; məsələn:

– *Bu kimdir?*

II qrupdakı şagirdlər isə bu sualı cavablandırırırlar:

– *Bu, nənədir.*

Fərdi iş. Üzərində ailə üzvlərinin şəkli olan kartlar masanın üzərinə üzə-üzə düzülür. Şagirdlərdən biri masaya yaxınlaşır, kartın birini seçir və çevirir, təsvir edilən şəklin adını söyləyir. Əgər şagird şəklin adını söyləyə bilməzsə, onu sinfə nümayiş etdirir. Sınıf uşaqları həmin şəklin adını xarla səsləndirirlər. Dərsin bu mərhələsi yoxlama, eyni zamanda möhkəmləndirmə xarakteri daşıyır. Müəllim yeni sözlərin şagirdlər tərəfindən necə mənimsənildiyini izləyir, ehtiyac olduqda sözlər yenidən təkrar edilir, möhkəmləndirilir.

İş dəftəri. Bu tapşırıqda şagirdlər əşya şəkillərini aid olduğu ailə üzvlərinin şəkli ilə uyğunlaşdırırlar. Bununla da dərslərdə (səh. 6) verilmiş məlumatları nə dərəcədə mənimsədiklərini nümayiş etdirirlər. Tapşırıq şagirdlərin diqqət və yaddaşının inkişafına xidmət edir.

2-ci DƏRS

Təlim nəticələri:

Danışma: 2.2.2. Müşahidə etdiyi əşya və hadisələri sadə formada təsvir edir.

Qrammatika: İsmın mənsubiyyət kateqoriyası. İsmın xəbərlilik kateqoriyası.

Dərsin gedişi

Qrammatika. Yeni sözlərin təkrarı. Müəllim lövhədə ailə üzvlərinin təsvirini göstərir. Şekli rabitəli mətn formasında təsvir edir: *Bu mənim ailəmdir. Bu mənim atamdır. Onun adı Əlidir. Bu mənim anamdır. Onun adı Leyladır. Bu mənim nənəmdir. Onun adı Zümrüddür. Bu mənim babamdır. Onun adı Quludur. Bu mənim bacımdır. Onun adı Sevincdir. Bu mənim qardaşımdır. Onun adı Seymurdur.* Bu tapşırıqla şagirdlər həm qrammatik konstruksiya (mənsubiyyət və xəbərlilik kateqoriyası) ilə tanış olur, həm də keçən dərstdə öyrənilmiş yeni sözləri təkrar edirlər.

Müəllimin nəzərinə!

Yaxşı olardı ki, müəllim yeni sözləri bütün şəxslər üzrə mənsubiyyətə görə dəyişsin; məsələn: *Bu mənim babamdır. Bu sizin babanızdır. Bu onun babasıdır. Bu bizim babamızdır. Bu sizin babanızdır. Bu onların babasıdır.*

1-ci tapşırıq. Dostunuzla danışın. Əvvəlcə müəllim hər hansı bir ailə üzvünün şəklini nümayiş etdirir və şagirdlərə həmin şəklə aid suallar verir:

- *Bu kimdir?*
- *Bu mənim atamdır.*
- *Bu sizin nənəndir?*
- *Xeyr, bu onun nənəsidir.*

Müəllim bu fəaliyyət zamanı şagirdlərin nitqində mənsubiyyət şəkilçilərinin düzgün istifadə edilməsinə diqqət etməlidir. Daha sonra şagirdlər bu tapşırığı cütlərlə yerinə yetirirlər.

Dostunuzla danışın. Şagirdlər cüt-cüt əyləşirlər. Onların qarşısında ailə üzvlərinin şəkilləri düzülür. Cütlər arasında dialoq qurulur:

- *Bu kimdir?*
- *Bu mənim babamdır.*
- *Onun adı nədir?*
- *Onun adı Rəsuldur.*

2-ci tapşırıq. Təqdimat. Şagirdlər “Mənim ailəm” adlı rəsm çəkirlər. Onlar ailə üzvlərini təsvir edirlər. Bu tapşırıqda şagirdlərin rəsm çəkmək bacarığı yoxlanılır. Şagirdlər bununla növbəti tapşırıqda, ailə üzvləri haqqında təqdimata hazırlanırlar.

Şagirdlər çəkdiyi rəsmləri və ya ailə fotolarını göstərərək öz ailələri haqqında təqdimat edirlər. Bu tapşırıqla söz ehtiyatı təkrar edilir, keçilmiş qrammatik konstruksiya möhkəmləndirilir və təqdim etmə bacarığı formalaşdırılır.

Diferensial təlim

Bu tapşırığı şagirdlərin dil səviyyələrinə uyğunlaşdırmaq olar. Azərbaycan dilini kifayət qədər bilən şagirdlər ailə üzvləri haqqında kiçik rabitəli mətn qurub daha ətraflı məlumat verə bilirlər; məsələn: *Bu mənim anamdır. Onun adı Leyladır. Onun 28 yaşı var. Mənim anam müəllimdir. O, riyaziyyat fənnindən dərs deyir.*

Azərbaycan dilində zəif danışan şagirdlər şəkillərə aid cümlələr quraraq qısa məlumat verməklə kifayətlənirlər; məsələn: *Bu mənim anamdır. Onun adı Zəhradır.*

İş dəftəri. Şagirdlər ailə üzvlərindən birinin şəklini çəkir və onun haqqında məlumat verirlər. Bu zaman onların rəsm çəkmək bacarığı deyil, şifahi nitq bacarığı yoxlanılır.

3-cü DƏRS

Təlim nəticələri:

Söz ehtiyatı: Azərbaycan, vətən, bayraq, gerb, xəritə

Dinləmə: 1.1.2. Adını eşitdiyi əşya və hadisəni şəkildə göstərir.

Danışma: 2.2.1. Müşahidə etdiyi əşya və hadisələri adlandırır.

Qrammatika: İsmın mənsubiyyət kateqoriyası. İsmın xəbərlilik kateqoriyası.

Dərsin gedişi

1-ci tapşırıq. Dinləyin və izləyin. Müəllim kitabın müvafiq səhifəsini göstərir və şəkli şərh edir. *Bu, xəritədir. Bu, Azərbaycanın xəritəsidir. Bura Azərbaycandır. Azərbaycan bizim vətənimizdir. Bu, gerbdır. Bu, Azərbaycanın gerbidir. Bu, bayraqdır. Bu, Azərbaycanın bayrağıdır. Azərbaycan bayrağı üçrənglidir.* Şagirdlər müəllimi dinləyir və səhifəni izləyirlər.

Müəllimin nəzərinə!

Bu dərsdə Azərbaycanın xəritəsinin, gerbinin və bayrağının əyani şəkildə nümayiş etdirilməsi məqsədəuyğundur. Eyni zamanda Azərbaycanın dövlət himnini səsləndirərək dövlət rəmzləri haqqında tam məlumat vermək tövsiyə edilir.

Dinləyin və təkrar edin. Müəllim səhifədəki şəkilləri göstərir və onları adlandırır. Şagirdlər əvvəlcə həmin sözləri xorla təkrar edirlər. Daha sonra isə sözlər fərdi şəkildə təkrar edilir. Müəllim sözlərin şagirdlər tərəfindən düzgün tələffüz edilməsinə diqqət etməlidir.

Dinləyin və göstərin. Müəllim şəkilləri adlandırır. Şagirdlər eşitdikləri sözə uyğun şəkli göstərirlər.

Siniflə iş. Şagirdlərin hər biri Azərbaycanla və dövlət rəmzləri ilə bağlı bir cümlə qururlar; məsələn: *Bu, Azərbaycanın xəritəsidir. Azərbaycan mənim vətənimdir. Bu, Azərbaycanın bayrağıdır.* Bu tapşırıqla söz ehtiyatı təkrar edilir, qrammatik konstruksiya möhkəmləndirilir və təsviretmə bacarığı formalaşdırılır.

Təqdimat. Şagirdlər seçim edərək Azərbaycanın bayraq və ya gerbini təsvir edir və yaxud rəngli kağızlardan istifadə edərək hazırlayırlar. Bu tapşırıqda şagirdlərin rəsm çəkmək bacarığı yoxlanılır. Şagirdlər bununla növbəti tapşırığa hazırlanırlar. Şagirdlər növbə ilə lövhəyə çıxırlar. Seçdikləri dövlət rəmzini təqdim edir, onlar haqqında kiçik cümlələrlə məlumat verirlər; məsələn: *Bu, Azərbaycanın xəritəsidir. Azərbaycan mənim vətənimdir. Bu, Azərbaycanın bayrağıdır. Bayrağımız üçrənglidir.*

Bu tapşırıqla söz ehtiyatı təkrar edilir, qrammatik konstruksiya möhkəmləndirilir və təsviretmə bacarığı formalaşdırılır.

İş dəftəri. 1-ci tapşırıq. Bu tapşırıqda Azərbaycan dövlətinin gerbi rəngsiz təqdim edilmişdir. Şagirdlər sinif divarından asılmış gerbin nümunəsində onu düzgün rəngləyirlər.

2-ci tapşırıq. Şagirdlər Azərbaycan dövlət bayrağının rənglərini əks etdirən üçrəngli zolaqları kəsib düzgün ardıcılıqla yapışdırırlar. Bu tapşırıqların məqsədi dövlət atributları haqqında şagirdlərə verilmiş məlumatların möhkəmləndirilməsidir.

4-cü DƏRS

Təlim nəticələri:

Dinləmə: 1.1.1. Sadə şifahi göstərişləri təkrarlayır və onlara əməl edir.

Danışma: 2.2.3. Mövzuya uyğun sadə dia-loqlar qurur.

Qrammatika: İsmın mənsubiyyət kateqoriyası. İsmın xəbərlilik kateqoriyası.

Dərsin gedişi

1-ci tapşırıq. Qrammatika. Yeni sözlərin təkrarı. Müəllim lövhədə bir sıra ölkələrin bayraqlarını nümayiş etdirir. Şəkli təsvir edir. *Bu, oğlandır. Onun adı Rəsuldur. Rəsul türkdür. O, əlində Türkiyənin bayrağını tutub.* Bu tapşırıqla şagirdlər həm qrammatik konstruksiyaları (mənsubiyyət kateqoriyası, xəbərlilik kateqoriyası), həm də keçən dərstdə öyrənilmiş yeni sözləri təkrar edirlər.

Sual-cavab. Müəllim şagirdlərə təsvir etdiyi şəkllə aid suallar verir:

- *Bu, Rusiyanın bayrağıdır?*
- *Xeyr. Bu, Türkiyənin bayrağıdır.*
- *Bu kimdir?*
- *Bu, oğlandır.*
- *Onun adı nədir?*
- *Onun adı Rəsuldur.*
- *O, özbəkdir?*
- *Xeyr. O, türkdür.*

Bu fəaliyyətlə şagirdlər yeni sözlərdən, qrammatik konstruksiyalardan və aldıkları məlumatlardan istifadə edirlər.

Cütlərlə iş. Şagirdlər cütlərlə əyləşirlər. Onlar dərsləyin müvafiq şəkillərinə baxaraq dia-loq qururlar.

- *Bu kimdir?*
- *Bu, qızıdır.*
- *Onun adı nədir?*
- *Onun adı Nataşadır.*
- *O, milliyətçə kimdir?*
- *O, rusdur.*

Təqdimat. Şagirdlər dərsləyin müvafiq səhifəsində təsvir edilmiş bayraqlardan birini seçir və müxtəlif üsullarla (rəsmi çəkməklə, rəngli kağızlardan kəşib yapışdırmaqla, rəngli plastilindən istifadə etməklə) hazırlayırlar. Bu tapşırıqda şagirdlərin rəsm çəkmək bacarığı yoxlanılır. Şagirdlər bununla növbəti tapşırığa hazırlanırlar.

Oyun. Şagirdlərdən biri lövhəyə çıxır. Əlindəki bayrağı nümayiş etdirir. Digər şagirdlər onun hansı ölkəni təmsil etdiyini deyirlər. Bu tapşırıqla söz ehtiyatı təkrar edilir, qrammatik konstruksiyaya möhkəmləndirilir.

İş dəftəri. Tapşırıqda müxtəlif xalqların milli geyimli nümayəndələri (uşaqlar) və həmin ölkələrə məxsus bayraqlar təsvir edilib. Şagirdlər bu bayraqlarla milli geyimli uşaqların şəkillərini uyğunlaşdırırlar. Nəzərə çatdıraq ki, həmin bayraqlar, xalqların nümayəndələri dərsləkdə təsvir olunmuşdur. Tapşırıq dərsləkdə verilmiş (səh. 9) məlumatların möhkəmləndirilməsinə, şagirdin diqqət və yaddaşının inkişafına yönəldilib.

5-ci DƏRS

Təlim nəticələri:

Dinləmə: 1.1.3. Dinlədiyi məlumatı şəkillə uyğunlaşdırır.

Danışma: 2.1.1. Öyrəndiyi sözlərdən birləşmə və cümlələr qurur.

Qrammatika: İsmnin mənsubiyyət kateqoriyası. İsmnin xəbərlilik kateqoriyası.

Dərsin gedişi

1-ci tapşırıq. Dinləmə mətni. Müəllim şagirdlərin diqqətini müvafiq səhifədəki təsvirlərə yönəldir.

Diferensial təlim

Azərbaycan dilini zəif bilən şagirdlər hər bir epizoda aid açar sözlər söyləyirlər; məsələn: *park, oğlan, velosiped, it, sürmək, qaçmaq*. Dil səviyyəsi daha yüksək olan şagirdlər açar sözlərdən də istifadə edərək həmin epizodla bağlı cümlələr qururlar. *Bura parkdır. Bu, oğlandır. Onun adı Elmardır. Elmarın iti var. Onun adı Toplandır. Elmar velosiped sürür. Toplan onun yanında qaçır.* Hər bir epizod üzrə eyni tərzdə iş aparılır. Bu fəaliyyət şagirdlərə dinləmə mətninin məzmununu təxmin etməyə yardımçı olur.

Müəllim təsvirlərə uyğun dinləmə mətnini oxuyur. Sonra müəllim mətnin müxtəlif epizodlarına aid hissələri səsləndirir. Şagirdlər isə həmin hissəyə uyğun olan təsviri müəyyənləşdirirlər.

Dinləmə mətni. "Qaribə tanışlıq"

Bu gün istirahət günü idi. Bütün ailə üzvləri evdə idi. Səhər yeməyindən sonra Cavid anasına dedi:

– *Anacan, olar, mən parka velosiped sürməyə gedim? Toplanı da özümlə apararam.*

– *Olar, oğlum, get, amma diqqətli ol.*

Cavid evlərinin yaxınlığındakı parka gəldi. O, həvəslə velosiped sürür, Toplan isə onun yanında qaçdı. Birdən ağacların arxasından qaribə bir varlıq çıxdı. Cavid həyəcandan az qala velosipeddən aşacaqdı. Toplan isə bərkədən hürməyə başladı.

Qaribə varlıq yavaş-yavaş onlara yaxınlaşırdı. Cavid ondan soruşdu:

– *Səəəən kimsəəən?*

– *Mən robotam. Mənim adım Zippdir.*

– *Mənim adım Caviddir. Bu isə Toplandır.*

Zipp ağacların arasında işıq saçan boşqabı göstərib dedi:

5-ci dər

– *Mən başqa planetdə yaşayıram. Bu mənim maşınımdır. Bura bu maşınla gəlmişəm.*

Cavid Zippin əlini sıxıb gülümsədi:

– *Xoş gəlmisən.*

Daha Toplan da hürmərdü. Mehribanlıqla Zippə baxırdı.

Cavid Zippi evlərinə dəvət etdi. Onlar birlikdə Cavidgilə yollandılar. Zipp maraqla ətrafa baxırdı. Cavid Zippi öz otağına apardı. O, divardakı şəkillərə maraqla baxırdı. Cavid dedi:

– *Bu mənim ailəmdir. Babam, nənəm, atam, anam, bacım, qardaşım. Bu da ki mən.*

Sual-cavab. Müəllim şagirdlərə dinləmə bacarığını yoxlamaq məqsədilə faktoloji suallar verir:

– *Cavid anasından nə üçün icazə istədi?*

– *Cavidin itinin adı nədir?*

– *Cavid parkda kimlə rastlaşdı?*

– *O nə üçün həyəcanlandı?*

İş dəftəri. Tapşırıq dərslinin 10-cu səhifəsində dinləmə mətninə aid çəkilmiş şəkillər üzrə qurulub. Şagirdlər şəkillərə diqqətlə baxır, dinləmə mətnini xatırlayır, şəkildə fərqli məqamları tapıb "X" işarəsi ilə qeyd edirlər; məsələn, *1-ci şəkildə Cavidin yanında it deyil, pişik qaçır. Deməli, şagird pişik şəklinin yanında "X" işarəsi qoyur.* Bununla həm dinləmə mətnini, həm də onlara çəkilmiş şəkilləri diqqətlə izlədiyini nümayiş etdirir.

6-cı DƏRS

Təlim nəticələri:

Danışma: 2.2.2. Müşahidə etdiyi əşya və hadisələri sadə formada təsvir edir.

Qrammatika: İsmın mənsubiyyət kateqoriyası. İsmın xəbərlilik kateqoriyası.

Dərsin gedişi

Keçmiş dərslərin təkrarı. Bir qrup şagird lövhənin qarşısında dövrə vurub dayanıblar. Müəllim də onlarla bir sıradadır. Müəllim əlində tutduğu balaca rezin topu şagirdin birinə atıb bu bölmədə öyrəndikləri yeni sözlərdən birini söyləyir:

– Ana.

Topu tutan uşaq daha bir yeni söz söyləyib topu digər uşağa atır. Beləliklə, “Ailə. Tanışlıq” bölməsində keçilən bütün yeni sözlər təkrar olunur. Bu fəaliyyət bir neçə qrupla davam edə bilər.

Rollu oyun. Müəllim lövhəyə iki şagirdi çağırır. Onlar müxtəlif ölkələri təmsil edirlər. Şagirdlərin arasında dialoq qurulur. Bu tapşırıqla keçən dərslərdə öyrənilmiş söz ehtiyatı təkrar edilir, qrammatik konstruksiya möhkəmləndirilir. Eyni zamanda növbəti tapşırığın yerinə yetirilməsinə kömək edilir.

– Salam.

– Xoş gördük.

– Sizin adınız nədir?

– Mənim adım Condur.

– Mənim adım isə Emilidir.

– Siz ingilissiniz?

– Bəli. Məncə, siz də fransızsınız.

– Bəli. Düz tapmışınız.

1-ci tapşırıq. Şəkil üzrə danışma. Müəllim şagirdlərin diqqətini müvafiq səhifədəki təsvirlərə yönəldir.

Şagirdlər hər bir epizoda aid açar sözlər söyləyirlər; məsələn: *məktəb, sinif, şagirdlər, təqdim etmək, tanış olmaq*. Daha sonra açar sözlərdən istifadə edərək həmin epizodla bağlı cümlələr qururlar. *Bura sinifdir. Burada şagirdlər var. Zipp də buradadır. Şagirdlər Zippə tanış olurlar.* Hər bir epizod üzrə eyni tərzdə iş aparılır. Bu fəaliyyət şagirdlərə şəkillər üzrə sərbəst danışmağa yardımçı olur.

Müəllimin nəzərinə!

Əgər şagirdlər şəkillərlə bağlı açar sözlər söyləməkdə çətinlik çəkərlərsə, bu zaman yönləndirici suallarla onları fəaliyyətə cəlb etmək olar.

- Şəkildə hara təsvir edilib?
- Şəkildə kimləri görürsünüz?
- Onlar nə edir?

Diferensial təlim

Azərbaycan dilini zəif bilən şagirdlər hər bir epizoda aid açar sözlər söyləyir və yaxud həmin sözlərin iştirakı ilə cümlələr qururlar. Dil səviyyəsi daha yüksək şagirdlər açar sözlərdən də istifadə edərək həmin epizod haqqında kiçik cümlələrdən ibarət rabitəli mətn qururlar.

İş dəftəri. Tapşırıq keçən dərstdə şagirdlərin dinlədikləri “Qəribə tanışlıq” adlı dinləmə mətnini və bu dərstdə təqdim edilmiş danışma fəaliyyətinin məzmununu əks etdirir. Şagirdlər iş dəftərində verilmiş 6 şəkli hadisələrin ardıcılığına uyğun nömrələyirlər. Düzgün ardıcılıq:

1. Cavid parkda velosiped sürür.
2. Cavid robotla rastlaşır.
3. Cavid Zippi ailəsi ilə tanış edir.
4. Cavid Zippi sinfə gətirir.
5. Zipp uşaqları öz planeti ilə tanış edir.
6. Uşaqlar Zippi yola salırlar.

Mövzu		Say. Zaman
Nitq bacarıqları	Dinləmə	Şifahi göstərişlərə adekvat reaksiya, adıçəkilən əşyaların şəkildə göstərilməsi, dinlənən mətn-dəki epizodların illüstrasiyalarla uyğunlaşdırılması
	Danışma	Şəkil üzrə danışma, situasiyaya uyğun nitq etiketlərindən istifadə
Söz ehtiyatı		bir, iki, üç, dörd, beş, altı, yeddi, səkkiz, doqquz, on, neçə, rəqəm, az, çox, yaş, bərabər, saymaq, gün, həftə, ay, il, dünən, bu gün, sabah, sabahınız xeyir, axşamınız xeyir, gecəniz xeyrə qalsın, səhər, günorta, axşam, gecə, üstündə, altında, içində, yanında, arxasında, qarşısında
Qrammatika		<ul style="list-style-type: none"> İsmın xəbərlik kateqoriyası: <i>Bu neçədir? Bu, beşdir.</i> İsmın mənsubiyyət kateqoriyası: <i>mənim yaşım, sənın yaşın, onun yaş</i>
Kompetensiyalar		<ul style="list-style-type: none"> Özünü təqdim etmə Nəzakət qaydalarına diqqət

1-ci DƏRS

Təlim nəticələri:

Söz ehtiyatı: bir, iki, üç, dörd, beş, altı, yeddi, səkkiz, doqquz, on

Dinləmə: 1.1.2. Adını eşitdiyi əşya və hadisəni şəkildə göstərir.

Danışma: 2.2.1. Müşahidə etdiyi əşya və hadisələri adlandırır.

Qrammatika: İsmi xəbərlilik kateqoriyası.
Bu neçədir? Bu, beşdir.

Dərsin gedişi

1-ci tapşırıq. Dinləyin və izləyin. Müəllim sözə uyğun şəkli nümayiş etdirməklə yeni sözlərin izahını verir. Yəni şəkilləri bir-bir göstərərək rəqəmlərin adını söyləyir: *bir, iki, üç, dörd, beş, altı, yeddi, səkkiz, doqquz, on*. Şagirdlər müəllimi dinləyir və səhifəni izləyirlər. Beləliklə, şagirdlər dinlədikləri sözün təsvir edildiyi şəkli izləməklə tərcüməyə ehtiyac olmadan həmin sözün mənasını daha asan anlayırlar.

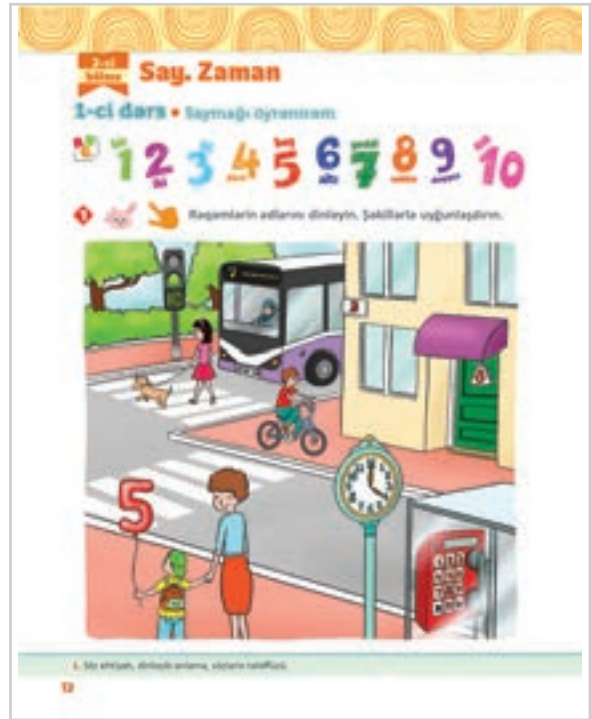
Müəllimin nəzərinə!

Bu dərsdə üzərində rəqəmlər yazılmış kartlardan istifadə edilməsi məsləhətdir. Üzərində rəqəmlər olan kartlardan sonrakı tapşırıqlar zamanı da istifadə ediləcək.

Dinləyin və təkrar edin. Müəllim səhifədəki şəkilləri göstərir və rəqəmlərin adını söyləyir. Müəllim sözləri aramla, aydın səsle, şagirdlərin asanlıqla eşidə biləcəyi tərzdə bir neçə dəfə təkrar etməklə tələffüz etməlidir. Şagirdlər əvvəlcə həmin sözləri xarla təkrar edirlər. Daha sonra isə sözlər fərdi şəkildə təkrar edilir. Şagirdlər bu fəaliyyətlə öyrəndikləri yeni sözün düzgün tələffüzünü mənimsəyirlər.

Dinləyin və göstərin. Müəllim rəqəmlərin adını söyləyir. Şagirdlər eşitdikləri sözə müvafiq şəkli göstərir. Dərsin bu mərhələsində də üzərində rəqəmlər yazılmış kartlardan istifadə etmək məqsədəuyğundur.

Qruplarla iş. Şagirdlər iki qrupa ayrılırlar. Bir qrupdakı şagirdlər üzərində rəqəmlər yazılmış kartları göstərir, digər qrupdakı şagirdlər onların adını söyləyirlər. Bu zaman I qrup şagirdləri sual cümlələrindən istifadə edirlər; məsələn:

– *Bu neçədir?*

II qrup isə bu sualı cavablandırır:

– *Bu, üçdür.*

Fərdi iş. Üzərində rəqəmlər yazılmış kartlar masanın üzərinə üzəyaşağı düzülür. Şagirdlərdən biri masaya yaxınlaşır, kartın birini seçir və çevirir, gördüyü rəqəmin adını söyləyir. Əgər şagird rəqəmin adını söyləyə bilməzsə, onu sinfə nümayiş etdirir. Sınıf uşaqları həmin rəqəmin adını xorla səsləndirirlər. Dərsin bu mərhələsi yoxlama, eyni zamanda möhkəmləndirmə xarakteri daşıyır. Müəllim yeni sözlərin şagirdlər tərəfindən necə mənimsənildiyini izləyir, ehtiyac olduqca yeni sözlər dəfələrlə təkrar edilir, möhkəmləndirilir.

İş dəftəri. Bu tapşırıq riyaziyyat fənni ilə inteqrasiya təşkil edir və uşaqlarda diqqət və yaddaşı inkişaf etdirir. Tapşırıq üçmərhələli olduğundan onun şərtinin dinləmə yolu ilə bir oxunuşda qavranılması çətinlik yarada bilər. Ona görə də tapşırığı mərhələlərlə yerinə yetirmək tövsiyə olunur: 1. Şəkillər müvafiq rənglə dairəyə alınır; 2. Onların sayı qədər xanalar rənglənir; 3. Sarı xanada müvafiq rəqəm yazılır. Nümunə üçün iş dəftərində narıncı rənglə dairəyə alınmış şəkillər şagirdlərə yardımçı ola bilər.

2-ci DƏRS

Təlim nəticələri:

Söz ehtiyatı: rəqəm, az, çox, bərabər, saymaq

Dinləmə: 1.1.1. Sadə şifahi göstərişləri təkrarlayır və onlara əməl edir.

Danışma: 2.2.2. Müşahidə etdiyi əşya və hadisələri sadə formada təsvir edir.

Qrammatika: İsmın mənsubiyyət kateqoriyası. İsmın xəbərlik kateqoriyası.

Dərsin gedişi

Yeni sözlərin təkrarı. Şəkillər vasitəsilə rəqəm adları təkrar edilir.

1-ci tapşırıq. Cütlərlə iş. Şagirdlər bu tapşırıqda üzərində rəqəmlər yazılmış kartlardan, saymaq üçün çöplərdən istifadə edirlər. Şagirdlər arasında dialoq təxminən aşağıdakı variantlarda ola bilər:

I dialoq. Şagird kartlardan birini göstərərək soruşur:

– Bu neçədir?

Digər şagird kartın üzərində yazılmış rəqəmi çöp və ya barmaqları ilə göstərir və həmin rəqəmin adını söyləyir:

– Bu, üçdür.

II dialoq. Şagirdlərdən biri soruşur:

– Sənin neçə yaşın var?

Digər şagird üzərində rəqəmlər yazılmış kartlardan yaşına uyğun olanını göstərir və deyir:

– Mənim 6 yaşım var. Bəs sənin neçə yaşın var?

Digər şagird üzərində rəqəmlər yazılmış kartlardan yaşına uyğun olanını göstərir və deyir:

– Mənim 7 yaşım var.

– Sənin ailəndə neçə nəfər var?

– Mənim ailəmdə 5 nəfər var: babam, nənəm, anam, atam və mən.

2-ci tapşırıq. Oyun. Şagirdlər arasında iki növ oyun keçirilir.

I oyun. İki şagird lövhəyə çıxır. Şagirdlərdən biri üzü sinf doğru dayanır və lövhəni görmür. Digər şagird isə lövhədə birdən ona qədər bir rəqəm, məsələn, 5 yazır. Lövhəni görməyən şagird orada yazılan rəqəmi təxmin edir.

– 3.

– Xeyr, bu rəqəm daha çoxdur.

– 4.

– Xeyr, daha çox.

– 7.

– Xeyr, daha az.

Beləliklə, lövhədə yazılmış rəqəm tapılana qədər oyun davam edir. Bu oyun zamanı *daha çox, bir qədər yuxarı, bir qədər aşağı, azalt, çoxalt, azdır, çoxdur* kimi köməkçi sözlərdən istifadə edilə bilər.

II oyun. İki şagird lövhəyə çıxır. I şagird digərinə misal yazmaq üçün rəqəmləri söyləyir:

– Üç üstəgəl 2 bərabərdir.

II şagird eşitdiklərini lövhədə qeyd edir: $3+2=5$ və cavabını söyləyir. Əgər II şagird rəqəmləri səhv yazarsa, I şagird onun səhvini düzəldir. Beləliklə, şagirdlər yalnız rəqəm adlarını deyil, eləcə də bir sıra riyazi ifadələri mənimsəyirlər. Bu fəaliyyət müəllimə yeni sözlərin şagirdlər tərəfindən nə dərəcədə mənimsəndiyini yoxlamaq imkanı yaradır.

İş dəftəri. Şagirdlər bu tapşırıqda əşyaların sayı ilə rəqəmləri uyğunlaşdırırlar. Tapşırıq riyaziyyat dərsi ilə inteqrasiya yaratmaqla yanaşı, eyni zamanda söz ehtiyatının inkişafına yönəldilib.

3-cü DƏRS

Təlim nəticələri:

Söz ehtiyatı: gün, həftə, ay, il, dünən, bu gün, sabah

Dinləmə: 1.1.2. Adını eşitdiyi əşya və hadisəni şəkildə göstərir.

Danışma: 2.2.1. Müşahidə etdiyi əşya və hadisələri adlandırır.

Qrammatika: Zaman anlayışı. Dünən, bu gün, sabah.

Dərsin gedişi

1-ci tapşırıq. Dinləyin və izləyin. Bu dərsdə şagirdlərə zaman anlayışı bildirən sözlər öyrədilir. Əyani vəsait kimi təqvimdən istifadə etmək məqsədəuyğundur. Müəllim təqvimi sinfə nümayiş etdirir, yönəldici suallardan istifadə edərək şagirdlərin diqqətini təqvimin ayrı-ayrı bölümlərinə cəlb edir.

Sual-cavab. Müəllim təqvimdəki ayları göstərən bölümləri nümayiş etdirib soruşur:

– Bir ildə neçə ay var?

Şagirdlər ayları göstərən bölümləri sayaraq cavab verirlər:

– Bir ildə 12 ay var.

– Kim ilin aylarını sıra ilə sayar?

– Yanvar, fevral, mart, aprel, may, iyun, iyul, avqust, sentyabr, oktyabr, noyabr, dekabr.

– İndi hansı aydır?

– İndi oktyabr ayıdır.

– Bu gün oktyabrın neçəsidir?

– Bu gün oktyabrın beşidir.

– Dünən oktyabrın neçəsi idi?

– Dünən oktyabrın dördü idi.

– Sabah oktyabrın neçəsi olacaq?

– Sabah oktyabrın altısı olacaq.

Qruplarla iş. Müəllim bir tarix söyləyir:

– Bu gün mayın 3-dür.

Sonra sinif şagirdlərindən birinin adını çəkir. Adıçəkilən şagird müəllimin verdiyi məlumata əsasən dünənki tarixi söyləyir:

– Dünən mayın 2-si idi.

Daha sonra həmin şagird daha bir yoldaşının adını çəkir. Həmin şagird isə müəllimin

verdiyi məlumata əsasən sabahkı tarixi söyləyir:

– Sabah mayın 4-ü olacaq.

Bu fəaliyyət müxtəlif qruplarla təkrar edilir. Həftənin günləri haqqında məlumat vermək üçün şagirdlərin gündəliklərindən istifadə etmək məqsədəuyğundur.

– Həftənin neçə günü var?

– Bu gün həftənin neçənci günüdür?

– Dünən neçənci gün idi?

– Sabah neçənci gün olacaq?

Dinləyin və təkrar edin. Müəllim səhifədəki şəkilləri göstərir və hər bir təsvirə aid söz və cümlələri səsləndirir. Şagirdlər həmin sözləri təkrar edirlər. Şagirdlər bu fəaliyyətlə öyrəndikləri yeni sözün düzgün tələffüzünü mənimsəyirlər.

Dinləyin və göstərin. Müəllim şəkilləri adlandırır. Şagirdlər eşitdikləri sözə uyğun şəkli göstəriirlər.

İş dəftəri. Tapşırıq *dünən, bu gün, sabah* kimi zaman zərflərinin və bu sözlərin işləndiyi sintaktik konstruksiyaların daha dərinədən mənimsənilməsinə xidmət edir.

4-cü DƏRS

Təlim nəticələri:

Söz ehtiyatı: səhər, günorta, axşam, gecə, sabahınız xeyir, axşamınız xeyir, gecəniz xeyrə qalsın

Dinləmə: 1.1.1. Sadə şifahi göstərişləri təkrarlayır və onlara əməl edir.

Danışma: 2.2.3. Mövzuya uyğun sadə dia-loqlar qurur.

Qrammatika: Zaman anlayışı.

Dərsin gedişi

1-ci tapşırıq. Dinləyin və izləyin. Müəllim sözə uyğun şəkli nümayiş etdirməklə yeni sözlərin izahını verir. Şəkilləri bir-bir göstərərək günün vaxtlarını bildirən sözləri (*səhər, günorta, axşam, gecə*) səsləndirir. Beləliklə, şagirdlər dinlədikləri sözü təsvir edən şəkli izləməklə tərcüməyə ehtiyac olmadan həmin sözün mənasını daha asan anlayırlar.

Dinləyin və göstərin. Müəllim günün vaxtlarının adını söyləyir. Şagirdlər eşitdikləri sözə uyğun şəkli göstərirlər.

Fərdi iş. Günün vaxtlarını əks etdirən kartlar masanın üzərinə üzəaşağı düzülür. Şagirdlərdən biri masaya yaxınlaşır, kartın birini seçir və çevirir, təsvir edilən şəklin adını söyləyir. Əgər şagird şəklin adını söyləyə bilməzsə, onu sinfə nümayiş etdirir. Sınıf uşaqları həmin şəklin adını xolla səsləndirirlər.

Sual-cavab. Şagirdlər müəllimin aşağıdakı suallarını yeni sözlərdən istifadə edərək cavablandırirlar.

- İndi günün hansı vaxtıdır?
- İndi səhərdir.
- Biz məktəbə nə vaxt gəlirik?
- Səhər.
- Biz məktəbdən nə vaxt qayıdırıq?
- Günorta.
- Biz nə vaxt yatırıq?
- Gecə.

2-ci tapşırıq. Şagirdlər günün vaxtları ilə bağlı açar sözləri mənimsədikdən sonra müəllim bu sözlərin işləndiyi bəzi nitq etiketlərinin

mənimsədilməsinə keçə bilər. Bunun üçün o, şagirdlərin diqqətini ikinci tapşırıqda verilmiş şəkillərə yönəldir və aşağıdakı suallarla şagirdlərə müraciət edir:

- Biz nə vaxt “sabahınız xeyir” söyləyirik? (*Səhər*)
- Biz nə vaxt “günortanız xeyir” söyləyirik? (*Günorta*)
- Biz nə vaxt “axşamınız xeyir” söyləyirik? (*Axşam*)
- Biz nə vaxt “gecəniz xeyrə qalsın” söyləyirik? (*Gecə*)

Oyun. Müəllim günün müxtəlif vaxtlarına aid cümlələr deyir, uşaqlar həmin vaxtı müəyyən edirlər.

– *Mən yuxudan qalxdım. Anama sabahın xeyir dedim.*

– *Yayda günün bu saatlarında hava isti olur. Biz günün bu vaxtında nahar edirik.*

Bu tapşırıqla söz ehtiyatı təkrar edilir, qrammatik konstruksiya möhkəmləndirilir və təxmin etmə bacarığı formalaşır.

İş dəftəri. Tapşırıqda günün saatları (səhər, günorta, axşam, gecə) və bu saatlarda görüləcək işlərə aid şəkillər təqdim olunur. Şagirdlər şəkillərin nömrələrini günün uyğun saatları təsvir edilmiş hissəyə yazırlar.

5-ci DƏRS

Təlim nəticələri:

Dinləmə: 1.1.3. Dinlədiyi məlumatı şəkillə uyğunlaşdırır.

Danışma: 2.1.1. Öyrəndiyi sözlərdən birləşmə və cümlələr qurur.

Qrammatika: İsmi mənsubiyyət kateqoriyası. İsmi xəbərlilik kateqoriyası.

Dərsin gedişi

1-ci tapşırıq. Dinləmə mətni. Müəllim şagirdlərin diqqətini müvafiq səhifədəki təsvirlərə yönəldir.

Diferensial təlim

Bəzi şagirdlər hər bir epizoda aid açar sözlər söylədiyi halda, bəziləri həmin epizod haqqında cümlələr qura bilirlər. Bu fəaliyyət şagirdlərə dinləmə mətninin məzmununu təxmin etməyə yardımçı olur. Müəllim dinləmə mətnini səsləndirir. Şagirdlər mətndəki hissələrə uyğun illüstrasiyalara müəyyənləşdirirlər.

Dinləmə mətni. "Ağıllı Jako"

Sabah ayın biridir. Vüqarın 6 yaşı olacaq. Atası sevimli oğlu üçün sürpriz hazırlamışdı.

Səhər açıldı. Vüqar yuxudan oyandı. Yatağının yanında bəzəkli bir qutu vardı. O, tez qutunu açdı. Qutunun içində sirk tamaşası üçün bilet var idi. Vüqar çox sevindi. Valideynlərinə təşəkkür etmək üçün otaqdan çıxdı.

Vüqar səbirsizliklə axşamı gözləyirdi. Nəhayət, vaxtdır. Bir saatdan sonra o, ailəsi ilə birlikdə tamaşa zalında idi. Əvvəlcə səhnəyə kloun çıxdı. Yanında balaca bir meymunu var idi. O hər şeyi anlayıb başa düşürdü. Oyunbaz ona saymağı öyrətmişdi. Meymun nəinki saymağı bacarır, hətta quyruğu ilə istənilən rəqəmi göstərə də bilirdi.

Kloun fil balasını meymuna göstərib dedi:

– Ey, Jako, bir de görüm, burada neçə fil var?

Meymun ətrafa boylanıb filə diqqətlə baxdı və dərhal quyruğunu qaldırıb elə əydi ki, lap bir rəqəminə oxşadı.

Sonra kloun rəngli topları göstərib soruşdu:

– Jako, bəs burada neçə top var?

Jako klounun əlindəki toplara baxıb quyruğu ilə 6 rəqəmini göstərdi. Tamaşaçılar onu həvəslə alqışladılar.

Vüqar maraqlı sürpriz üçün atasına təşəkkür etdi.

Sual-cavab. Müəllim şagirdlərin dinləmə bacarığını yoxlamaq məqsədilə faktoloji suallar verir:

- Vüqarın neçə yaşı olurdu?
- Atası Vüqara nə hədiyyə etdi?
- Jako hansı suallara cavab verdi?
- Dinlədiyiniz mətndən hansı şəkil haqqında məlumat almadınız?

Tapşırıq. Dinləmə mətnində üçüncü şəkil haqqında məlumat verilməyib. Müəllim "Sizcə, kloun Jakoya hansı sualı verə bilər?" (Cavab: Burada neçə siçan var?), "Nəyə görə Jako bu suala cavab vermək üçün dostunu çağırdı?" (Cavab: 10 ədədi 2 rəqəmdən ibarət olduğu üçün Jako onu tək göstərə bilməzdi.) sualları ilə şagirdlərin diqqətini bu şəkllə yönəldir. Bu tapşırıq şagirdlərdə şəklin məzmununa əsasən dinlədiyi mətni genişləndirmək bacarığını formalaşdırır.

İş dəftəri. Tapşırıqda dinləmə mətninə ("Ağıllı Jako") aid çəkilməmiş bir şəkil pəzl formasında verilib. Şagirdlər əvvəlcə pəzlərin nömrələnmiş hissələrini düzgün yerləşdirir, daha sonra işə yaranan şəklə öz sözləri ilə təsvir edirlər.

6-cı DƏRS

Təlim nəticələri:

Söz ehtiyatı: təbrik etmək, mübarək, şam, üstündə, altında, yanında, qarşısında, arxasında, içində

Danışma: 2.2.2. Müşahidə etdiyi əşya və hadisələri sadə formada təsvir edir.

Qrammatika: İsmın mənsubiyyət kateqoriyası. İsmın xəbərlik kateqoriyası.

Dərsin gedişi

Keçilənlərin təkrarı. Bir qrup şagird lövhənin qarşısında dövrə vurub dayanır. Müəllim də onlarla bir sırada durur. Müəllim əlində tutduğu balaca rezin topu şagirdin birinə atıb “bir” söyləyir. Topu tutan uşaq “iki” söyləyib topu digər uşağa atır. Beləliklə, birdən ona qədar rəqəmlər təkrar edilir. Daha sonra “Say. Zaman” bölməsində keçilən bütün yeni sözlər təkrar olunur. Bu fəaliyyət bir neçə qrupla davam edə bilər.

1-ci tapşırıq. Şəkil üzrə danışma. Müəllim şagirdlərin diqqətini müvafiq səhifədəki təsvirlərə yönəldir. Şagirdlər şəklə aid açar sözlər söyləyirlər; məsələn: *ad günü, tort, şam, ana, ata, ailə, hədiyyə, şamı üfürmək, təbrik etmək*. Daha sonra açar sözlərdən istifadə edərək cümlələr qururlar. *Vüqarın ad günüdür. Onun altı yaşı olur. Vüqar şamları üfürür.*

İkinci şəkillə də bağlı eyni tərzdə iş aparılır. Bu fəaliyyət şagirdlərə şəkillər üzrə sərbəst danışmağa yardımçı olur.

2-ci tapşırıq. Dostunuzla danışın. Cütlər arasındakı dialoq təxminən aşağıdakı məzmunlarda ola bilər.

Dialoq. Şagirdlərin diqqəti tapşırıqə yönəldilir. Şagirdlər şəklə diqqətlə baxır və Vüqara verilən hədiyyələrin sayını tapırlar. Onlar otağın müxtəlif yerlərində gizlədilmiş hədiyyə qutularını saymalıdırlar. Saymaq üçün şagirdlərə vaxt verilir. Vaxt bitdikdə hər bir şagird hədiyyə qutularının sayını vərəqə qeyd edib müəllimə nümayiş etdirir. Bu tapşırıq zamanı köməkçi sözlərdən: *altında, üstündə, böyründə, sağın-*

da, solunda, içində, arxasında, qarşısında istifadə edilir. Müəllim köməkçi suallarla şagirdləri yönləndirir:

– Hədiyyə qutularının neçəsi yazı masasının üstündədir?

– Bir hədiyyə qutusu yazı masasının üstündədir.

– Yazı masasına diqqətlə baxın. Daha harda hədiyyə qutuları tapmaq olar?

– Yazı masasının altında, yazı masasının yanında, masanın siyirməsinin içində.

– Yatağın altında neçə hədiyyə qutusu var?

– Yatağın altında bir hədiyyə qutusu var.

– Gəlinciyin arxasında da qutu var.

– Kitab rəfinin üstündə və içində hədiyyə qutuları görünür.

– Yatağın yanındakı balaca dolabın içinə də hədiyyə qutusu qoyulub.

– Yatağın qarşısındakı böyük dolabın üstündə də hədiyyə qutusu var.

İş dəftəri. Tapşırıqda 4 şəkil təqdim edilib. Hər şəkildə hədiyyə qutusu otağın müxtəlif yerlərində təsvir olunub. Şagirdlər müəllimin təlimatına uyğun olaraq həmin hədiyyə qutularını rəngləyirlər. Bu tapşırıqda *altında, üstündə, içində* və *yanında* kimi sözlər təkrarlanır.

Mövzu		Emosiyalar. Bədən üzvləri
Nitq bacarıqları	Dinləmə	Şifahi göstərişlərə adekvat reaksiya, adıçəkilən əşyaların şəkildə göstərilməsi, dinlənən mətn-dəki epizodların illüstrasiyalarla uyğunlaşdırılması
	Danışma	Şəkil üzrə danışma, situasiyaya uyğun nitq etiketlərindən istifadə, şagirdlərin özü, ailəsi və dostları haqqında təqdimatı
Söz ehtiyatı		Bədən üzvləri (baş, saç, alın, çiyin, üz, göz, qaş, ağız, dodaq, diş, dil, qulaq, boğaz, dirsək, sinə, qol, əl, barmaq, ayaq, diz, pəncə) və emosiya, hərəkət (sevinc, sevinmək, kədər, kədərlənmək, qorxu, qorxmaq, təəccüb, təəccüblənmək, hirs, hirslənmək, heyranlıq, heyran olmaq) bildirən sözlər
Qrammatika		<ul style="list-style-type: none"> İsmin xəbərlik kateqoriyası: <i>Bu nədir? Bu, başdır.</i> İsmin mənsubiyyət kateqoriyası: <i>mənim saçım, sənin gözün, onun əli</i>
Kompetensiyalar		<ul style="list-style-type: none"> Özünü təqdim etmə Ətraf aləmə münasibət bildirmək

1-ci DƏRS

Təlim nəticələri:

Söz ehtiyatı: sevinmək, kədərlənmək, qorxmaq, təəccüblənmək, hirsələnək, heyran olmaq

Dinləmə: 1.1.2. Adını eşitdiyi əşya və hadisəni şəkildə göstərir.

Danışma: 2.2.1. Müşahidə etdiyi əşya və hadisələri adlandırır.

Qrammatika: İsmi mənsubiyyət kateqoriyası. İsmi xəbərlilik kateqoriyası.

Dərsin gedişi

1-ci tapşırıq. Dinləyin və izləyin. Müəllim birinci tapşırığa aid şəkilləri şərh edir: *Bu, qızıdır. Onun adı Lalədir. Lalə sevinir. Şəkilin şərhindən sonra təsvir edilmiş hissi adını dəfələrlə tələffüz etmək məqsədəuyğundur; məsələn: sevinc.*

Lalə kədərlənir (*kədər*). Lalə qorxur (*qorxu*). Lalə qəzəblənir (*qəzəb*). Lalə təəccüblənir (*təəccüb*). Lalə heyran qalır (*heyranlıq*).

Şagirdlər müəllimi dinləyir və səhifəni izləyirlər.

Dinləyin və təkrar edin. Müəllim səhifədəki şəkilləri göstərir və onları şərh edir. Şagirdlər əvvəlcə həmin sözləri xorla, daha sonra isə fərdi şəkildə təkrar edirlər. Şagirdlər bu fəaliyyətlə öyrəndikləri yeni sözün düzgün tələffüzünü mənimsəyirlər.

Dinləyin və göstərin. Bu tapşırıqda təqdim edilmiş şəkillər nömrələrlə işarələnib. Müəllim şəkilləri adlandırır. Şagirdlər eşitdikləri sözü uyğun şəkli müəyyən edib nömrəsini söyləyirlər, bununla da eşitdikləri sözün mənasını anladıklarını nümayiş etdirirlər.

2-ci tapşırıq. Dostunuzla danışın. Şagirdlər cüt-cüt əyləşirlər. Müəllim şagirdlərin diqqətini ikinci tapşırıqda verilmiş şəkillərə cəlb edir. Bu tapşırıqda üç şəkil təqdim edilib. Cütlər şəkillərdən birini seçib onun məzmununa uyğun dialoq hazırlayırlar. Şagirdlərə hazırlaşmaq üçün vaxt verilir. Tapşırıqın hazırlanmasına ayrılmış vaxt bitdikdən sonra cütlər lövhəyə çıxıb dialoqu sifə təqdim edirlər. Dialoqların məzmunu təxminən aşağıdakı kimi ola bilər.

I dialoq.

- Bu kimdir?
- Bu, Fidanıdır.
- Fidan nə üçün sevinir?
- Çünki onun ad günüdür.
- Fidanın neçə yaşı olur?
- Onun 6 yaşı olur.

II dialoq.

- Bu kimdir?
- Bu, Ənvərdir.
- Ənvər nəyə baxır?
- O, kaktusa baxır.
- O niyə təəccüblənir?
- Çünki kaktus gül açıb.

III dialoq.

- Bu kimdir?
- Bu, Lalədir.
- Lalə haradadır?
- Lalə həyətdədir.
- Lalə niyə qorxur?
- Çünki ev yanır.

Bu fəaliyyət şagirdlərin nitqində yeni sözləri möhkəmləndirir, dialoq zamanı fikrini rəhbərlik şəkildə çatdırmaq bacarığını inkişaf etdirir.

İş dəftəri. Sol sütunda insanlar müxtəlif situasiyalarda təsvir edilir. Sağ sütunda isə şagirdlərin dərslərdən tanış olduqları emosiyaları əks etdirən üzvlər təqdim edilir. Şagirdlər sol və sağ sütundakı şəkilləri uyğunlaşdırırlar.

2-ci DƏRS

Təlim nəticələri:

Dinləmə: 1.1.1. Sadə şifahi göstərişləri təkrarlayır və onlara əməl edir.

Danışma: 2.2.3. Mövzuya uyğun sadə dia-loqlar qurur.

Qrammatika: İsmın mənsubiyyət kateqoriyası. İsmın xəbərlilik kateqoriyası.

Dərsin gedişi

Yeni sözlərin təkrarı. Müəllim lövhədə emosiya-ları əks etdirən smayliklər nümayiş etdirir. Şagirdlər şəkillərə şərh verərək onları təsvir edirlər. Bu fəaliyyət zamanı yeni sözlər təkrar edilir.

1-ci tapşırıq. Oyun. İki şagird lövhəyə çıxır. Onlardan biri lövhədən asılmış smayliklərdən birini göstərir. Digər şagird isə həmin emosiyanın adını söyləyir, mimika və jestlərin köməyi ilə nümayiş etdirir. Əyləşən şagirdlər isə həmin emosiya-a aid situasiyalar düşünlər.

Emosiyanın adı: *Qorxu*.

Situasiya: *İt hürür. Qaranlıqdır.*

Bu tapşırıqla söz ehtiyatı təkrar edilir, qrammatik konstruksiya möhkəmləndirilir və təx-minetmə bacarığı formalaşdırılır.

2-ci tapşırıq. Oyun. Aşağıda təsvir edilmiş smayliklər lövhəyə yapışdırılır.

1. Sevinc
2. Qəzəb
3. Kədər
4. Heyranlıq
5. Təəccüb
6. Qorxu

Müəllimin nəzərinə!

Bu dərsdə emosiya-ları nümayiş etdirən smayliklərdən və nərd oyunu üçün nəzərdə tutulmuş zərlərdən istifadə edilməsi məsləhətdir.

Şagirdlərdən biri müəllimin masasına yaxınlaşır. Əlindəki zəri masanın üstünə atır. Zərin üzərindəki xalların sayına uyğun nömrələnmiş smayliki müəyyən edir və adlandırır. Daha sonra isə həmin emosiya-a uyğun situasiya düşü-nərək cümlə söyləyir.

1. Sevinir. *Babası ona balaca küçük alıb.*
2. Qəzəblənir. *Pişik sevimli fincanını salıb sındırıb.*
3. Kədərlənir. *Sevimli pişiyi xəstələnib.*
4. Heyran olur. *Bağçada çox gözəl kəpənək görüb.*
5. Təəccüblənir. *Leyla parkda robotla rastlaşır.*
6. Qorxur. *Sıçan pişik görüb.*

Tapşırıq situasiyalara uyğun müvafiq jest və mimikalardan istifadə etmək bacarığını inkişaf etdirir.

İş dəftəri. Tapşırıqda üzləri müxtəlif emosiya-ları ifadə edən uşaqlar təsvir edilib. Şagirdlər uşaqların üz ifadələrinə uyğun olaraq sağ sətunda verilmiş smaylikləri tamamlamalıdır-lar. Bu tapşırıq şagirdlərin diqqətinin və əl motorikasının inkişafına yönəldilib. Tapşırıq yoxlanarkən şagirdlər emosiya-ların adlarını söyləməlidirlər.

3-cü DƏRS

Təlim nəticələri:

Söz ehtiyatı: Baş, qaş, göz, ağız, diş, qulaq, boğaz, əl, barmaq, ayaq

Dinləmə: 1.1.2. Adını eşitdiyi əşya və hadisəni şəkildə göstərir.

Danışma: 2.2.1. Müşahidə etdiyi əşya və hadisələri adlandırır.

Qrammatika: İsmi xəbərlik kateqoriyası.
Bu mənim başımdır. Bu mənim qulağımdır.

Dərsin gedişi

1-ci tapşırıq. Dinləyin və izləyin. Müəllim dərsliyin müvafiq səhifəsini və yaxud bədən üzvlərinin təsviri verilmiş plakati nümayiş etdirməklə yeni sözlərin izahını verir. Şəkilləri bir-bir göstərərək bədən üzvlərinin adını söyləyir. Şagirdlər müəllimi dinləyir və səhifəni izləyirlər. Müəllim daha sonra həmin sözləri qısa cümlələrdə işlədir. *Bu, əlidir. Əlinin saçı qaradır.*

Müəllimin nəzərinə!

Bu dərsdə üzərində bədən üzvlərinin şəkli olan kartlardan və yaxud plakatlardan istifadə edilməsi məsləhətdir.

Dinləyin və təkrar edin. Müəllim səhifədəki şəkli göstərir və bədən üzvlərinin adını söyləyir. Müəllim bu sözləri aramla, aydın səsle, şagirdlərin asanlıqla eşidə biləcəyi tərzdə bir neçə dəfə təkrar etməlidir. Şagirdlər həmin sözləri səsləndirirlər.

Dinləyin və göstərin. Müəllim bədən üzvlərinin adlarını söyləyir. Şagirdlər eşitdikləri sözə uyğun müvafiq şəkli göstərirlər. Dərsin bu mərhələsində üzərində bədən üzvlərinin şəkli olan kartlardan istifadə etmək məqsəddəuyğundur. Bu fəaliyyəti qruplarla və ya fərdi iş formasında da qurmaq olar.

Qruplarla iş. Şagirdlər iki qrupa ayrılırlar. Bir qrupdakı şagirdlər bədən üzvlərinin şəkillərini göstərir, digər qrupdakılar onların adlarını söyləyirlər. Bu zaman I qrupdakı şagirdlər sual cümlələrindən istifadə edirlər; məsələn:

– *Bu nədir?*

II qrupdakı şagirdlər isə bu sualı cavablandırırlar:

– *Bu, əldir.*

Fərdi iş. Şagirdlərdən biri lövhəyə çıxır. Digər şagirdlər bir-bir, növbə ilə bədən üzvlərinin adlarını söyləyirlər. Lövhə qarşısındakı şagird isə həmin bədən üzvünü plakatda və ya öz üzərində göstərməklə sözün mənasını anladığını nümayiş etdirir. Beləliklə, müəllim yeni sözlərin şagirdlər tərəfindən necə mənimsənildiyini izləyir, ehtiyac olduqca sözlər yenidən təkrar edilir, möhkəmləndirilir.

İş dəftəri. Şagirdlər artıq dərsliyin bu dərs üçün nəzərdə tutulmuş səhifəsində bədən üzvlərinin bir çoxunun adını öyrəniqlər. İş dəftərində verilmiş bu tapşırıq isə həmin sözlərin necə mənimsənilməsini yoxlamaq və möhkəmləndirmək məqsədi daşıyır. Müəllim bədən üzvlərinin adını sıra ilə söyləyir və hər dəfə sözün sıra nömrəsini səsləndirir: 1 (bir) – *göz*; 2 (iki) – *burun*; 3 (üç) – *ağız*; 4 (dörd) – *əl*; 5 (beş) – *barmaq*; 6 (altı) – *ayaq*. Şagirdlər müəllimi dinləyir, tapşırıqda bədən üzvlərinin yanında sıralamanı rəqəmlərlə qeyd edirlər; məsələn, *gözün yanına 1, burunun yanına 2, ağızın yanına 3, əlin yanına 4 yazırlar.*

4-cü DƏRS

Təlim nəticələri:

Danışma: 2.2.2. Müşahidə etdiyi əşya və hadisələri sadə formada təsvir edir.

Qrammatika: İsmnin mənsubiyyət kateqoriyası. İsmnin xəbərlilik kateqoriyası.

Dərsin gedişi

Qrammatika. Yeni sözlərin təkrarı. Müəllim lövhədə bədən üzvlərinin təsviri olan plakati nümayiş etdirir. Şagirdlər bədən üzvlərinin adlarını sadalayırlar. Bu tapşırıqla şagirdlər həm qrammatik konstruksiyaları (mənsubiyyət və xəbərlilik kateqoriyası), həm də keçən dərstdə öyrənilmiş yeni sözləri təkrar edirlər.

Müəllimin nəzərinə!

Yaxşı olardı ki, müəllim yeni sözləri bütün şəxslər üzrə mənsubiyyətə görə dəyişsin; məsələn: *Bu mənim əlimdir. Bu sənin əlidir.* Bu fəaliyyət zamanı müəllim şagirdlərin nitqində mənsubiyyət şəkilçilərinin düzgün istifadəsinə diqqət etməlidir.

1-ci tapşırıq. Sınıfə iş. Müəllim dərsləyin müvafiq səhifəsindəki şəkilləri göstərərək şərh edir: *Sara çiçəyi qoxulayır. Əli musiqi dinləyir. Anar lapa ilə baxır. Ceyhun dondurma yeyir. Nərgiz əlini kaktusun tikanına vurur.*

Müəllim lövhənin sol tərəfində *ətir, musiqi notları, eynək, limon, kaktus* şəkillərini, sağ tərəfində isə *burun, göz, qulaq, əl, dil* şəkillərini asır. Şagirdlər lövhənin sol və sağ tərəfindəki şəkilləri uyğunlaşdırırlar; məsələn: *musiqi notları – qulaq, ətir qutusu – burun, eynək – göz, limon – dil, kaktus – əl.*

Diferensial təlim

Bu tapşırığı şagirdlərin dil səviyyələrinə uyğunlaşdırmaq olar. Azərbaycan dilini kifayət qədər bilən şagirdlər uyğunluğun səbəbini də izah edə bilərlər. *Biz burnumuzla iyi hiss edirik. Biz gözlərimizlə görürük. Biz qulaqlarımızla eşidirik. Biz əlimizlə əşyaların bərk və yaxud yumşaq olduğunu hiss edirik. Biz dilimizlə dadı hiss edirik.*

Müəllim bu fəaliyyət ilə şagirdlərin diqqətini dərsləyin müvafiq səhifəsinə yönəldir. Səhifədəki şəkillərə şərh verməklə onları izah edir.

Müəllimin nəzərinə!

Bu fəaliyyət üçün üzərində aşağıdakı şəkillər olan kartlar hazırlamaq tövsiyə edilir.

I qrup şəkillər: *Çiçək, atır, not, piano, skripka, eynək, lapa, mikroskop, qənd, konfet, limon, kaktus, kirpi, yumşaq oyuncaq.*

II qrup şəkillər: *Göz, qulaq, burun, dil, əl.*

I qrup kartlar masanın üzərinə düzülür. II qrup kartlar isə lövhəyə yapışdırılır. Şagirdlərdən biri masaya yaxınlaşır. Kartlardan birini götürür, kartdakı şəkli lövhədəki şəkillərdən uyğun gələnin yanına yapışdıraraq cümlədə işlədir; məsələn: *Lapa əşyaları böyük göstərir.*

İş dəftəri. Müəllim şagirdlərə kiçik hadisə danışır. Şagirdlər onlara təqdim edilmiş cüt şəkillərə diqqətlə baxır və yalnız dinlədikləri situasiyaya uyğun şəkli dairəyə alırlar.

1. Əli bu gün əla qiymətlər alıb (*sevinc*).
2. Pişik Rəhimin sevimli akvariumunu sındıraraq (*qəzəb*).
3. Anar birinci dəfə idi ki, danışan quş gördü (*təəccüb*).
4. Zəhra nənəsi üçün çox darıxmışdı (*kədər*).
5. Leyla həyətdəki ağ pişiyə heyranlıqla baxırdı (*heyranlıq*).

5-ci DƏRS

Təlim nəticələri:

Dinləmə: 1.1.3. Dinlədiyi məlumatı şəkillə uyğunlaşdırır.

Danışma: 2.1.1. Öyrəndiyi sözlərdən birləşmə və cümlələr qurur.

Qrammatika: İsmi mənsubiyyət kateqoriyası. İsmi xəbərlilik kateqoriyası.

Dərsin gedişi

1-ci tapşırıq. Dinləmə mətni. Müəllim şagirdlərin diqqətini müvafiq səhifədəki təsvirlərə yönəldir.

Dinləmə mətni. "Qırmızıpapağın nağılı"

Biri var idi, biri yox idi. Balaca bir qız var idi. Nənəsi ona qırmızı papaq bağışlamışdı. O vaxtdan hamı onu Qırmızıpapaq çağırırdı.

Bir gün Qırmızıpapağın nənəsi xəstələndi. Anası qutab bişirib Qırmızıpapağa verdi ki, nənəsinə aparsın. Nənənin evi meşənin o biri tərəfində idi. Ona görə də Qırmızıpapaq meşədən keçməli oldu. Bu vaxt acgöz Qurd onu gördü. Qurd onu qabaqlayıb nənənin evinə getdi. O, nənənin çarpayısına uzanıb Qırmızıpapağın gəlməsini gözlədi. Çox keçmədi ki, Qırmızıpapaq gəlib çıxdı. Qırmızıpapaq içəri girəndə Qurd yorğanı başına çəkib dedi:

– Güzəl balam, gəl yanımda əyləş. Yəqin, uzaq yol gəlib yorulmusan.

Qırmızıpapaq Qurdun böyük, kobud əllərini görüb soruşdu:

– Nənəcan, əllərin niyə belə böyükdür?

– Səni yaxşı-yaxşı qucaqlamaq üçün, əziz balam.

Qırmızıpapaq Qurdun iri qulaqlarını görüb təəcüblə soruşdu:

– Nənəcan, sənin qulaqların niyə belə böyükdür?

– Sənin gözəl səsinə aydın eşitmək üçün, mənim balam.

– Ay nənə, bəs gözlərin niyə böyükdür?

– Səni yaxşı görmək üçün, ağıllı balam.

– Bəs burnun niyə yekədir?

– Sənin ətrini hiss etmək üçün, mənim gül balam.

Qırmızıpapaq Qurdun yekə ağızını və iri dişlərini göstərib soruşdu:

– Bəs ağızın niyə belə yekə, dişlərin də iridir?

Qurd yerindən sıçrayıb acıqla dedi:

– Səni yemək üçün.

Elə bu vaxt ovçular içəri girdilər. Qırmızıpapağı Qurdun əlindən xilas etdilər.

Sual-cavab. Müəllim şagirdlərə dinləmə bacarığını yoxlamaq məqsədilə faktoloji suallar verir:

– Qızı nə üçün "Qırmızıpapaq" adlandırırıldı?

– Qırmızıpapaq nənəsinə nə aparırdı?

– Qırmızıpapaq nə üçün meşə ilə getməli oldu?

– Meşədə Qırmızıpapağı kim izləyirdi?

– Qırmızıpapağı Qurdun əlindən kim xilas etdi?

Rollu oyun. Şagirdlər Qırmızıpapaq ilə Qurdun dialoqunu nümayiş etdirirlər. Müəllim rollu oyun zamanı şagirdlərin müvafiq jest və mimikalardan düzgün istifadə etmələrinə diqqət edir.

İş dəftəri. Tapşırıq şagirdlərin dinləyib-anlama bacarıqlarını yoxlamağa imkan verir. Qırmızıpapaq Qurda hansı bədən üzvləri haqqında sual verir? Şagirdlər bədən üzvlərinin şəkillərini dairəyə almaqla mətni necə dinlədiklərini nümayiş etdirirlər. (Düzgün cavablar: əl, qulaq, göz, burun, ağız, diş.)

6-cı DƏRS

Təlim nəticələri:

Danışma: 2.2.2. Müşahidə etdiyi əşya və hadisələri sadə formada təsvir edir.

Qrammatika: İsmın mənsubiyyət kateqoriyası. İsmın xəbərlilik kateqoriyası.

Dərsin gedişi

Keçmiş dərslərin təkrarı. Müəllim indiye qədər keçilmiş bölmələrin mövzusunə uyğun simvolik şəkillərdən ibarət kartlar hazırlayır:

1. "Ailə. Tanışlıq" bölməsinə aid ailə təsvir edilmiş kart;
2. "Say. Zaman" bölməsinə aid üzərində 1-dən 10-a qədər rəqəmlər yazılmış kart;
3. "Emosiyalar. Bədən üzvləri" bölməsinə aid smayliklər olan kart.

Daha sonra müəllim kartları masanın üzərinə üzəşəği şəkildə düzür. Şagirdlər bir-bir masaya yaxınlaşır, kartın birini seçib çevirirlər. Kartdakı şəklə baxaraq uyğun bölməyə aid sözlər söyləyirlər. Beləliklə, hər bölməyə aid öyrəndikləri yeni sözlər təkrar edilir.

1-ci tapşırıq. Şəkil üzrə danışma. Müəllim sual və tövsiyələri ilə şagirdlərin diqqətini müvafiq səhifədəki təsvirlərə yönəldir.

- Şəkildə kimlər təsvir edilib?
- Şəkildəki qıza, oğlana və itə ad verin.
- Sevil və anası haradadırlar?
- Sevil və anası nə edirlər?
- Sevil və anası parkda kimlə rastlaşırlar?
- Sevilin üz ifadəsinə diqqət edin. Sizcə, o hansı hissi keçirir? Səbəbini izah edin.
- Sizcə, Səlim itinə nə başa salır?

Şagirdlər müəllimin suallarına cavab verməklə şəkildə gördüklərini təsvir edirlər. Bölmədə öyrəndikləri yeni sözləri nitqlərində istifadə edirlər.

Müəllim şagirdlərə şəkillərdən və sual-cavab fəaliyyətindən aldıkları məlumatları sistemləşdirib ardıcılıqla şərh etmək üçün vaxt verir. Şagirdlər süjetli şəkil kompozisiyası üzrə mətn qurub danışirlər.

Diferensial təlim

Azərbaycan dilini zəif bilən şagirdlər hər bir epizoda aid cümlələr qururlar; məsələn: *Vəfa anası ilə parkda gəzirdi. Rəşad Toplanı parkda gəzdirirdi. Toplan hürdü. Vəfa qorxdı. Rəşad Toplanı sakitləşdirdi. Toplan Vəfaya əlini uzatdı. Vəfa ilə Toplan dostlaşdılar.*

Dil səviyyəsi daha yüksək olan şagirdlər isə aldıkları məlumatları rəbitəli mətn halına salaraq təqdim edirlər.

Müəllimin nəzərinə!

Süjetli şəkilləri şərh edərkən şagirdlərə obrazları adlandırmağı tövsiyə edin. Heyvanlara verilən xüsusi adlardan (Məstan, Toplan, Alabaş, Ağmur) istifadə edin.

İş dəftəri. Tapşırıqdakı şəkillər dərslikdə (səh. 23) verilmiş danışma materialının məzmununu əks etdirir. Şagirdlər hadisələrin ardıcılığını xatırlayır, şəkilləri həmin ardıcılığa uyğun yerləşdirirlər. Tapşırıq yaddaşın və hadisələrin ardıcılığını müəyyənləşdirmək bacarığının inkişafına yönəlib. Tapşırıq yoxlanarkən şagirdlər müəllimin göstərişi ilə bir epizod üzrə danışmalıdırlar.

Mövzu		Məktəb
Nitq bacarıqları	Dinləmə	Suallara cavab vermə, dinlədiyi informasiyanı şəkillə uyğunlaşdırma
	Danışma	Şəkil üzrə danışma, mövzuya uyğun leksikadan istifadə edərək mətn qurma
Söz ehtiyatı		çanta, kitab, qələm, dəftər, karandaş, pozan, xətkəş, sinif, məktəb, otaq
Qrammatika		<ul style="list-style-type: none"> • Təsdiq və inkar cümlələrinin qurulması; • Cümlədə hərəkət bildirən sözlərin yeri.
Kompetensiyalar		<ul style="list-style-type: none"> • Öyrənməyə maraq • Müəllimə hörmət • Fikir ifadə etmə

1-ci DƏRS

Təlim nəticələri:

Söz ehtiyatı: çanta, kitab, qələm, dəftər, karandaş, pozan, xətkəş, qələmqabı

Dinləmə: 1.1.2. Adını eşitdiyi əşya və hadisəni şəkildə göstərir.

1.1.1. Sadə şifahi göstərişləri təkrarlayır və onlara əməl edir.

Qrammatika: Təsdiq və inkar cümlələr. (*Bu nədir? – Bu, kitabdır. Bu, kitabdır? – Bəli, bu, kitabdır. Xeyr, bu, kitab deyil.*)

Dərsin gedişi

Dinləyin və izləyin. Müəllim sözləri təkrar etdikcə bir-bir şəkildə göstərir və şagirdlər izləyirlər. Daha sonra yeni sözlərlə cümlələr qurulur. *Bu, çantadır. Bu, dəftərdir. Bu, partadır. Bu, kitabdır.*

1-ci tapşırıq. Dinləyin və təkrar edin. Müəllim şagirdlərin yeni öyrəndikləri sözləri təkrarlayır və şəkildə göstərir. Əvvəlcə şagirdlər xorla sözləri təkrar edirlər. Daha sonra sözlərin təkrarı fərdi şəkildə aparılır. Fərdi iş zamanı prosesə əvvəlcə dili daha yaxşı bilən şagirdlərin cəlb olunması məqsədəuyğundur.

Dinləyin və göstərin. Müəllim yeni sözləri səsləndirir, məktəb əşyalarının adlarını çəkir. Şagirdlərə tapşırıqlar ki, partanın üstünə dərs ləvazimatlarını səliqə ilə qoysunlar və eşitdikləri sözə uyğun əşyanı qaldırsınlar.

Oyun. Müəllim masanın üstünə məktəbə və mətbəxə aid müxtəlif əşyalar və iki qutu qoyur. Qutuların birinin üstünə məktəbli çantası şəkli, digərinin üstünə isə mətbəx şəkli yapışdırılmışdır. Oyunun qaydası belədir: oyunda üç şagird iştirak edir. Biri (dili daha yaxşı bilən) masanın üzərindəki əşyaların adını çəkir, digər iki oyunçu həmin əşyaları götürüb uyğun gələn qutuya qoymalıdır. Kim adiçəkilən əşyanı düzgün müəyyənləşdirib daha tez qutuya qoysa, o qalib gəlir.

Müəllimin nəzərinə!

Təqdim olunan oyunlar sinif şəraitində reallaşdırıla bilən oyunlardır. Onlar nümunə xarakteri daşıyır. Müəllim başqa oyun keçirməkdə və ya oyunun qaydasını dəyişməkdə sərbəstdir. Əsas məqsəd oyun vasitəsilə şagirdə mövzu üzrə müəyyən nitq bacarığının möhkəmləndirilməsinə nail olmaqdır.

Cütlərlə iş. Azərbaycan dilində təsdiq və inkar cümlələrinin qurulmasını öyrətmək məqsədilə müəllim sinifdə cütlərlə iş apara bilər. Əvvəlcə müəllim dialoqları özü səsləndirir; məsələn, qələmi göstərir və soruşur:

– *Bu, qələmdir?*

– *Bəli, bu, qələmdir.*

Daha sonra kitabı göstərir və soruşur:

– *Bu, qələmdir?*

– *Xeyr, bu, qələm deyil. Bu, kitabdır.*

Daha sonra tapşırıq cütlərlə davam etdirilir.

İş dəftəri. 1-ci tapşırıq. Şagird qələmlə işarə edərək məktəb əşyalarını çantaya “yığmalıdır”. Tapşırığı yoxlayarkən şagirdlər əşyaların adını səsləndirməlidirlər.

2-ci tapşırıq. Bu tapşırıq şagirdin məntiqini yoxlayır. Cavab: boş xanaya uyğun gələn şəkli “molbert”dir.

2-ci DƏRS

Təlim nəticələri:

Danışma: 2.1.1. Öyrəndiyi sözlərdən birləşmə və cümlələr qurur.

2.1.2. Şifahi nitqində yeni sözlərdən istifadə edir.

2.2.2. Müşahidə etdiyi əşya və hadisələri sadə formada təsvir edir.

Dərsin gedişi

1-ci tapşırıq. Oyun. Masanın üstünə məktəbli çantası və yanına müxtəlif əşyalar qoyulur.

Oyun iki şagird arasında aparılır. Şagirdlər arasında dialoq təxminən bu şəkildə baş verir.

I variant:

- Bu nədir?
- Karandaşdır.
- Karandaş məktəb əşyasıdır?
- Bəli.
- Al, çantaya qoy.

II variant:

- Bu nədir?
- Oyuncaq maşındır.
- Oyuncaq maşın məktəb əşyasıdır?
- Xeyr.
- Al, kənara qoy.

Dialoq zamanı müəllim iki məqama diqqət yetirməlidir: göstərilən əşyanın adının düzgün səsləndirilməsi və əşyanın təyinatının müəyyənləşdirilməsi.

2-ci tapşırıq. Təqdimat. Bu tapşırıq şagirdlərdə monoloji nitqin inkişafına xidmət edir. Şagird məktəb ləvazimatları haqqında məlumat verir; məsələn, *Bu, rəngli karandaşdır. Karandaşla şəkil çəkirik. Bu, qələmdir. Qələmlə yazı yazırıq. Bu, xətkəşdir. Xətkəşlə düz xətt çəkirik. Bu, kitabdır. Kitabı oxuyuruq. Bu, çantadır. Çantada müxtəlif əşyalar daşıyıq.* Bu şəkildə şagird bütün məktəb ləvazimatları haqqında təqdimat edir. Bir dərsdə bir neçə şagird təqdimat edə bilər.

Daha sonra müəllim məktəb əşyalarını bir-bir göstərərək, şagirdlər isə onların adını söyləyərək, xüsusiyyətlərini sadalaya bilərlər; məsələn:

- Bu nədir?
- Bu, kitabdır.
- Kitab haqqında nə deyə bilərsiniz?

Müəllim çalışmalıdır ki, uşaqlar yeni sözlər müxtəlif sintaktik konstruksiyalarda (söz birləşmələri və cümlələrdə) işlətsinlər.

Bunun üçün müxtəlif yönəldici suallardan istifadə etmək olar:

- Kitab haqqında bu sözlərdən (yumşaq, maraqlı, hündür, dadlı) hansını işlədə bilərsiniz?
- Maraqlı.

Beləliklə, şagirdlər müəllimin köməyi ilə söz birləşməsi (maraqlı kitab) və cümlə (Kitab maraqlıdır) yaratmış olurlar.

Bu proses müxtəlif məktəb əşyaları üzrə davam etdirilə bilər.

Diferensial təlim

Dili daha yaxşı bilən şagirdlər üçün tapşırığı bir qədər çətinləşdirmək məqsədəuyğundur. Şagirdlərə belə bir tapşırıq verilə bilər: *“Məktəbin, sinfin haqqında təqdimat et”.*

İş dəftəri. Tapşırıq şagirdin diqqətini yoxlayır. İlk şəkllə (səh. 23) bir dəqiqə diqqətlə baxandan sonra vərəqi çevirməli və yaddaşa əsasən hər uşağın şəklinin altında olan əşyalar sahibləri ilə uyğunlaşdırılmalıdır. Tapşırıq yoxlanarkən şagirdlər əşyaları adlandırırırlar.

3-cü DƏRS

Təlim nəticələri:

Söz ehtiyatı: öyrətmək, düşünmək, çəkmək, oxumaq, yazmaq, hesablamaq, kəsmək, ifa etmək, göstərmək

Dinləmə: 1.1.2. Adını eşitdiyi əşya və hadisəni şəkildə göstərir.

1.1.3. Dinlədiyi məlumatı şəkillə uyğunlaşdırır.

Danışma: 2.1.1. Öyrəndiyi sözlərdən birləşmə və cümlələr qurur.

Qrammatika: Hərəkəti müəyyənləşdirmək üçün sualların verilməsi. Cümlədə hərəkət bildirən sözün yeri.

Dərsin gedişi

1-ci tapşırıq. Dinləyin və izləyin. Bu dərstdə "Məktəb" mövzusu ilə bağlı feillər üzərində iş aparılması nəzərdə tutulub. Dərslikdə verilmiş şəkil üzərində iş aparılır. Müəllim əvvəlcə hər fəaliyyətin adını deyir və şəkildə göstərir. Şəkil üzrə cümlələr qurulur.

- Müəllim nə edir?
- Müəllim öyrədir.
- Qız nə edir?
- Qız düşünür.
- ...Oğlan şəkil çəkir.

Bu zaman müəllim izah edir ki, Azərbaycan dilində hərəkət bildirən sözlər cümlənin sonunda işlənir.

Dinləyin və təkrar edin. Müəllim yeni öyrənilən sözləri əvvəlcə bütün siniflə, daha sonra tək-tək şagirdlərlə təkrarlayır. Fərdi iş zamanı əvvəlcə dili daha yaxşı bilən şagirdlərə tapşırılır ki, yeni cümlələr qursunlar; məsələn: *Mən yazıram. Şagird kitab oxuyur və s.*

Dinləyin və göstərin. Müəllim cümlələr səsləndirir: "Oğlan kitab oxuyur", "Qız dəftərdə yazır", "Oğlan şəkil çəkir", "Qız kamançada ifa edir" və s. Şagirdlər müvafiq şəkli göstərirlər.

Danışma. Lövhəyə bir şagird çağırılır. Müəllim sinifdəki uşaqlardan birini göstərərək soruşur:

- Həsən nə edir?
- Həsən yazır.
- Həsən nədə yazır?
- Həsən dəftərdə yazır.
- Həsən nə ilə yazır?
- Həsən qələmlə yazır.

– İndi gəlin bu cümlələri bir cümlə ilə ifadə etməyə çalışaq: Həsən dəftərdə qələmlə yazır.

Bu prosesi cümləyə yeni sözlər əlavə edərək daha da genişləndirməklə (*Həsən dəftərdə qələmlə şeir yazır*) və ya başqa cümlələr qurmaqla davam etdirmək olar.

Müəllimin nəzərinə!

Cümlə qururarkən nəzərə almaq lazımdır ki, şagirdlərə əvvəlcə iki sözdən ibarət cümlə qurmaq, daha sonra cümlələri genişləndirmək öyrədilməlidir.

İş dəftəri. Labirint. "Məktəbə çat". Şagird ədədlərin ardıcılığı ilə gedərək və onları söyləyərək labirintdə düzgün yolu tapmalıdır. Bununla da ikinci bölmədəki say mövzusu təkrar olunur.

4-cü DƏRS

Təlim nəticələri:

Danışma: 2.2.1. Müşahidə etdiyi əşya və hadisələri adlandırır.

2.1.1. Öyrəndiyi sözlərdən birləşmə və cümlələr qurur.

2.2.2. Müşahidə etdiyi əşya və hadisələri sadə formada təsvir edir.

Dərsin gedişi**Müəllimin nəzərinə!**

Müasir dünyada kiçikyaşlı şagirdlərə dilin öyrədilməsi daha çox oyun əsaslı metodika ilə həyata keçirilir. Didaktik oyunlar zamanı şagirdlər dili öyrənməyi məcburiyyət kimi qəbul etmirlər. Bu onlara maraqlı gəlir və mənimsəmə prosesi daha səmərəli keçir. Bu məqsədlə dərsliyə müxtəlif didaktik oyunlar salınmışdır.

Oyun. "Məntəqəyə çat". Didaktik oyunlar zamanı keçirilmiş material təkrarlanır və möhkəmləndirilir. Təklif olunan oyun keçilmiş sözlərin möhkəmləndirilməsi üçün nəzərdə tutulmuşdur. Partaya şəkildə təklif olunan bir oyun xəritəsi salınır. Oyunun qaydaları belədir: *"Şagirdin biri zəri atır. Zərin üstündəki ədədə görə fişka ilə irəliləyir. Fişka hansı damanın üzərində dayanırsa, şagird damadakı şəklə uyğun sözün adını deyir. Əgər sözü düzgün desə, oyunu davam etdirir, düzgün deməsə, zər atmaq sırası ikinci oyunçuya keçir. Xəritədə "təhlükəli" qırmızı xanalar var və bu, oyunçunun irəliləməsinin sürətini azalda bilər".*

Müəllim oyunu həm iki oyunçu ilə, həm də dörd oyunçu ilə keçirə bilər.

Oyunu daha maraqlı etmək üçün şagirdlərə tapşırmaq olar ki, şəkilləri adlandırmaqla yanaşı bu sözləri şəklə uyğun olaraq söz birləşməsi və ya cümlə daxilində işlətsinlər; məsələn: *məktəb – məktəb binası, çanta – məktəbli çantası, kitab – üç kitab, karandaş – rəngli karandaşlar, müəllim – Müəllim dərs deyir, qələm – Qələmlə vərəqdə yazırıq, qayçı – Qayçı ilə kağızı kəsirik.*

Oyunu sinifdə keçirmək üçün oyun xəritəsini müəllim özü çəkə, ya da dərslikdəki rəsmdən istifadə edə bilər. Hazır didaktik oyunlardan da istifadə etmək mümkündür.

Oyun zamanı müəllim işi elə təşkil etməlidir ki, sinifdə səs-küy olmasın. Şagirdlər bir-birinə kömək etməsinlər. Ən əsas məqamlardan biri isə müəllimin neytral mövqedə durmasıdır.

Müəllimin nəzərinə!

Oyundan əvvəl şagirdlərə bəzi meyarlar elan edilməlidir. Belə ki, oyun oynayarkən şagirdlər bilməlidirlər ki, onlar tədris prosesindədir. Məqsəd sözlərin öyrənilməsi və nitqdə istifadə edilməsidir. Şagirdlərə əvvəlcədən izah edilməlidir ki, didaktik oyunlarda fəal iştirak etmək üçün lüğət ehtiyatını mütləq şəkildə öyrənmək lazımdır. Yalnız bu halda oyunda qalib gələ bilər.

İş dəftəri. Tapşırıq şagirdin kiçik motorikasının inkişafına xidmət edir. Şagird mövzuya uyğun verilmiş şəkli çəkməlidir. Tapşırıq yoxlanarkən şagirdə addımlarını səsləndirməsi tapşırılır; məsələn: *İki dama yuxarı, üç dama aşağı* və s.

5-ci DƏRS

Təlim nəticələri:

Dinləmə: 1.1.3. Dinlədiyi məlumatı şəkillə uyğunlaşdırır.

Danışma: 2.2.2. Müşahidə etdiyi əşya və hadisələri sadə formada təsvir edir.

2.2.1. Müşahidə etdiyi əşya və hadisələri adlandırır.

Dərsin gedişi

Müəllimin nəzərinə!

Dinləmə mətni üzərində iş şagirdin dinlədiyini anladığını nümayiş etdirməsinə şərait yaradır. Müəllim mətni iki-üç dəfə oxuyur. Sonra şagirdlərə oxuduğu hissənin illüstrasiyasını göstərməyi tapşırır.

Dinləmə mətni. “Kitabın macərələri”

Mətni oxumazdan əvvəl şagirdlərdən şəkilə gördükləri əşyaların adları soruşula bilər. Bu, keçilmiş materialın təkrarı ilə yanaşı şifahi şəkildə eşidilən informasiyanın daha rahat qavranılmasına kömək edir. Şəkillər üzrə aşağıdakı dinləmə mətni təqdim edilir.

“Kitab yolla gedirdi. Məktəbdəki dostları onu gözləyirdi. Kitab çox seviniirdi. Axı onu yenidən çap etmişdilər və içində çoxlu maraqlı məlumatlar var idi.

O, yolda Karandaşı gördü. Onlar salamlaşdılar. Kitab dedi: “Mən məktəbdəki dostlarımla yanına gedirəm. Gəl birlikdə gedək. Mənim səhifələrimdə maraqlı məlumatlar var. İstəyirəm ki, uşaqlar oxuyub öyrənsinlər”. Karandaş dedi: “Yoox, mən qoymaram ki, uşaqlar səni oxusunlar. İndi sənin səhifələrini yazacağam”. Kitab qorxdu və qaçmaq istədi. Lakin Karandaş sürətlə onun üstünə cumub səhifələrini yazmağa başladı. Kitab çox kədərlandı. O, indi dostlarının yanına necə gedəcəkdini? Səhifələri səliqəsiz və yazıq-yazıq idi. Uşaqlar onu oxumaqda çətinlik çəkəcəkdilər. Birdən haradansa qəhrəman Pozan gəldi. Pozan bir anda kitabın bütün səhifələrini təmizlədi. Kitab yenə əvvəlki kimi təmiz və səliqəli idi. Artıq dostlarının yanına gedə bilərdi”.

Mətni dinlədikdən sonra şagirdlər dərslikdəki şəkilləri bir cümlə ilə ifadə edirlər: 1-ci şəkil: “*Kitab məktəbə gedirdi*” və ya “*Kitab çox seviniirdi*”, 2-ci şəkil: “*Kitab yolda Karandaşla rastlaşdı*” və s.

Mətnin məzmununun tam qavranıldığına əmin olmaq üçün müəllim mətndən şəkillərə uyğun olan cümlələri ardıcıl olmadan deyir və şagirdlər dərslikdə həmin hissələrə aid şəkilləri göstərirlər.

Şagirdlər mətndəki obrazlar haqqında fikirlərini söyləyirlər; məsələn: *Kitab qayğıkeşdir, uşaqlara bilik vermək istəyir. Karandaş paxıldır, kitabı korlayır. Pozan yaxşı dostdur, kitaba kömək edir.*

Şagirdlər bundan əvvəlki bölmədə öyrəndiklərini xatırlayaraq kitabın üzündə əks olunmuş emosiyaları müvafiq sözlərlə ifadə edə bilərlər: *sevinc, qorxu, kədər, razılıq, minnətdarlıq.*

İş dəftəri. Tapşırıq dinlədikləri mətnin yadda saxlanılmasına xidmət edir. Şagirdlər yaddaşa əsasən şəkilləri hadisələrin ardıcılığına görə düzməlidirlər. Tapşırıq yoxlanarkən şagirdlər müəllimin göstərişi ilə bir epizod üzrə danışmalıdırlar.

6-cı DƏRS

Təlim nəticələri:

Dinləmə: 1.1.2. Adını eşitdiyi əşya və hadisəni şəkildə göstərir.

Danışma: 2.2.2. Müşahidə etdiyi əşya və hadisələri sadə formada təsvir edir.

Qrammatika: Hərəkət bildirən sözlərin cümlədəki yeri.

Dərsin gedişi

1-ci tapşırıq. Danışma. Şagirdlər keçdikləri söz və ifadələrdən istifadə edərək şəkillər üzrə cümlələr qururlar. Şagirdlər şəkillər üzrə təqribən belə cümlələr qura bilirlər:

- Günay lövhədə misal həll edir.
- Uşaqlar musiqi dərində mahnı oxuyurlar.
- Sənan kompüterdə yazır.
- Həsən və Mətanət rəsm dərində şəkil çəkirlər.

– Müəllim uşaqlara xəritəni öyrədir. Həsən qlobusda şəhərləri göstərir.

– Uşaqlar idman dərindədirlər. Həmid turnikdə dartınır. Gülər ipatdıda hoppanır. Aysel basketbol oynayır.

Şəkil üzrə iş diferensial təlimə şərait yaradır. Belə ki, dili yaxşı bilən şagirdlər şəkil üzrə mətn qura bilirlər.

Diferensial təlim

Dili zəif bilən şagirdlər üçün rabitəli mətn qurmaq dər ilinin əvvəlində hələ çətin ola bilər. Dili daha yaxşı bilən şagirdlərə şəkilləri birləşdirib rabitəli mətn qurmağı tapşırmaq tövsiyə edilir. Təqribən belə bir mətn qurula bilər: *“Məktəbdə müxtəlif dərslər keçilir. İndi riyaziyyat dərşidir. Səbinə lövhədə misal həll edir. O biri sinifdə musiqi dərşidir. Müəllim pianoda ifa edir. Emin və Fəridə də oxuyurlar. İnformatika dərşində Cavad müəllim verdiyi tapşırığı yoxlayır. Rəşad nəyisə düzgün yerinə yetirməyib, müəllim ona izah edir. Cəmilə isə dəftərdə qeydlər aparır. Təsviri incəsənət dərşində uşaqlara gözəl rəsmlər çəkməyi öyrədirlər. Rauf gül şəkli, Rəna isə portret çəkir. Həyat bilgisi dərşində Təranə müəllim ölkələr haqqında danışır və xəritədə göstərir. Fiziki tərbiyə dərşində uşaqlar müxtəlif idman hərəkətləri edirlər”.*

Müəllimin nəzərinə!

Verilmiş mətnlər və cümlələr nümunə xarakteri daşıyır. Mətnləri MV-də yazıldığı kimi şagirdlərə əzbərlətmək məqsədəuyğun deyil. Burada şagirdə daha çox sərbəstlik vermək tövsiyə edilir.

Qrammatika. Azərbaycan dilində hərəkət bildirən sözlərin cümlənin sonunda işlənməsi dilin xarakterik xüsusiyyəti olduğu üçün cümlə qurarkən, tərcümə zamanı şagirdlərin diqqətini bu məqama yönəltmək lazımdır.

İş dəftəri. Tapşırıq. Uyğunluğu tap. Keçilmiş mövzu ilə əlaqədar olaraq şagird şəkillərdəki fəaliyyəti uyğun gələn fənlərlə birləşdirməlidir. Fənlər simvollarla ifadə olunub. Tapşırıq yerinə yetiriləndən sonra şagirdlərdən şifahi şəkildə fəaliyyətin və fənnin adı soruşulur. Rəsmdəki fəaliyyətlərin cümlə şəklində ifadə olunması tövsiyə edilir.

Müəllimin nəzərinə!

Azərbaycan dilində fənlərin adını şagird bilməyə bilər. Nəzərə almaq lazımdır ki, müəllimin məqsədi şagirdə fənnin adını öyrətmək deyil, sadəcə olaraq lüğət ehtiyatının genişləndirilməsidir.

Mövzu		Rənglər. Geyim
Nitq bacarıqları	Dinləmə	Sadə şifahi göstərişlərin təkrarlanması və onlara əməl edilməsi, dinlənən məlumatın şəkillə uyğunlaşdırılması, adiçəkilən əşya və hadisənin şəkildə göstərilməsi
	Danışma	Şəkil üzrə danışma, mövzuya uyğun leksikanın nitqdə istifadə olunması, rabitəli mətnin qurulması
Söz ehtiyatı		göy, qırmızı, yaşıl, sarı, qara, qəhvəyi, mavi, bənövşəyi, çəhrayı, boz, ağ, narıncı
Qrammatika		<ul style="list-style-type: none"> • Sifət + isim tərkibli birləşmələrin qurulması; • Cümlədə təyinedici sözün yeri.
Kompetensiyalar		<ul style="list-style-type: none"> • Fikir ifadə etmə • Əsaslandırma • Rənglərlə təsvir etmə • Estetik zövqalma

1-ci DƏRS

Təlim nəticələri:

Söz ehtiyatı: göy, qırmızı, yaşıl, sarı, qara, qəhvəyi, mavi, bənövşəyi, çəhrayı, boz, ağ, narıncı, rəng

Dinləmə: 1.1.1. Sadə şifahi göstərişləri təkrarlayır və onlara əməl edir.

1.1.2. Adını eşitdiyi əşya və hadisəni şəkildə göstərir.

Danışma: 2.2.1. Müşahidə etdiyi əşya və hadisələri adlandırır.

Qrammatika: Sifət + isim tərkibli söz birləşmələrinin qurulması.

Dərsin gedişi

1-ci tapşırıq. Dinləyin və izləyin. “Rəng” mövzusu tədris olunarkən şagirdin diqqəti digər sözlərə yönəlməsin deyərək rəng adlarını eyni əşyalar üzərində öyrətmək məqsədəuyğun hesab edilir. Dərslikdə nömrələnmiş şarlar verilmişdir. Nömrələrin yazılması şagirdlərin sözləri daha tez müəyyənləşdirməsinə xidmət edir. Belə ki, müəllim nömrələnmiş şarları şəkildə göstərir, şarların nömrəsini və rəngini səsləndirir; məsələn, 5 – qırmızı, 11 – çəhrayı və s. Müəllim rəng bildirən sözləri təkrar edərək şəkildə göstərdikcə şagirdlər onu izləyirlər.

Dinləyin və təkrar edin. Müəllim şagirdlərə yeni öyrəndikləri sözləri təkrarladır və şəkildə göstərir. Şagirdlər say bölməsini keçdikləri üçün müəllim rəqəmləri səsləndirərək dərslikdə verilmiş şəkil üzrə rəng bildirən sözləri təkrarladır: 6 nömrəli şar? – Sarı. Şagirdlər sözü xorla təkrar edirlər. Daha sonra sözlərin təkrarı fərdi şəkildə aparılır və söz birləşmələri qurulur. Qırmızı alma, qara qələm, göy şar və s. Bu şəkildə şagirdlər qrammatik materialı da (sifət + isim tərkibli söz birləşmələrinin qurulması) mənimsəmiş olurlar.

Dinləyin və göstərin. Müəllim yeni sözləri səsləndirir, rəng bildirən sözləri təkrar edir. Şagirdlər eşitdikləri sözə uyğun olaraq şəkildəki

rəngi göstərir. Həmçinin şagirdlərə “Nə rəngdədir?” sualının verilməsi öyrədilir. Bu proses zamanı şagirdləri əhatə edən əşyalardan istifadə etmək mümkündür. Sınıf otağında olan əşyaları göstərib rəngini soruşmaq məqsədəuyğundur.

- Bu nədir?
- Bu, lövhədir.
- Lövhə nə rəngdədir?
- Lövhə ağ rəngdədir və s.

Həmçinin bu tapşırıqın əksini də etmək olar; məsələn:

- Marker qırmızıdır?
- Bəli, marker qırmızıdır.
- Lövhə yaşıl rəngdədir?
- Xeyr, lövhə ağ rəngdədir.

Bununla da şagirdlər həm də əvvəl keçirilmiş qrammatik mövzunu təkrarlamış olurlar.

İş dəftəri. Tapşırıq. Tapşırıq şagirdlərin diqqətini yoxlayır. Şagirdlər oxların istiqamətinə uyğun olan rəngli karandaş müəyyənləşdirib rəngsiz karandaş həmin rənglə rəngləməlidirlər. Tapşırıq yoxlayanda müəllimə şagirdlərə *sağa, sola, yuxarı, aşağı* sözlərini öyrətmək tövsiyə edilir.

2-ci DƏRS

Təlim nəticələri:

Söz ehtiyatı: tünd-..., açıq-... tipli rəng bildirən sözlər

Dinləmə: 1.1.2. Adını eşitdiyi əşya və hadisəni şəkildə göstərir.

Danışma: 2.2.1. Müşahidə etdiyi əşya və hadisələri adlandırır.

Qrammatika: Sifət + isim tərkibli söz birləşmələrinin qurulması.

Dərsin gedişi

1-ci tapşırıq. Oyun. “Göy qurşağını rəngləyəək”. İki şagird lövhəyə çağırılır. Oyunun qaydası belədir: “Lövhəyə rənglənməmiş göy qurşağı çəkilib. (Bu, müəllim tərəfindən əvvəlcədən hazırlanmış plakat da ola bilər.) Lövhənin qarşısına müxtəlif rəngli markerlər (və ya kağızda olarsa, flomasterlər) qoyulur. Şagirdin biri rəngin adını çəkir: “Yaşıl”. Digər şagird deyilən rəngi marker və ya flomasterlər arasından tapıb göy qurşağının uyğun zolağını rəngləməlidir. Əgər şagird deyilən sözü anlamasa, rəngləmək sırası digər şagirdə keçir”. Məqsəd şagirdlərdə dinləyib-anlama bacarığının yoxlanılmasından ibarətdir. Şagird keçən dərs öyrəndiyi sözləri eşidib anladığını nümayiş etdirməlidir.

Müəllimin nəzərinə!

Müəllim yeni sözləri keçərkən, adətən, şagirdlər sözləri sinifdə müəllimin nitqindən eşitməyə alışır. Ona görə də bəzi şagirdlər sözlərin mənasını yalnız müəllim onları özünəməxsus intonasiya ilə deyəndə anlayır, başqasının nitqindən eşidəndə isə anlamaqda çətinlik çəkirlər. Bu səbəbdən müəllimə həmişə şagirdlərin ən azından bir-biri ilə dialoqlar qurdurması, sinfin şəraiti imkan verirsə, İKT vasitəsilə müxtəlif mətnlər dinlətməsi tövsiyə olunur.

2-ci tapşırıq. Təqdimat. Təqdimat etmək şagirdin monoloji nitqini inkişaf etdirir. Monoloji nitq formalaşdırılarkən şagird mətn qurmağı, fikrini sərbəst şəkildə ifadə etməyi

öyrənir. Bu səbəbdən təqdimat aparmaq tipli tapşırıqların yerinə yetirilməsi labüddür. 2-ci tapşırıq aşağıdakı kimi reallaşdırılır: “Lövhəyə müxtəlif şəkillər asılır. Bu, dərslikdə verilən və ya müəllimin özünün hazırladığı müxtəlif şəkillər də ola bilər. Şagird hər hansı bir şəkli seçir və onun haqqında danışır”. Dərslikdəki şəkil üzrə qurulan mətn təqribən belə ola bilər: “*Bu, güldür. Gül qırmızı rəngdədir. Gül tünd-qırmızı rəngdədir. Bu, yarpaqdır. Yarpaq yaşıl rəngdədir. Şəkildə kiçik güllər də çəkilib. Onlardan biri açıq-narıncı, ikisi göy, ikisi isə açıq-qırmızı rəngdədir*”.

Müəllimin nəzərinə!

Cümlələrin sadə quruluşlu olması dil öyrənmənin ilkin mərhələsində qoyulan tələblərdən biridir. Məqsəd şagirdin öyrəndiyi sözləri nitqində istifadə etməsindən ibarətdir. Nitqdə istifadə olunan sözlər şagirdin yadında daha yaxşı qalır.

İş dəftəri. Tapşırıq şagirdlərin kiçik motorikasını yoxlayır. Mövzu rənglər olduğu üçün şagirdlər şəkilləri çəkib rəngləyəndən sonra müəllim rənglərin adını soruşa bilər. *Tünd-qırmızı, açıq-sarı* və s. bu kimi sözlərin nitqdə işlədilməsinə diqqət yetirmək tövsiyə olunur.

3-cü DƏRS

Təlim nəticələri:

Söz ehtiyatı: şalvar, köynək, pencək, corab, paltar, gödəkçə, yubka (ətək), palto, çəkmə, ayaqqabı, əlcək, papaq, uzunboğaz çəkmə

Dinləmə: 1.1.2. Adını eşitdiyi əşya və hadisəni şəkildə göstərir.

Danışma: 2.2.2. Müşahidə etdiyi əşya və hadisələri sadə formada təsvir edir.

2.2.3. Mövzuya uyğun sadə dialoqlar qurur.

Qrammatika: Cümlədə təyinedici sözün yeri.

Dərsin gedişi

1-ci tapşırıq. Dinləyin və izləyin. "Geyim" mövzusunun şagirdlərə daha maraqlı öyrətmək üçün dərslikdə çamadanını yığan uşaq şəkli təsvir edilib. Geyimə aid olan sözlər şagirdlər tərəfindən tez-tez istifadə olunduğuna görə müəllim dərsi sual-cavabla da başlaya bilər. Şəkildəki müxtəlif əşyaları göstərərək: "Bu nədir?", "Bu, ayaqqabıdır" və s. kimi suallar verə bilər. Əvvəlki dərstdə rəng bildirən sözlər keçildiyi üçün şagirdlər söz birləşmələri və cümlələr qururlar.

– Bu nədir?

– Bu, şalvardır.

– Şalvar nə rəngdədir?

– Şalvar göy rəngdədir.

Dinləyin və təkrar edin. Müəllim yeni öyrənilən sözləri təkrarlayır və şəkildə göstərir. Bu həmçinin sual-cavab şəklində də aparıla bilər. Lövheyə bir şagird çağırılır və dialoq qurulur:

– Köynəyin nə rəngdədir?

– Köynəyim ağ rəngdədir.

– Şalvarın nə rəngdədir?

– Şalvarım göy rəngdədir.

Dialoq zamanı digər şagirdlər də təlimə cəlb olunurlar. Bundan əlavə, əvvəl keçilmiş qrammatik mövzulara uyğun olaraq təsdiq və inkar cümlələrinin təkrarlanması məqsədilə müxtəlif dialoqlar qurulması tövsiyə olunur.

- Bu, papaqdır?
- Bəli, bu, papaqdır.
- Bu, çəkmədir?
- Xeyr, bu, çəkmə deyil. Bu, əlcəkdir.

Müəllimin nəzərinə!

Dialoq zamanı şagirdin əşyaların adlarını Azərbaycan dilində nə dərəcədə bilməsi qiymətləndirilir. Əgər şagird hər hansı bir geyim əşyasını, ümumiyyətlə, tanıdırsa, bu, qiymətləndirməyə təsir etməməlidir.

Dinləyin və göstərin. Müəllim yeni sözləri deyir. Şagirdlər eşitdikləri sözə uyğun olaraq əşyaları göstərirlər. Bu proses zamanı yalnız dərslikdəki şəkillərdən deyil, müxtəlif kartlardan və ya öz üzərindəki geyimlərdən istifadə oluna bilər.

İş dəftəri. Tapşırıq. "Artıq olanı tap". Tapşırıq şagirdin məntiqini və fikrini əsaslandırma bacarığını yoxlayır. Belə ki, şagird sırada artıq olanı tapmalı və fikrini əsaslandırmalıdır. Fikrini əsaslandırarkən müəllim şagirdin nitqində yeni öyrəndiyi sözləri işlətməsinə fikir verməlidir.

4-cü DƏRS

Təlim nəticələri:

Dinləmə: 1.1.1. Sadə şifahi göstərişləri təkrarlayır və onlara əməl edir.

1.1.2. Adını eşitdiyi əşya və hadisəni şəkil-də göstərir.

Danışma: 2.2.2. Müşahidə etdiyi əşya və hadisələri sadə formada təsvir edir.

Qrammatika: Cümlədə təyinedici sözün yeri.

Dərsin gedişi

1-ci tapşırıq. Oyun. Lövhədən dörd fəsil şəkli asılır. Müəllim masaya müxtəlif geyim şəkilləri olan kartları qoyur. Sınıf iki komandaya bölünür. Hər komandanın bir üzvü yaxınlaşır. Müəllim istənilən kartı götürür və sinfə göstərmədən geyimin adını deyir. Oyun iştirakçıları olan şagirdlər sözü anlayıb hansı fəslə aid olduğunu deməlidirlər. Əgər cavab düz olarsa, müəllim kartdakı şəkli nümayiş etdirir. Səhv olarsa, kart kənara qoyulur. Oyun komandaların digər üzvləri ilə davam etdirilir. Hansı komanda daha çox söz taparsa, qalib olur.

Müəllimin nəzərinə!

Komandaları təşkil edərkən çalışmaq lazımdır ki, komanda daxilində uşaqların dil-bilmə səviyyəsi təqribən bərabər olsun. Əks halda dili zəif bilən şagirdlərin oyuna marağı olmayacaq.

2-ci tapşırıq. Təqdimat. "Mən modelyerəm". Şagirdlərə tapşırılır ki, özlərinin bəyəndikləri bir obraz yaratsınlar. Sevdikləri rənglərdən istifadə edərək modeli seçdikləri fəslə uyğun "geyindirsinlər". Təqdimat zamanı şagirdlərin bu vaxta qədər öyrəndikləri sözlərdən istifadə edərək fikirlərini ifadə etmələrini meyar qoymaq və qiymətləndirmək lazımdır. Şəkil çəkiləndən sonra şagirdlər auditoriya qarşısında çəkdikləri şəkli təqdim etməlidirlər. Təqdimat zamanı təqribən belə bir mətn qurula bilər: "Mən qış fəslə üçün geyim seçmişəm. Oğlanın aynında gödəkçə, başında papaq, əllərində əl-

cək var. Boğazına taxdığı şərf zolaqlıdır. Oğlan cins şalvar geyinib. Gödəkçəsi bənövşəyi rəngdə, sviteri sarı rəngdədir".

Qrammatika. Mövzu Azərbaycan dilində təyinedici sözün yeri olduğundan cümlə qurarkən müəllimlərin bu məqama diqqət yetirmələri tövsiyə olunur. Belə ki, şagirdlərə izah etmək lazımdır ki, təyinedici söz həmişə aid olduğu sözdən əvvəl gəlir. Tərcümə zamanı fikri ifadə edərkən bu məqama diqqət yetirmək lazımdır. Nümunə: "Qız təmiz paltarları ütüləyir", "Qız paltarları təmiz ütüləyir" tipli cümlələrlə fərqi izah etmək mümkündür. Təyinedici sözün yerində işlənmədiyi təqdirdə yanlış məna ifadə edə biləcəyi vurğulanmalıdır.

Müəllimin nəzərinə!

Qrammatik mövzuları şagirdlərə mənimsədərkən akademizmədən yan keçilməlidir. Bu mövzular empirik yolla öyrədilməlidir. Elmi terminlərdən istifadə, dil qaydalarının akademik şəkildə öyrədilməsi yolverilməzdir.

İş dəftəri. Tapşırıq dinləyib-anlama bacarığını yoxlayır. Belə ki, müəllim çərçivədə olan yazını oxuyur və şagirdlər dinlədikləri informasiyaya uyğun olaraq şəkli rəngləyirlər.

5-ci DƏRS

Təlim nəticələri:

Dinləmə: 1.1.2. Adını eşitdiyi əşya və hadisəni şəkildə göstərir.

1.1.3. Dinlədiyi məlumatı şəkillə uyğunlaşdırır.

Qrammatika: Sifət + isim, zərf + feil tərkibli söz birləşmələrini cümlədə işlədir.

Dərsin gedişi**Müəllimin nəzərinə!**

Dinləmə mətnində şagirdin keçmədiyi sözlərin işlənməsi qaçılmazdır. Anlamanın asanlaşması üçün şagirdlərdən əvvəlcə şəkillərə baxıb burada təsvir olunmuş hansı varlıqların adını bilmədiklərini soruşmaq tövsiyə olunur. Həmin sözlərin mənası izah ediləndən sonra mətnin oxunması daha məqsədəuyğundur. Əlbəttə, şagirdlər bu sözləri həmin dəqiqə yadda saxlamaya bilirlər. Lakin bu proses şagirdlərin psixoloji durumunu tənzimləməyə kömək edir. Belə ki, sözləri eşitdikləri üçün mətni dinləyərkən şagirdlər psixoloji cəhətdən daha rahat olurlar. Bu da dinləyib-anlama prosesini asanlaşdırır.

Dinləmə mətni. “Rəngli həyat”

“Bizdən çox-çox uzaqlarda bir ölkə var idi. Göy qurşağı ölkəsi. Burada yaşayan ilahələrin hər birinin öz sevdiyi rəngi var idi. Onlar həmişə sevdiqləri rəngdə geyinirdilər: qırmızı rəngi sevən ilahə qırmızı paltar, narıncını sevən ilahə narıncı paltar. Mavini sevən ilahənin gözləri də mavi idi. İlahələr çox mehriban idilər. Hamı onları sevərdi. İlahələr öz sevdiqləri rənglərlə ətrafı boyayar, hər yeri gözəlləşdirərdilər. Çox vaxt da bir yerdə gəzərdilər.

Bir gün ilahələr yenə gəzməyə çıxmışdılar. İlahələr havada uçuşur, qaçdı-tutdu oynayırdılar. Birdən yuxarıdan gördülər ki, təbiətin bir parçasında ağacların, güllərin, otların, dənizin rəngi qaçıb. Orda hətta günəş rəngini itirib. Ətrafda hər şey rəngsizdir. Tez həmin yerə endilər.

Vəziyyəti düzəltmək lazım idi. Həmin dəqiqə ilahələr işə başladılar. Mavi rəngi sevən ilahə öz sehrli çubuğunu dənizə toxundurdu. Dəniz həmin

dəqiqə mavi rəngə boyandı. Sarı ilahə sehrli çubuğunu günəşə toxundurdu. Günəşin üzü güldü. Yaşılı sevən ilahə ağacları, otları yaşıla bürüdü. Qırmızını sevən ilahə ağacdakı meyvələrin rəngini düzəltdi. Bənövşəyi ilahə çiçəkləri boyadı. Narıncı ilahə kəpənlərin qanadlarına öz rənglərini qaytarırdı.

İlahələr işlərini bitirəndən sonra razı şəkildə gülümsədilər. İndi onlar yenə gəzintilərini davam etdirə bilərdilər. Təbiət öz rənginə qayıtmış, hər tərəf gözəlləşmişdi”.

Müəllimin nəzərinə!

Mətn oxunarkən eyni tipli və demək olar ki, eyni sözlərlə ifadə olunan cümlələri təkrar etməkdən çəkinmək lazım deyil. Bu, şagirdin cümlə quruluşlarını, cümlədə sözlərin yerini, həmçinin sözləri yaxşı yadda saxlamasına kömək edir.

İş dəftəri. Tapşırıq. “Kəs, yapışdır”. Bu tapşırıq şagirdin kiçik motorikasını inkişaf etdirir. Şagirdlər verilmiş paltarlardan qış fəslinə uyğun olanını kəsib yapışqanla nümunə-modelin üzərinə yapışdırmalıdır. Tapşırıq yerinə yetiriləndən sonra müəllim şagirdlərdən hansı paltarları seçdiklərini, onların adlarını, rəngini və nə üçün məhz bu paltarları seçdiklərini soruşmaqla nitqin inkişafına nail ola bilər.

6-cı DƏRS

Təlim nəticələri:

Danışma. 2.1.1. Öyrəndiyi sözlərdən birləşmə və cümlələr qurur.

2.2.2. Müşahidə etdiyi əşya və hadisələri sadə formada təsvir edir.

Qrammatika: Təyinedici sözü olan söz birləşmələrini cümlədə işlədir.

Dərsin gedişi

1-ci tapşırıq. Danışma. Şəkil üzrə danışma-ya keçməzdən əvvəl müəllim şagirdlərə dovşanla tısağanın ötürməsi haqqında nağılı xatırlada bilər. Tısağanın çox asta yeridiyini bilən dovşan özünün sürətlə qaçdığına güvənərək tələsmir, tısağa isə əksinə, bunları bildiyi üçün ləngimədən yeriməyə başlayır və finişə birinci çatır.

Bundan sonra dərslikdəki şəkillər üzrə danışma prosesi başlanır. Şagirdlərin dilbilmə səviyyəsinin müxtəlif olmasını nəzərə alaraq və danışma prosesində dilbilmə səviyyəsi yüksək olan şagirdlərlə yanaşı zəif şagirdlərin də iştirakını təmin etmək məqsədilə müəllim onlara yönəldici suallarla müraciət edə bilər: 1-ci şəkil: *Tısağa pəncərədən haraya baxır? (həyə-tə), Hansı fəsildir? (yay), 2-ci şəkil: Tısağa dolabdan hansı paltarları çıxarıb? (qısaqol köynək və şort). 3-cü şəkil: Həyətdə düşən tısağa niyə təəccübləndi? (Yağış yağdı), Ana dovşan və oğlu nə geyinmişdilər? (pləş, şlyapa, bot), Ana dovşanın əlində nə var? (çətir), İndi hansı fəsildir? (payız). 4-cü şəkil: Tısağa evə qayıdıb dolabdan hansı paltarlarını çıxartdı? (uzunqol köynək, cins şalvar və payız ayaqqabısı) və s. Növbəti şəkillər üzrə şagirdlər artıq müəllimin sualları olmadan da danışa bilərlər. Yeni sözlərin təkrar edilərək möhkəmləndirilməsi məqsədilə şagirdlərə sonuncu şəkildə gördükləri geyim əşyalarını adlandırmaq və hər birinin hansı fəsildə geyildiyini söyləmək tapşırıla bilər. Bu şəkil başqa cür də interpretasiya oluna bilər: *Tısağa paltarların arasında çaşib-qalıb.**

O nə üçün heç vaxt havaya uyğun paltar seçib geyinə bilmir? Şagirdlər bu sualı cavablandırırlar: Tısağa çox asta hərəkət etdiyi üçün paltar seçib geyinəcəni fəsillər dəyişir.

Qrammatika. Müəllim növbə ilə rəng adları çəkir. Şagirdlər onları bu rəngdə olan əşya adları ilə birgə səsləndirirlər. Alınan söz birləşmələrini cümlədə işlədirlər; məsələn, *sarı – sarı limon – Masanın üstündə sarı limon var idi.*

Bu tapşırığı oyun şəklində davam etdirmək olar. Oyunda iki şagird iştirak edir. Biri söz birləşməsi deyir, digəri onu cümlədə işlədir.

İş dəftəri. Tapşırıq. "Qruplaşdır". Tapşırıq şagirdə ümumiləşdirmə və qruplaşdırma bacarığını inkişaf etdirir. Şagirdlər geyimləri istifadə məqsədinə görə qruplaşdırmalı və verilmiş cədvəli doldurmalıdırlar. Cədvəldə baş geyimi, ayaqqabı və üst geyimi qrupları verilmişdir. Tapşırıq yerinə yetiriləndən sonra şagirdlərdən necə qruplaşma apardıqları soruşulur. Tapşırıq yoxlanarkən şagirdlər geyim əşyalarını adlandırmalı, onları necə qruplaşdırdıqlarını söyləməlidirlər.

Mövzu		Meyvə. Tərəvəz
Nitq bacarıqları	Dinləmə	Şifahi göstərişlərə adekvat reaksiya, adıçəkilən əşyaların şəkildə göstərilməsi, dinlənən mətn-dəki epizodların illüstrasiyalarla uyğunlaşdırılması
	Danışma	Şəkil üzrə danışma, situasiyaya uyğun nitq etiketlərindən istifadə, əşyaların sadə formada təsviri
Söz ehtiyatı		alma, armud, nar, heyvə, ərik, şaftalı, üzüm, gavalı, portağal, naringi, pomidor, xiyar, bibər, soğan, kartof, kök, badımcan, kələm, çuğundur, paxla
Qrammatika		<ul style="list-style-type: none"> İsmnin kəmiyyət kateqoriyası: alma – <u>almalar</u> meyvə – <u>meyvələr</u> Əlamət bildirən sözlərin məna qrupları: forma: <i>yumru</i> dad: <i>şirin</i> rəng: <i>sarı</i> həcm: <i>kiçik</i>
Kompetensiyalar		<ul style="list-style-type: none"> Ətraf aləmlə tanışlıq Nitq etiketlərindən düzgün istifadə etmək

1-ci DƏRS

Təlim nəticələri:

Söz ehtiyatı: alma, armud, nar, heyva, ərik, şaftalı, üzüm, gavalı, portağal, naringi

Dinləmə: 1.1.2. Adını eşitdiyi əşya və hadisəni şəkildə göstərir.

Danışma: 2.2.1. Müşahidə etdiyi əşya və hadisələri adlandırır.

Qrammatika: İsmi kəmiyyət kateqoriyası, əlamət bildirən sözlərin məna növləri.

Dərsin gedişi

1-ci tapşırıq. Dinləyin və izləyin. Müəllim sözə uyğun şəkli nümayiş etdirməklə yeni sözlərin izahını verir. Şekilləri bir-bir göstərərək meyvələrin adını söyləyir: *nar, armud, şaftalı, heyva, ərik, alma, portağal, gavalı, üzüm, ananas.* Şagirdlər müəllimi dinləyir və səhifəni izləyirlər. Müəllim daha sonra həmin sözləri kiçik cümlələrdə işlədir. *Bu nədir? Bu, nardır. Nar necədir? Nar qırmızıdır, yumrudur, turşdur.*

Qrammatika. Bu dərsdə şagirdlərə ismin cəm şəkilçisinin (-lar²) düzgün istifadəsi öyrədilir.

Müəllimin nəzərinə!

İzahat zamanı üzərində aşağıdakı şəkillər olan kartlardan istifadə olunması tövsiyə edilir.

I qrup şəkillər: *alma, nar, ərik, çiyələk;*

II qrup şəkillər: *almalar, narlar, əriklər, çiyələklər.*

I qrup kartlar lövhənin sol tərəfinə, II qrup kartlar isə lövhənin sağ tərəfinə yapışdırılır. Müəllim sol və sağ tərəfdəki şəkilləri göstərir və şərh edir:

alma – almalar

nar – narlar

çiyələk – çiyələklər

Müəllim nümunələr əsasında *-lar, -lər* şəkilçilərinin funksiyasını izah edir.

Dinləyin və təkrar edin. Müəllim səhifədəki şəkli göstərir və meyvələrin adını söyləyir. Şagirdlər əvvəlcə həmin sözləri xarla təkrar edirlər. Daha sonra isə sözlər fərdi şəkildə təkrar edilir.

Dinləyin və göstərin. Müəllim meyvələrin adını söyləyir. Şagirdlər eşitdikləri sözə müvafiq şəkli göstərirlər.

Qruplarla iş. Şagirdlər iki qrupa ayrılırlar. Bir qrupdakı şagirdlər meyvələrin şəklini göstərir, digər qrupdakı şagirdlər onun adını söyləyirlər. Bu zaman I qrupdakı şagirdlər sual cümlələrindən istifadə edirlər; məsələn:

– *Bu nədir?*

II qrupdakı şagirdlər isə bu sualı cavablandırırlar:

– *Bu, armuddur.*

Fərdi iş. Üzərində meyvələrin şəkli olan kartlar masanın üzərinə üzəaşağı şəkildə düzülür. Şagirdlərdən biri masaya yaxınlaşır, kartın birini seçib çevirir və təsvir edilən şəklin adını söyləyir. Əgər şagird şəklin adını söyləyə bilməzsə, onu sinfə nümayiş etdirir. Sınıf uşaqları həmin şəklin adını xarla səsləndirirlər. Dərsin bu mərhələsi yoxlama, eyni zamanda möhkəmləndirmə xarakteri daşıyır. Müəllim yeni sözlərin şagirdlər tərəfindən necə mənimşəndiyini izləyir, ehtiyac olduqca sözlər yenidən təkrar edilir, möhkəmləndirilir.

İş dəftəri. Şagirdlər tapşırıqda rəngsiz verilmiş meyvələr içərisindən yalnız qırmızı rəngdə olanları (çiyələk, nar, alma, albalı) seçib rəngləyirlər. Bu tapşırıq söz ehtiyatının və rənglər mövzusunun möhkəmləndirilməsinə yönəldilib.

2-ci DƏRS

Təlim nəticələri:

Danışma: 2.2.2. Müşahidə etdiyi əşya və hadisələri sadə formada təsvir edir.

Qrammatika: Əlamət bildirən sözlər, söz birləşmələri.

Dərsin gedişi

Qrammatika. Əlamət bildirən sözlər. Müəllim üzərində meyvə şəkilləri olan kartlardan birini şagirdlərə göstərərək şəkli təsvir edir. *Bu, almadır. Alma yumrudur, yaşıldır, şirindir.* Daha sonra söz birləşmələri deyilir. *Yaşıl alma, şirin alma.* Bu tapşırıqla şagirdlər müvafiq qrammatik konstruksiyanı (əlamət bildirən sözlərin aid olduğu sözdən əvvəl işlənməsi) mənimsəyirlər.

1-ci tapşırıq. Siniflə iş. Tapşırığın məqsədi şagirdlərdə say və rəng bildirən sözlərdən istifadə etməklə hər hansı bir varlığı təsvir etmək bacarığı formalaşdırmaqdır. Məqsədə çatmaq üçün aşağıdakı yönəldici suallardan istifadə etmək olar.

- Burada hansı meyvə təsvir edilib?
- Gilas.
- Burada neçə gilasa var?
- Dörd.
- Gilaslar nə rəngdədir?
- Qırmızı.

Müəllim şagirdlərin cavablarından istifadə edərək şəkli təsvir edir: *Dörd qırmızı gilasa.*

Dostunuzla danışın. Şagirdlər hər hansı bir meyvənin istədikləri sayda və rəngdə rəsmini çəkirlər. Bu tapşırıqda şagirdlərin rəsm çəkmək bacarığı yoxlanılmır. Şagirdlər bu şəkillərdən tapşırığı yerinə yetirmək üçün istifadə edirlər. İki şagird lövhəyə çıxır. Şagirdlərdən biri çəkdiyi şəkli nümayiş etdirir, digəri isə həmin şəkli təsvir edir; məsələn, *üç yaşıl armud.* Bu tapşırıq cütlər arasında növbə ilə yerinə yetirilir. Bu tapşırıqla söz ehtiyatı təkrar edilir, qrammatik konstruksiya möhkəmləndirilir və təsvir etmə bacarığı inkişaf etdirilir.

2-ci tapşırıq. Oyun. Bu oyunu üç nəfər arasında keçirmək tövsiyə edilir. Oyunçulardan biri istənilən meyvə maketini yaylığın altında

gizlədir. Digər iki nəfər gizlədilmiş meyvəni tapmaq üçün növbə ilə suallar verirlər. Meyvəni gizlədən şagird “bəli”, “xeyr” sözləri ilə sualları cavablandırır.

- Bu meyvə yumrudur?
- Xeyr, yumru deyil.
- Bu meyvə ovaldır?
- Bəli, bu meyvə ovaldır.
- Bu meyvə qırmızıdır?
- Xeyr, qırmızı deyil.
- Bu meyvə sarıdır?
- Bəli, bu meyvə sarıdır.
- Bu, limondur.

Beləcə, sual-cavab gizlədilmiş meyvə tapılana qədər davam edir. Oyunun qalibi meyvəni təsvir edir: *Sarı, oval, turş limon.* Beləliklə, daha bir meyvəni gizlətmək haqqı qalib şagirdə keçir. O, yoldaşlarından ikisini oyuna dəvət edir. Bu, təsvir etmək bacarığını inkişaf etdirir.

İş dəftəri. 1-ci tapşırıq. Hər bir sırada meyvələr müəyyən ardıcılıqla düzülüb. Şagirdlər ardıcılıqdakı qaydanı tapır və sıranı tamamlayan meyvəni dairəyə alırlar.

2-ci tapşırıq. Şagirdlər meyvə şəkilləri arasında digərlərindən fərqlənəni müəyyənləyirlər. Tapşırıqlar diqqətin və söz ehtiyatının möhkəmləndirilməsinə yönəldilib.

3-cü DƏRS

Təlim nəticələri:

Söz ehtiyatı: pomidor, xiyar, bibər, soğan, kartof, kök, badımcan, kələm, çuğundur, paxla

Dinləmə: 1.1.2. Adını eşitdiyi əşya və hadisəni şəkildə göstərir.

Danışma: 2.2.1. Müşahidə etdiyi əşya və hadisələri adlandırır.

Qrammatika: İsmnin kəmiyyət kateqoriyası.

Dərsin gedişi

1-ci tapşırıq. Dinləyin və izləyin. Müəllim şəkilləri bir-bir göstərərək tərəvəzlərin adını söyləyir: *pomidor, xiyar, bibər, soğan, kartof, kök, badımcan, kələm, çuğundur, paxla*. Şagirdlər müəllimi dinləyir və səhifəni izləyirlər. Müəllim daha sonra həmin sözləri kiçik cümlələrdə işlədir. *Bu nədir? Bu, kələmdir. Kələm nə rəngdədir? Kələm yaşıldır.* Bu tapşırıqla şagirdlər yeni sözlərdən də istifadə etməklə öyrəndikləri qrammatik konstruksiyanı (xəbərlilik kateqoriyasını) təkrarlayırlar.

Qrammatika. Bu dərsdə şagirdlər ismin cəm şəkilçisinin (-lar²) funksiyasını mənimsəyirlər. Bunun üçün üzərində aşağıdakı şəkillər olan kartlar hazırlamaq tövsiyə edilir.

I qrup şəkillər: *pomidor, badımcan, kök, kələm*

II qrup şəkillər: *pomidorlar, badımcanlar, köklər, kələmlər*

Tövsiyə edilmiş I qrup kartlar lövhənin sol tərəfinə, II qrup kartlar isə lövhənin sağ tərəfinə yapışdırılır. Müəllim sol və sağ tərəfdəki şəkilləri göstərir və şəkilləri şərh edir:

pomidor – pomidorlar
badımcan – badımcanlar
kök – köklər
kələm – kələmlər

Müəllim nümunələr əsasında *-lar, -lər* şəkilçilərinin funksiyalarını izah edir.

Dinləyin və təkrar edin. Müəllim səhifədəki şəkilləri göstərir və tərəvəzlərin adını söyləyir. Şagirdlər əvvəlcə həmin sözləri xorla təkrar edirlər. Daha sonra isə sözlər fərdi şəkildə təkrar edilir. Şagirdlər bu fəaliyyətlə öyrəndikləri yeni sözün düzgün tələffüzünü mənimsəyirlər. Müəllim sözlərin şagirdlər tərəfindən düzgün tələffüz edilməsinə diqqət etməlidir.

Dinləyin və göstərin. Müəllim tərəvəzlərin adını söyləyir. Şagirdlər eşitdikləri sözə müvafiq şəkli göstəriirlər. Dərsin bu mərhələsində də üzərində tərəvəzlərin şəkli olan kartlardan istifadə etmək məqsədəuyğundur. Bu fəaliyyəti qruplarla və ya fərdi iş formasında aparmaq olar.

İş dəftəri. Şagirdlər meyvələr və tərəvəzlər haqqında məlumatlar alıb bu mövzuda yeni söz ehtiyatı mənimsəyiblər. Tapşırıq meyvə və tərəvəzləri bir-birindən fərqləndirmək bacarığının, eyni zamanda söz ehtiyatının möhkəmləndirilməsinə yönəldilib.

Sözsüz ki, şagirdlər səbətlərin üzərində yazılmış sözləri oxuya bilməzlər. Ona görə də tapşırıqda nümunə verilib: alma şəkli meyvə üçün, xiyar şəkli isə tərəvəz üçün nəzərdə tutulmuş səbət şəkli ilə birləşdirilib.

4-cü DƏRS

Təlim nəticələri:

Dinləmə: 1.1.1. Sadə şifahi göstərişləri təkrarlayır və onlara əməl edir.

Danışma: 2.2.3. Mövzuya uyğun sadə dialoqlar qurur.

Qrammatika: İsmi kəmiyyət kateqoriyası, əlamət bildirən sözlərin məna növləri.

Dərsin gedişi

Qrammatika. Yeni sözlərin təkrarı. Müəllim üzərində tərəvəz şəkilləri olan kartları masanın üzərinə düzür. Kartlardan birini şagirdlərə göstərərək şəkli təsvir edir. *Bu, soğandır. Soğan yumrudur, sarıdır, acıdır, kiçikdir.* Daha sonra şagirdlər bu fəaliyyəti davam etdirirlər.

1-ci tapşırıq. Rollu oyun. Bu oyun zamanı şagirdlərdən biri satıcı, digəri isə alıcı rolunda çıxış edir. Müəllim şagirdlər arasında yaranan dialoqlarda vəziyyətə uyğun nitq etiketlərindən istifadə edilməsinə diqqət edir. Dialoq təxminən aşağıdakı məzmununda ola bilər:

- Salam.
- Xoş gördük. Sizə necə kömək edə bilərəm?
- Mənə meyvə-tərəvəz lazımdır.
- Buyurun. Hansı meyvələrdən, tərəvəzlərdən istəyirsiniz?
- Xahiş edirəm, mənə 1 kiloqram qırmızı alma və 2 kiloqram şirin üzüm verəsiniz.
- Buyurun. Nuş olsun.
- Çox sağ olun. Təşəkkür edirəm.
- Xoş getdiniz. Yenə gəlin.

Dostunuzla danışın. Dərslərin müvafiq səhifəsindəki ikinci tapşırıq cütlərlə yerinə yetirilir. Bu tapşırıq üçün üzərində meyvə və tərəvəz şəkilləri olan kartlardan və yaxud onların maketlərindən istifadə tövsiyə edilir. Məqsəd meyvə və tərəvəzləri fərqləndirmək, bölmədə keçilmiş meyvə və tərəvəz adlarını təkrarlaşdırmaqdır.

Cütlərin biri hər hansı kartı (maketi) yoldaşına göstərərək soruşur: *“Bu nədir?”* Düzgün cavabdan sonra şəkildəki bitkinin meyvə, yoxsa

tərəvəz olduğu soruşulur. Bu sual-cavabdan sonra ikinci şagird həmin meyvə və ya tərəvəzi təsvir edir. Təsvir zamanı əlamət bildirən sözlərin məna qruplarından: rəng, dad, forma, həcm bildirən sözlərdən istifadə edir; məsələn, bibər haqqında deyir:

– Bu tərəvəz kiçik və uzunsovdu. Yaşıl, sarı, qırmızı rənglərdə olur. Həm şirini, həm də acısı var.

Tapşırıq əlamət bildirən sözlərdən istifadə etməklə təsvir etmə bacarığının möhkəmləndirilməsinə yönəlib.

İş dəftəri. Tapşırıqda iki əlamətə – rənginə və növünə (meyvə, yoxsa tərəvəz) görə bitkiləri qruplaşdırmaq tələb olunur. Belə ki, səhifədə qırmızı və yaşıl rəngdə olan meyvə və tərəvəzlərin şəkilləri verilmişdir. Şagirdlər bu şəkillərin nömrələrini səhifənin aşağısında verilmiş cədvəlin uyğun bölməsinə yazırlar; məsələn, *Bibər yaşıl tərəvəzdir.* Deməli, onun nömrəsi cədvəlin sonuncu bölməsinə, kəlam şəklinin altına yazılır. *Albalı qırmızı meyvədir.* Deməli, onun nömrəsi cədvəlin birinci bölməsinə yazılmalıdır. Bu tapşırıq bir çox mövzuların (*rəng, say, meyvə, tərəvəz*) təkrarlanmasına, bu mövzulara aid söz ehtiyatının möhkəmləndirilməsinə, eyni zamanda məntiqin inkişafına yönəldilib.

5-ci DƏRS

Təlim nəticələri:

Dinləmə: 1.1.3. Dinlədiyi məlumatı şəkillə uyğunlaşdırır.

Danışma: 2.2.2. Müşahidə etdiyi əşya və hadisələri sadə formada təsvir edir.

Qrammatika: İsmnin kəmiyyət kateqoriyası, əlamət bildirən sözlərin məna qrupları.

Dərsin gedişi

1-ci tapşırıq. Dinləmə mətni. Müəllim şagirdlərin diqqətini müvafiq səhifədəki təsvirlərə yönəldir.

Dinləmə mətni. "Meyvələrin söhbəti"

Yay idi. Artıq bağda cürbəcür meyvələr yetişmişdi. Bağban əkdirdi ağacların meyvələrinə baxıb sevinirdi.

Bu gün bağban yenə də səhər tezdən oyandı. Sevimli ağaclarına su vermək üçün bağa yollandı. Elə təzəcə bağa girmişdi ki, qulağına acıqlı səslər gəldi. Bağban bir qədər də yaxınlaşdı. Baxdı ki, Alma acıqlı-acıqlı deyir:

– Dünyada məndən gözəl meyvə yoxdur. Yaşıl, qırmızı, sarı rəngdə oluram. Kim hansını xoşlayır, buyursun. Vitaminlə zənginəm. Uşaqlar mənə çox sevirlər.

Almanın sözlərini eşidən Gavalının təəccübünə ağız açıq qalmışdı. O, hirsilə cavab verdi:

– Sən nə danışırsan? Məgər müxtəlif rənglərdə tək-cə sən olursan? Bəs mən? Mən də həm sarı, həm bənövşəyi, həm də yaşıl rəngdə oluram.

Üzüm onların sözlərinə gülüb dedi:

– Siz çox gülməli danışırsınız. Unutmayın ki, bu bağda həm yaşıl, həm də qara üzüm yetişir.

Əkiz bacılar olan giləslər bir-birinə baxıb güldülər. İki də birdən dilləndi:

– Axı nə olsun? Məgər siz ağ və qırmızı Gilə görməmişiniz?

Bağban mübahisənin uzandığını görüb söhbətə qarışdı:

– Ay meyvələr, dalaşmayın. Hər birinizin öz rəngi, öz gözəlliyi var. Unutmayın ki, siz birlikdə olduqda bağımız rəngbərəng görünür.

Bağbanın bu sözündən sonra meyvələr sakitləşdilər.

Şagirdlər mətni dinlədikdən sonra aşağıdakı tapşırıqları yerinə yetirirlər.

1-ci tapşırıq.

- Mətndəki meyvə adlarını sadalayın.
- Mətndəki rəng adlarını sadalayın.

2-ci tapşırıq.

Şagirdlər "Mübahisəyə başqa meyvələr qoşularsa, özlərini necə tərif edərlər?" sualı ətrafında müzakirələr aparırlar. Bu tapşırıq şagirdlərdə dinlədikləri mətni genişləndirmək bacarığının inkişafına yönəlib.

İş dəftəri. Tapşırıq dərsliyin 40-cı səhifəsindəki şəkillər üzrə qurulub. Şagirdlər şəkillərə diqqətlə baxır, dinləmə mətnini xatırlayır, şəkillərdə fərqli məqamları tapıb "X" işarəsi ilə qeyd edirlər; məsələn, 1-ci şəkildə meyvələrə baxan bağban deyil, qız təsvir edilib. Deməli, şagird qızın şəklinin yanında "X" işarəsi qoyur. Bununla həm dinləmə mətnini, həm də onlara çəkilmiş illüstrasiyaları diqqətlə izlədiyini nümayiş etdirir.

6-cı DƏRS

Təlim nəticələri:

Söz ehtiyatı: yuyur, təmizləyir, kəsir, doğrayır, qarışdırır

Danışma: 2.2.2. Müşahidə etdiyi əşya və hadisələri sadə formada təsvir edir.

Qrammatika: Hərəkət bildirən sözlər.

Dərsin gedişi

Keçmiş dərslərin təkrarı. Oyun beş nəfərdən ibarət qruplarla keçirilir. Şagirdlər lövhənin qarşısında dövrə vurub dayanırlar. Müəllim də onlarla bir sıradadır. Müəllim əlində tutduğu balaca rezin topu şagirdin birinə atıb bir rəng adı söyləyir:

– Qırmızı.

Topu tutan şagird qırmızı rəngdə olan bir meyvə və yaxud tərəvəz adı söyləyib topu digər yoldaşına atır. Əgər topu tutan şagird qırmızı rəngdə olan meyvə və ya tərəvəz adı söyləyə bilmirsə, dövrədən çıxır. Bu fəaliyyət bir neçə qrupla davam edə bilər.

Müəllimin nəzərinə!

Müəllimə meyvə və tərəvəzlərin ola biləcəyi rənglərin adını söyləmək tövsiyə edilir. (Yaşıl, sarı, bənövşəyi, qırmızı, narıncı.)

1-ci tapşırıq. Şəkil üzrə danışma. Müəllim sual və tövsiyələri ilə şagirdlərin diqqətini səhifədəki təsvirlərə yönəldir.

- Şəkildə kim təsvir edilib?
- Şəkildəki qıza ad verin.
- Leyla haradadır?
- Sizcə, Leyla nə etmək istəyir?
- Leyla salatı hansı tərəvəzlərdən hazırlayır?
- Leylanın qonaqları kimdir?

Şagirdlər müəllimin suallarına cavab verməklə şəkildə gördüklərini təsvir edirlər. Bölmədə öyrəndikləri yeni sözləri nitqlərində istifadə edirlər.

Müəllim şagirdlərə şəkillərdən və sual-cavab fəaliyyətindən aldıkları məlumatları sistemləşdirib ardıcılıqla şərh etmək üçün vaxt verir. Şagirdlər süjetli şəkil kompozisiyası üzrə mətn qurub danışırlar. Şagirdlər təxminən aşağıdakı məzmununda mətn qura bilirlər.

“Tərəvəz salata”

Leyla mətbəxdədir. O, salat hazırlamaq istəyir. Leyla lazım olan tərəvəzləri masanın üstünə yığır:

- 1 ədəd pomidor
- 2 ədəd xiyar
- 1 ədəd sarı bibər
- 1 ədəd yaşıl bibər

O, əvvəlcə tərəvəzləri yuyur. Sonra tərəvəzləri doğrayıb qaba yığır. Daha sonra tərəvəzlərin üzərinə yoğurt əlavə edir. Sonda tərəvəzləri yoğurtla qarışdırır. Dostlarını hazırladığı salata qonaq edir.

Diferensial təlim

Azərbaycan dilini zəif səviyyədə bilən şagirdlər hər bir epizoda aid cümlələr qururlar. Dil səviyyəsi daha yüksək şagirdlər isə aldıkları məlumatları rabitəli mətn halına salaraq təqdim edirlər.

İş dəftəri. Şagirdlər tapşırıqdakı şəkillərə diqqətlə baxır, hadisələrin ardıcılığını təxmin edərək şəkilləri yerləşdirirlər, şəkillər üzrə mətn qurub danışırlar. Tapşırıq hadisələrin ardıcılığını müəyyənləşdirmək və təxmin etmə bacarığının inkişafına yönəldilib.

Mövzu		Ərzaq. Mətbəx
Nitq bacarıqları	Dinləmə	Şifahi göstərişlərə adekvat reaksiya, adıçəkilən əşyaların şəkildə göstərilməsi, dinlənən mətn-dəki epizodların illüstrasiyalarla uyğunlaşdırılması
	Danışma	Monoloji və dialoji nitqin formalaşması, yeni sözlərdən nitqdə istifadə edilməsi, nitq etiketlərindən düzgün və yerində istifadə edilməsi
Söz ehtiyatı		yağ, süd, çörək, xama, kəsmik, ət, pendir, yumurta, qənd, qəhvə, çay, bal, düyü, şəkər tozu, duz, istiot
Qrammatika		<ul style="list-style-type: none"> Sual cümlələrinin qurulması: <ul style="list-style-type: none"> – şəxs əvəzlilərindən istifadə etməklə – intonasiya vasitəsilə Sual cümlələrinin intonasiyası
Kompetensiyalar		<ul style="list-style-type: none"> Qonaqpərvərlik Yemək mədəniyyəti Müzakirəetmə Fikir ifadəetmə

1-ci DƏRS

Təlim nəticələri:

Söz ehtiyatı: yağ, süd, çörək, xama, kəsmik, ət, pendir, yumurta, qənd, qəhvə, çay, bal, düyü, şəkər tozu, duz, istiot

Dinləmə: 1.1.1. Sadə şifahi göstərişləri təkrarlayır və onlara əməl edir.

Danışma: 2.1.1. Öyrəndiyi sözlərdən birləşmə və cümlələr qurur.

2.2.2. Müşahidə etdiyi əşya və hadisələri sadə formada təsvir edir.

2.2.3. Mövzuya uyğun sadə dialoqlar qurur.

Dil qaydası: Şəxs əvəzliliklərinin köməyi ilə cümlələrin qurulması

Dərsin gedişi

1-ci tapşırıq. Dinləyin və izləyin. “Ərzaq” mövzusunə aid olan sözlər əsas leksik bazaya daxil olan sözlərdir. Yəqin ki, şagirdlərin çoxu ərzaqların adını azərbaycanca bilir. Buna görə dərsə fərqli başlamaq mümkündür. Belə ki, əvvəlcə şagirdlər şəkildə gördükləri və adlarını bildikləri ərzaqları sadalayırlar. Daha sonra tanış olmayan yeni sözlər üzərində iş aparılır. Müəllim ərzaqları şəkildə göstərir və adını səsləndirir: *Bu, çaydır. Bu, şəkər tozudur və s.* Sözlərlə söz birləşmələri və cümlələr qurulur. *Şirin çay. Çay qutuda şkafda saxlanılır və s.*

Dinləyin, təkrar edin və göstərin. Müəllim şagirdlərin yeni öyrəndikləri sözləri səsləndirir, şagirdlər isə onları təkrar edir və şəkildə göstərirlər. Sonra müəllim şkafı və soyuducunu göstərərək soruşur:

– Şkafda hansı ərzaqlar saxlanılır? (*qənd, qəhvə, çay, düyü, un, duz, istiot və s.*)

– Soyuducuda hansı ərzaqlar saxlanılır? (*ət, yağ, yumurta, qatıq, kəsmik, süd, kolbasa və s.*)

Şagirdlər öyrəndikləri sözləri dialoq qurmaqla da təkrar edə bilirlər. Həm də bu zaman onlar nitqlərində şəxs əvəzliliklərindən istifadə edəcəklər:

– Sən səhərlər nə yeyirsən?

– Mən səhərlər yağ, pendir, xama yeyirəm.

– Onlar marketdən nə almalıdırlar?

- Onlar marketdən düyü və un almalıdırlar.
- Siz nə içmək istəyirsiniz, çay, ya qəhvə?
- Mən qəhvə xoşlamıram, çay içərəm.

Oyun. Müəllim masanın üstünə “soyuducu” və “şkaf” sözləri yazılmış iki karton qutu və üzərində müxtəlif ərzaq şəkilləri olan kartlar qoyur. Şagirdlər növbə ilə masaya yaxınlaşırlar. Müəllim istənilən bir ərzağın adını çəkir. Şagirdlər sözü anlayaraq uyğun kartı seçib “soyuducu”ya, ya da “şkaf”a yerləşdirirlər. Əgər şagird sözə uyğun kartı seçə və ya kartı uyğun qutuya yerləşdirə bilməsə, müəllim sinfə müraciət edir.

Müəllimin nəzərinə!

Oyun keçirilərkən şagirdlərə mütləq vaxt qoymaq lazımdır. Oyunun əsas maraqlı məqamı odur ki, tapşırıq müəyyən zaman çərçivəsində yerinə yetirilməlidir. Əks halda oyun uzana və marağını itirə bilər. Bu da sinfin motivasiyasını azaldar.

İş dəftəri. Tapşırıq şagirdlərdə məntiq və əsaslandırma bacarığını formalaşdırır. Şagirdlər verilmiş hazır qidaları mənşəyinə görə qruplaşdırmalıdırlar. Müəllimə tövsiyə olunur ki, tapşırığı yoxlayarkən sözləri şagirddən soruşsun və keçilmiş sözləri təkrarlıtsın.

2-ci DƏRS

Təlim nəticələri:

Dinləmə: 1.1.2. Adını eşitdiyi əşya və hadisəni şəkildə göstərir.

Danışma: 2.2.2. Müşahidə etdiyi əşya və hadisələri sadə formada təsvir edir.

Dərsin gedişi

1-ci tapşırıq. Oyun. “Düzgün yeyək”. Lövheyə günün vaxtlarını göstərən plakat asılır: *səhər, günorta, axşam*. Səhər şəkli səhər yeməyini, günorta şəkli naharı, axşam şəkli şam yeməyini simvolizə edir. Masada müxtəlif qidaların rəsmi əks olunmuş şəkillər qoyulur.

Lövheyə 2 şagird çağırılır. Onlara 2 dəqiqə vaxt verilir. Bu müddət ərzində şagirdlər masanın üstündəki rəsmləri uyğun gələn plakatların altında möhkəmlətməlidirlər. Bu zaman şagirdlər qidaların adlarını səsləndirməli, fikirlərini əsaslandırmağa çalışmalıdırlar.

Tapşırıq yerinə yetirildikdən sonra şagirdlərlə düzgün qidalanma haqqında müzakirə aparmaq tövsiyə olunur. Dərsdə şagirdlərdə müzakirə etmək kompetensiyasının formalaşdırılması nəzərdə tutulmuşdur. Mövzu ilə birbaşa əlaqəsi olduğundan müzakirə üçün ən yaxın mövzular kimi “Düzgün qidalanma”, “Sağlam qida” təklif olunur. Müzakirə təxminən belə gedə bilər:

Şagirdlər səhər nə yediklərini söyləyirlər. Sonra hansı qidanın daha xeyirli olmasını müzakirə edirlər. Bu zaman onlar valideynlərinin sözlərini xatırlaya bilərlər. Müəllim şagirdlərdən meyvə-tərəvəzin nə üçün xeyirli olduğunu soruşur. Yəqin ki, şagirdlər “vitamin” sözünü dəfələrlə eşidiblər. Onlar tez-tez eşitdikləri “*Meyvə ye, meyvədə vitamin çoxdur*”, “*Kök şirəsi iç ki, boyun uzansın, gözlərin yaxşı görsün*” kimi cümlələri xatırlaya bilərlər. Şagirdlərdən kimsə “Vitamin nədir?” sualını verərsə, müəllim *vita* sözünün “həyat” demək olduğunu və vitaminlərin insanların normal inkişafı üçün çox vacib olduğunu söyləyə bilər. Şagirdlər böyüklərin sözlərini xatırlayaraq çoxlu şirniyyat, konfet yeməyin dişlərə ziyanlı oldu-

ğunu, tənəffüs zamanı çips, dönər, hamburger kimi fastfud yeməklərindənə, evdə hazırlanan buterbrod, bulka, pirojki yeməyin daha yaxşı olduğu qənaətinə gələ bilərlər.

İş dəftəri. Tapşırıq şagirddə məntiq və nəticə çıxartma bacarığı formalaşdırır. Şagirdlər dərs prosesi zamanı müzakirə etdiyi mövzular əsasında əldə etdikləri biliklərdən yararlanaraq tapşırığı yerinə yetirir, fikirlərini əsaslandırmağa çalışırlar.

Əlavə tapşırıq. “Balaca aşpaz”. Müəllim sinfə üzərində müxtəlif ərzaq şəkilləri olan kartlar gətirir. Sınıf üç komandaya bölünür. I komanda səhər, II komanda nahar, III komanda şam yeməyi “hazırlayacaq”.

Təqdimat zamanı şagirdlər seçdikləri ərzaqların adlarını, onlardan nə “hazırladıqlarını” söyləməlidirlər:

– Bu, yumurtadır. Onu suda bişirmişik. Səhərlər yağ, bal, pendir də yeyirik.

– Bu, ətdir. Ətdən kotlet bişirmişik. Kartofu qızartmışıq və s.

Müəllimin nəzərinə!

Eyni ərzaqdan həm səhər, həm nahar, həm də şam yeməyi hazırlana biləcəyini nəzərə alaraq hər şəkildən bir neçə ədəd gətirmək tövsiyə edilir.

3-cü DƏRS

Təlim nəticələri:

Söz ehtiyatı: mətbəx, soyuducu, mebel, qaz plitəsi, paltaryuyan maşın, qaşığı, çəngəl, bıçaq, stəkan, nəlbəki, çaydan

Dinləmə: 1.1.2. Adını eşitdiyi əşya və hadisəni şəkildə göstərir.

Danışma: 2.2.2. Müşahidə etdiyi əşya və hadisələri sadə formada təsvir edir.

2.2.3. Mövzuya uyğun sadə dialoqlar qurur.

Dil qaydası: Sual cümlələrinin intonasiası.

Dərsin gedişi

1-ci tapşırıq. Dinləyin və izləyin. Bu dərsdə “Mətbəx” mövzusu ilə bağlı sözlər üzərində iş aparılması nəzərdə tutulub. Dərslərdə verilmiş şəkil üzrə mətn qurulur. Müəllim əvvəlcə şəkil üzrə müxtəlif suallar verir və şagirdlər cavablandırırlar.

- Şəkildə nə təsvir olunub?
- Günün hansı zamanıdır?
- Nə üçün belə düşünürsünüz?
- Ailə nə edir?
- Ana (ata, qızlar) nə edir?

Sual-cavab zamanı müəllim şagirdlərin bilmədiyi sözləri söyləyir və şəkildə göstərir. Sual cümlələrinin düzgün intonasiası ilə tələffüzünə diqqət yetirilməlidir.

Dinləyin və təkrar edin. Müəllim yeni öyrənilən sözləri və şəkil üzrə qurulmuş cümlələri bir də səsləndirir, şagirdlər onları təkrarlayırlar. Cümlələrin əvvəlcə dili daha yaxşı bilən şagirdlər tərəfindən təkrarlanması məqsədəuyğundur. Təklif olunan cümlələr təqribən bunlardır: *“Bura mətbəxdir. Ailə nahar edir. Saat 1-dir. Deməli, nahar vaxtıdır. Ailə süfrə arxasındadır. Ana qaz plitəsinin qarşısında dayanıb xörəyi qarışdırır. Ata süfrə arxasında əyləşib şorba yeyir. Qızlardan biri şorba yeyir, digəri çörək doğrayır. Masanın üstündə çörək, duz, salat, kompot var. Çəngəl, bıçaq, qaşığı, stəkan və s. düzülüb”.*

Dinləyin və göstərin. Müəllim yeni sözləri deyir. Şagirdlər eşitdikləri sözə uyğun olaraq şəkilləri göstərirlər və cümlələri təkrar edirlər. Sözlərin möhkəmləndirilməsi prosesi başqa şəkildə də aparıla bilər; məsələn: Müəllim müxtəlif suallar verir: *“Ana şorba yeyir? Meyvə yemək masasının üstündədir? Ata salat götürür?”* və s. Belə sualların (mətnə və şəklə uyğun olmayan) verilməsi şagirdin diqqətinin (şəkildəki məlumatların nəzərə alınması) və dinləyib-anlama bacarığının yoxlanılması ilə yanaşı, keçilmiş qrammatik material üzərində iş aparılmasına da xidmət edir. Belə ki, təsdiq və inkar cavabları üçün cümlələrin qurulması mövzusu da təkrarlanır.

Müəllimin nəzərinə!

Kiçikyaşlı şagirdlər çox vaxt intonasiasının düzgün qoyulmasında çətinlik çəkirlər. İntonasiası vasitəsilə qurulan sual cümlələrində bu daha çox nəzərə çarpır. Buna görə də müəllimə tövsiyə edilir ki, şagirdlərin intonasiasına diqqət yetirsin.

İş dəftəri. Tapşırıq şagirddə məntiqi inkişaf etdirir. Cərgədə verilənlərdən artıq əşya dairəyə alınmalı və səbəbi açıqlanmalıdır. Tapşırıqda mövzuya uyğun şəkillər verilmişdir.

4-cü DƏRS

Təlim nəticələri:

Dinləmə: 1.1.1. Sadə şifahi göstərişləri təkrarlayır və onlara əməl edir.

Danışma: 2.1.1. Öyrəndiyi sözlərdən birləşmə və cümlələr qurur.

2.2.3. Mövzuya uyğun sadə dialoqlar qurur.

Dil qaydası: Sual cümlələrinin intonasiyası.

Dərsin gedişi

1-ci tapşırıq. Oyun. “Restoranda”. Təklif olunan oyun rolludur. Şagirdlər real hadisələri əks etdirən oyunlar zamanı sözləri daha yaxşı yadda saxlayırlar, situasiyaya uyğun cümlələr qururlar və beləliklə də, bütün keçdikləri mövzuları təkrarlamış olurlar. Oyun əsaslı təlim zamanı şagirdlər dili məcburiyyət olmadan öyrəndiklərindən təlimin keyfiyyəti yüksəlir.

Bu mövzu ilə bağlı “Restoranda” oyunu təklif edilir. Lövhə qarşısına bir masa qoyulur. Masanın üzərinə yemək servizi qoyulur: *boşqab, çəngəl, bıçaq* və s. (Bu əşyalar müəllim tərəfindən gətirilir. Bunlar əsl qab və ya uşaq oyuncaqları ola bilər.) Şagirdlərdən biri restorana gələn müştəri, digəri ofisiant olur. Müştəri əlindəki menyuya baxaraq yemək “sifariş edir”. Ofisiant və müştəri arasında belə bir dialoq aparıla bilər:

- Buyurun, sifarişinizi verin.
- Ən yaxşı yeməyiniz hansıdır?
- Dadlı salatlar, qızarmış ət, toyuq, kartof və bir çox başqa yeməklər var.
- Toyuq salatının tərkibində nə var?
- Toyuq əti, qarğıdalı, bibər, xama.
- Çox yaxşı. Mənə bir salat və qızarmış kartofla toyuq gətirin, zəhmət olmasa.
- İçməyə nə istəyəcəksiniz?
- Qazsız su və portağal şirəsi.

Təklif olunan dialoq nümunə xarakteri daşıyır. Məqsəd mövzu ilə bağlı keçilən leksikanı və cümlə strukturlarını təkrarlatmaqdan ibarətdir. Həmçinin sual cümlələri verilən zaman intonasiyaya diqqət yetirilməlidir.

2-ci tapşırıq. “Artıq olanı tap”. Bu tapşırıq şagirdin məntiqinin və şifahi nitq bacarıqlarının inkişafına yönəlmişdir. Lövhəyə oyuna aid olan plakat asılır. Oyunun qaydası belədir: hər sırada artıq olan şəkil seçilir və nə üçün artıq olduğu əsaslandırılır. İki şagird lövhəyə çağırılır. Şagirdlərə vaxt verilir. Bu müddət ərzində bir şagird sıradakı artıq olan əşyanı seçir, digəri ondan seçiminin səbəbini soruşur. Nümunə:

I şagird: Birinci sırada artıq olan pendir şəkilidir.

II şagird: Nə üçün belə düşünürsən?

I şagird: Çünki digər şəkillərdə olan qidalar undan hazırlanıb.

İş dəftəri. Tapşırıq. “Əşyaları qruplaşdır”. Şəkildə mənzildə olan otaqlar və otaqlarda, adətən, yerləşdirilən əşyalar verilmişdir. Şagirdlər hər otaqda yerləşdirilən əşyaların nömrələrini uyğun otağın altındakı xanalara yazmalı, fikirlərini əsaslandırmalıdırlar.

Əlavə tapşırıq. Müəllim şagirdlərə üzərində hazır yeməklər təsvir edilmiş kartlar göstərir və yeməyin tərkibini soruşur. Elə şəkillər seçilməlidir ki, şagirdlər yeməyin tərkibini bilsinlər; məsələn, plov (*düyü, ət, kişmiş, şabalıd*); şorba (*toyuq, kartof, düyü, kök* və s.).

5-ci DƏRS

Təlim nəticələri:

Dinləmə: 1.1.3. Dinlədiyi məlumatı şəkillə uyğunlaşdırır.

Danışma: 2.2.3. Mövzuya uyğun sadə dia-loqlar qurur.

Dil qaydası: Sual cümlələrinin intonasiyası.

Dərsin gedişi

1-ci tapşırıq. Dinləmə. Şagirdlərin yaxşı tanış olduğu “Qoğal” nağılı səsləndirilmədən əvvəl şagirdlərlə nağılın personajları və süjeti haqqında sual-cavab aparılması tövsiyə olunur.

Müəllimin nəzərinə!

Nağıl oxunandan sonra qoğalın nəğməsini şagirdlərə əzbərlətmək tövsiyə olunur. Nəğmə əyləncəlidir, həm də eyni sözlərin təkrarına əsaslanır. Buna görə də əzbərlənməsi çətin olmayacaq. Mətnə mahnının təkrarlanan hissəsi verilməyib. Müəllim mətni həmin hissələri bərpa edərək oxumalıdır.

Dinləmə mətni. “Qoğalın nağılı”

“Biri var idi, biri yox idi. Bir baba ilə nənə var idi. Bir gün baba nənəyə dedi ki, qoğal bişirsin. Nənə un, süd, yumurta qatıb xəmir yoğurdu, qoğalı yağda qızartdı və soyuması üçün pəncərənin kənarına qoydu. Qoğal pəncərədən həyatə düşdü, darvazadan çıxıb uzaqlara dağıldı. Yolda qoğal dovşana rast gəldi. Dovşan dedi:

– Qoğal, ay qoğal, mən səni yeyəcəyəm.

– Məni yemə, ay dovşan. Sənə mahnı oxuyaram, – Qoğal dedi və oxumağa başladı:

Undum, qoğal olmuşam,

Süd ilə yoğrulmuşam.

Babadan da qaçmışam,

Nənədən də qaçmışam,

Səndən nə var qaçmağa?! – deyib qaçdı.

Qoğal bir az da dağıldı, canavara rast gəldi:

– Qoğal, ay qoğal, mən səni yeyəcəyəm.

– Məni yemə, canavar qardaş. Sənə mahnı oxuyaram, – dedi və oxumağa başladı:

...Dovşandan da qaçmışam,

Səndən nə var qaçmağa?! – deyib qaçdı.

Qoğal bir az da dağıldı, ayıya rast gəldi:

– Qoğal, ay qoğal, mən səni yeyəcəyəm.

– Məni yemə, ayı qardaş. Sənə mahnı oxuyaram, – dedi və oxumağa başladı:

...Canavardan da qaçmışam,

Səndən nə var qaçmağa?! – deyib qaçdı.

Qoğal bir az da dağıldı, tülküyə rast gəldi:

– Qoğal, ay qoğal, mən səni yeyəcəyəm.

Qoğal isə oxumağa başladı:

...Ayıdan da qaçmışam,

Səndən nə var qaçmağa?! – deyib qaçmaq istəyəndə tülkü dedi:

– Nə gözəl mahnıdır bu. Amma mən qocalmışam, pis eşidirəm, sən gəl otur mənim burnuma və mahnını burda oxu ki, yaxşı eşidim.

Qoğal tülkünün burnuna tullandı və mahnısını yenə oxudu.

– Çox sağ ol, qoğal, əla mahnıdır. Yenə də eşitmək istərdim. Sən gəl dilimin üstündə oturub oxu.

Qoğal elə təzəcə tülkünün dilinin üstünə atlamışdı ki, tülkü HAM deyib qoğalı yedi.

İş dəftəri. Şagirdin fəza təsəvvürünü yoxlayan, diferensial təlim tələb edən tapşırıqdır. Şagirdlər açılmış kuba uyğun kubu müəyyənləşdirməkdə çətinlik çəkə bilirlər. Buna görə də müəllimə açılmış kubun surətini çıxarıb yığmaq tövsiyə edilir. Bu halda şagirdlər həmin kuba uyğun olan kubu asanlıqla müəyyənləşdirə biləcəklər. Müəllim yığdığı kubdan istifadə edərək tapşırığı oyun şəklində davam etdirə bilər. Şagirdlərdən biri kubu zər kimi atır, digəri üstə qalan şəkil üzrə danışır.

6-cı DƏRS

Təlim nəticələri:

Danışma: 2.1.1. Öyrəndiyi sözlərdən birləşmə və cümlələr qurur.

2.2.2. Müşahidə etdiyi əşya və hadisələri sadə formada təsvir edir.

2.2.3. Mövzuya uyğun sadə dialoqlar qurur.

Qrammatika: Əvəzliliklərin köməyi ilə sual cümlələrinin qurulması.

Dərsin gedişi

1-ci tapşırıq. Danışma. Müəllim şagirdlərə dərslikdəki şəkillər üzrə müxtəlif suallar verir: “Şəkildə nə təsvir olunub?”, “Evdə kim var?”, “Hansı bayramdır?”, “Nə üçün belə düşünürsən?”, “Süfrədə nə var?”, “Uşaqlar hansı sürprizlə qarşılaşdılar?” və s. Bundan sonra şagirdlərə şəkil üzrə mətn qurmaq tapşırılır.

Danışma üçün nəzərdə tutulmuş şəkillər üzrə NÜMUNƏ MƏTNİ:

“Yeni il bayramıdır. Nənə və baba nəvələrini gözləyirlər. Nənə süfrə açır, baba yolka bəzəyir. Süfrəyə boşqab, çəngəl, bıçaq, qaşığıq qoyulub. Nənənin əlindəki sinidə stəkanlar var.

Axşamdır. Nənə və babanın sevimli qonaqları gəldilər. Samir qaça-qaça gəlib babasını qucaqlayır. Ailə bayram süfrəsinə oturur. Baba və ata söhbət edirlər. Süfrədə çörək, xörək, duz, istiot, salfet, çəngəl, bıçaq, qaşığıq, stəkan, şirə var. Nənə babaya xörək çəkir. Ana Sevincə xörək çəkir. Sevinc və Samir söhbət edirlər. Hamı şəndir. Saat 12-də Şaxta baba və Qar qız uşaqlara hədiyyələr gətirdilər. Uşaqlar onları görüb çox sevindilər. Şaxta baba və Qar qız Sevinc və Samirə hədiyyələr verdilər, yolkanın ətrafına dolanıb oxumağa başladılar. Uşaqlar çox sevinirdilər. Bayramın axırında uşaqlar çox böyük sürprizlə qarşılaşdılar. Sən demə, Şaxta baba uşaqların babası, Qar qız isə anası imiş. Uşaqlar çox təəccübləndilər və sevindilər”.

Əlavə tapşırıq. Müəllim hər şəkil üzrə iki şagirdə dialoq qurmağı tapşırır.

I şəkil:

- Şəkildə nə təsvir olunub?
 - Otaq.
 - Şəkildə kimi görürük?
 - Nənə və babanı.
 - Onlar nə edirlər?
 - Baba yolka bəzəyir. Nənə süfrə açır.
 - Süfrəyə nə qoyulub?
 - Boşqablar, qaşığıq, çəngəl, bıçaq və s.
- Dialoq bütün şəkillər üzrə qurulur.

İş dəftəri. Tapşırıq. “Fiqurları tap və say”.

Tapşırıq riyaziyyatla inteqrasiya olunmuşdur. Şagirdlər ev şəklindəki həndəsi fiqurları qeyd edib saymalı və sayını göstərməlidirlər. Sonra şagirdlər şəkildəki evin və digər əşyaların hissələrinin hansı həndəsi fiqur şəklində olduğunu söyləməlidirlər; məsələn: “Ev, pəncərə, pəncərənin şüşələri kvadrat şəklindədir”, “Günəş dairə şəklindədir, günəş şüaları isə üçbucaq şəklindədir”, “Evin qapısı, ağacların gövdəsi düzbucaq şəklindədir” və s.

Mövzu		Heyvanlar
Nitq bacarıqları	Dinləmə	Şifahi göstərişlərə adekvat reaksiya, adıçəkilən əşyaların şəkildə göstərilməsi, dinlənən mətn-dəki epizodların illüstrasiyalarla uyğunlaşdırılması
	Danışma	Monoloji və dialoji nitqin formalaşması, yeni sözlərdən nitqində istifadə edilməsi
Söz ehtiyatı		heyvan, bala, at, inək, qoyun, keçi, uzunqulaq, pişik, it, camış, dayça, quzu, çəpiş, balaq, pişik balası, küçük, buzov, ot, otlamaq, ayı, şir, canavar, tülkü, pələng, maral, tısbəğa, sincab, dovşan, fil, zürafə, meşə
Qrammatika		<ul style="list-style-type: none"> • İnkər feillərinin düzəldilməsi • Feili inkarda olan cümlələrin qurulması • Təsdiq və inkər feilləri ilə qurulmuş cavablar
Kompetensiyalar		<ul style="list-style-type: none"> • Müzakirəetmə • Fikir ifadəetmə • Fikrini əsaslandırma

1-ci DƏRS

Təlim nəticələri:

Söz ehtiyatı: heyvan, at, inək, qoyun, keçi, uzunqulaq, pişik, it, camış, dayça, quzu, çəpiş, balaq, pişik balası, küçük, buzov, ot, bala

Dinləmə: 1.1.1. Sadə şifahi göstərişləri təkrarlayır və onlara əməl edir.

Danışma: 2.1.1. Öyrəndiyi sözlərdən birləşmə və cümlələr qurur.

2.2.2. Müşahidə etdiyi əşya və hadisələri sadə formada təsvir edir.

Dil qaydası: Feillərin inkarda işlədilməsi. Feili inkarda olan cümlələrin qurulması.

Dərsin gedişi

1-ci tapşırıq. Dinləyin və izləyin. “Heyvanlar” mövzusunda aid olan sözlərin müxtəlif üsullarla öyrədilməsi məqsəduyğundur. Müəllim kartlardan, hazır oyunlardan istifadə edə bilər. Ev heyvanlarının rəsmi göstərilir və sözlər soruşulur. Şagirdlər bildikləri sözləri səsləndirirlər, bilmədikləri sözləri müəllim deyir. Şagirdlərlə tanış olmayan sözlər üzərində iş aparılır. Müəllim ev heyvanlarını şəkildə göstərir və adını səsləndirir. Şagirdlərə izah olunmalıdır ki, Azərbaycan dilində heyvan bildirən sözlər “nə?” sualına cavab verir. Daha sonra yeni sözlərlə söz birləşmələri (*balaca quzu, dəcəl çəpişlər*) və cümlələr qurulur.

- Bu nədir?
- Bu, inəkdir.
- İnək nə yeyir?
- İnək ot yeyir.
- İnəyin balası buzovdur.

Dinləyin, təkrar edin və göstərin. Müəllim yeni sözləri səsləndirir, şagirdlər həmin sözləri təkrar edirlər. Sözlərin təkrar edilməsi bu üsulla davam etdirilə bilər. Müəllim masanın üstünə ev heyvanlarının şəkilləri olan kartları qoyur. Bir şagird lövhəyə çağırılır. Müəllim hər hansı bir ev heyvanının adını çəkir. Şagird şəkillərin içindən həmin heyvanın şəklini tapır və sinfə göstərir. Seçilən şəkil yanlış olarsa, müəllim

lim sinfə müraciət edir. Daha sonra başqa şagird çağırılır. Beləliklə, şagirdlər öyrəndikləri sözləri təkrarlayırlar.

Dil qaydası. Növbəti tapşırıqda şagirdlərə elə suallar verilir ki, cavabında inkar feillərinin işlənməsi tələb olunur; məsələn: Müəllim at şəklini göstərib soruşur:

- At nə edir?
- At ot yeyir.
- At ət də yeyir?
- Xeyr, at ət yemir.
- Bu, itdir. İt qaçır?
- Xeyr, it qaçmır. İt yatıb.

İş dəftəri. Tapşırıq. Şəkildə müxtəlif ev heyvanları və onların balalarının rəsmləri verilib. Şagirdlər balaları anaları ilə işarə vasitəsilə qoşalaşdırmalıdırlar. Müəllimə tövsiyə olunur ki, tapşırığı yoxlayarkən sözləri şagirddən soruşsun və öyrənilmiş sözləri təkrarlınsın.

Əlavə tapşırıq. Masanın üzərində kartlar var. Müəllim hər hansı bir heyvan rəsmi olan kartı götürür və heyvanın əlamətlərini, xüsusiyətlərini sayır. Şagirdlər də bu heyvanı tapmalıdırlar; məsələn: *Bu heyvanla yük daşıyırlar. Uzaq yola da getmək olar. (At); Bu heyvan qəhvəyi, ağ-qara, qara və s. ola bilir. İnsanlara süd, at verir. (İnək) və s.*

2-ci DƏRS

Təlim nəticələri:

Dinləmə: 1.1.2. Adını eşitdiyi əşya və hadisəni şəkildə göstərir.

Danışma: 2.1.2. Şifahi nitqində yeni sözlərdən istifadə edir.

2.2.3. Mövzuya uyğun sadə dialoqlar qurur.

Dil qaydası: Feillərin inkarda işlədilməsi. Feili inkarda olan cümlələrin qurulması.

Dərsin gedişi

1-ci tapşırıq. Danışma. “Dostunuzla danışın” rubrikasında şagirdlər dialoq qurmaqla öyrənilmiş sözləri və qrammatik qaydaları təkrar edirlər. Lövhəyə müxtəlif heyvan şəkilləri asılır: *at, qoyun, keçi, inək*. Lövhəyə iki şagird çağırılır. Onlara bu heyvanların balalarının rəsmləri olan kartlar verilir. Şagirdlərə hər heyvanın balasını tapıb rəsmi altına bərkitmək tapşırılır. Bu zaman şagirdlərdən biri sual verir, digəri cavab verir və tapşırığı yerinə yetirir. Şagirdlər arasında belə bir dialoqun qurulması təklif edilir:

- Bu hansı heyvandır?
- Bu, atdır.
- Atın balasına nə deyilir?
- Atın balasına “dayça” deyilir.

Cavab verən şagird rəsmi götürüb uyğun yerə bərkidir. Müəllim bütün prosesi idarə etməlidir. Belə ki, sual verən, cavab verən şagirdi müəyyənləşdirməli, digər şagirdlərin müdaxiləsinə imkan verməməlidir.

Dərslikdə təklif olunan rəsmlər: *at, qoyun, keçi, inəkdir*. Şəkillər müəllim tərəfindən dəyişdirilə, sayı artırıla bilər.

Diferensial təlim

Dili daha yaxşı bilən şagirdlərə ev heyvanlarının çıxardığı səsləri ifadə edən feilləri (məsələn, *miyovuldamaq, hürmək* və s.) öyrətmək məqsədəuyğun hesab edilir. Həmçinin internetdə kiçikyaşlı şagirdlər üçün heyvanların səslərini göstərən videoçarxlar var. Sınıfın şəraiti imkan verirsə, bu videoçarxlardan istifadə olunması tövsiyə edilir.

2-ci tapşırıq. Təqdimat. Şagirdlərə tapşırılır ki, sevdikləri ev heyvanlarının şəklini çəkib onlar haqqında danışsınlar. Şagirdlərdən biri evdə saxladığı itinin şəklini çəkə bilər və onun haqqında təqdimat edə bilər; məsələn, Şagird belə bir təqdimat apara bilər: *“Bu mənim itimdir. Onun adı Cessidir. Cessi çox mehriban itdir. Mən məktəbdən gələndə qədər o mənim üçün darıxır. Mən gələndə çox sevinir. Mən onu yerdirdirəm. Onunla gəzirəm. Cessi çox yaxşı itdir”*.

İş dəftəri. “Şəkilləri tamamla”. Tapşırıq şagirdlərin diqqətini və təsəvvürdə canlandırma bacarıqlarını yoxlayır. Şagirdlər şəkildə buraxılmış hissələri tapmalı və pазlları tamamlamalıdır. Bu zaman yaxşı olar ki, şagirdlər şəkillərdəki heyvanların adlarını desinlər və pазlları tamamlamaqla onların hansı bədən üzvlərini bərpa etdiklərini söyləsinlər.

Əlavə tapşırıq. Yaradıcı təxəyyülü inkişaf etdirmək üçün şagirdlərə sevdikləri heyvan haqqında nağıl qurmaq tapşırıla bilər.

3-cü DƏRS

Təlim nəticələri:

Söz ehtiyatı: ayı, şir, canavar, tülkü, pələng, maral, tısağa, sincab, dovşan, fil, zürafə, meşə

Dinləmə: 1.1.2. Adını eşitdiyi əşya və hadisəni şəkildə göstərir.

Danışma: 2.2.1. Müşahidə etdiyi əşya və hadisələri adlandırır.

2.2.3. Mövzuya uyğun sadə dialoqlar qurur.

Dil qaydası: İnkər feillərinin düzəldilməsi. Feili inkarda olan cümlələrin qurulması.

Dərsin gedişi

1-ci tapşırıq. Dinləyin və izləyin. Bu dərsdə “Vəhşi heyvanlar” mövzusu ilə bağlı sözlər üzərində iş aparılması nəzərdə tutulub. Müəllim şəkil üzrə heyvanların adlarını səsləndirir. Sözlər söyləndikcə əvvəlcə şagirdlər uyğun şəkilləri göstərirlər. Daha sonra müəllim şagirdləri mənasını bilmədikləri sözlərlə tanış edir.

Dinləyin və təkrar edin. Müəllim yeni öyrənilən sözləri təkrarlayır və şəkildə göstərmələrini şagirdlərə tapşırır. Yeni sözlərlə kiçik və sadə cümlələr qurulur. Şagirdlər deyilən cümlələri təkrar edir, özləri də yeni cümlələr qururlar. Müəllim əvvəlcə cümlələri dili daha yaxşı bilən şagirdlərə təkrarladır. Təklif olunan cümlələr təqribən bunlardır: *“Bu, zürafədir. Zürafə çox hündürdür. O, ağac yarpaqları ilə qidalanır. Bu, pələngdir. O, zolaqlıdır. Pələng yırtıcı heyvandır. Bu, maraldır. Maralın iri bünuzları var. Bu, tısağadır. Tısağa qınının içində gizlənə bilir. Bu, fildir. Filin uzun xortumu var”* və s.

Dinləyin və göstərin. Müəllim yeni sözləri deyir. Şagirdlər eşitdikləri sözə uyğun olan şəkilləri göstərirlər. Sözlərin möhkəmləndirilməsi prosesi başqa şəkildə də aparıla bilər; məsələn, müəllim şəkli uyğun müxtəlif suallar verir. Sualların verilməsi həm şagirdin dinləyib-anlama bacarığını yoxlamağa, həm də keçilmiş qrammatik material üzərində iş aparmağa xidmət edir.

İş dəftəri. 1-ci tapşırıq. Şagirddə məntiqi düşüncəni və diqqəti inkişaf etdirir. Şəkildə hər heyvana uyğun olan pəncəni tapmaq tələb olunur. Müəllim tapşırığı yoxlayarkən şagirdlərə fikrini əsaslandırmağı tapşırılmalıdır.

2-ci tapşırıq. Şagirdlər heyvanxanada saxlanılan bilən heyvanları qəfəsə, ev heyvanlarını tövləyə doğru oxla işarələməlidirlər. Tapşırıq yoxlanılan zaman şagirdlər heyvanların adlarını deməli, ev heyvanı, yoxsa vəhşi heyvan olduğunu söyləməlidirlər.

Əlavə tapşırıq. Müəllim şagirdlərdən soruşur:

- Ağacın üstündə hansı heyvan dayanıb? (Sincab)
- Kolun yanında hansı heyvan dayanıb? (Ayı)
- Dovşanın sağında hansı heyvan dayanıb? (Maral)
- Tısağa hansı heyvanların arasındadır? (Sincabla dovşanın)
- Şirin yanında hansı heyvan durub? (Pələng)
- Zürafənin yanında hansı heyvan dayanıb? (Fil)

4-cü DƏRS

Təlim nəticələri:

Dinləmə: 1.1.1. Sadə şifahi göstərişləri təkrarlayır və onlara əməl edir.

Danışma: 2.1.1. Öyrəndiyi sözlərdən birləşmə və cümlələr qurur.

2.2.2. Müşahidə etdiyi əşya və hadisələri sadə formada təsvir edir.

Dil qaydası: Təsdiq və inkar feilləri ilə qurulmuş cümlələr.

Dərsin gedişi

1-ci tapşırıq. Danışma. “Dördüncü biri fərqlidir”. Bu tapşırıq şagirdin məntiqinin və şifahi nitq bacarıqlarının inkişafına yönəlmişdir. Lövhəyə oyuna aid olan plakat asılır. Oyunun qaydası belədir: hər sırada artıq olan şəkil seçilir və nə üçün artıq olduğu əsaslandırılır. Bir şagird lövhəyə çağırılır. Şagird hər sırada artıq olan heyvanı müəyyənləşdirir və nə üçün belə düşündüyünü əsaslandırır. Dərslərdə təklif olunan şəkillər bunlardır:

I sıra – canavar, şir, inək, ayı

II sıra – it, at, qoyun, sincab

I sırada artıq olan rəsm inəkdir. Çünki ev heyvanıdır.

II sırada artıq olan sincabdır. Çünki vəhşi heyvandır.

Diferensial təlim

Şagirdlər həyat bilgisi fənnindən vəhşi heyvanlar haqqında məlumatlıdırlar: *ətyeyən, otyeyən heyvanlar, meşədə yaşayan, əhliləşə bilən və bilməyən heyvanlar* və s. Məqsəd bu biliklərin Azərbaycan dilində ifadə edilməsini öyrətməkdir.

2-ci tapşırıq. “Dostunla danış”. Masanın üstünə müxtəlif rəsmli kartlar qoyulur. Kartlarda vəhşi heyvanlar və onların qidaları təsvir olunub. Lövhəyə iki şagird çağırılır. Şagirdlərə dialoq qurmaq tapşırılır. Dialoq aşağıdakı kimi ola bilər:

– Bu nədir?

– Bu, meymundur.

- Meymun nə yeyir?
- Meymun banan yeyir.
- Bu nədir?
- Bu, ayıdır.
- Ayı kök yeyir?
- Xeyr, ayı kök yemir. Ayı bal, alma yeyir.

İş dəftəri. “Labirint”. Şagirdlər heyvanları yaşama yerlərinə labirintlə aparmalıdırlar. Tapşırıq yoxlanılan zaman şagirdlər heyvanlar haqqında bildiklərini qısa cümlələrlə ifadə etməlidirlər; məsələn: *Şir vəhşi heyvandır. O, meşədə yaşayır.*

Əlavə tapşırıq.

I. Sevdikləri vəhşi heyvan haqqında nağıl qurmaq.

II. Sual-cavab.

– Nə üçün ağacdələmə meşənin “sanitar”ı deyirlər?

– Dovşan hansı heyvandan qaçır?

– Cizgi filmlərində bəzən heyvanlar əsas personaj olur. Belə cizgi filmlərindən hansını görmüsünüz?

– Cizgi filmlərində şiri (tülkünü, pişiyi, dovşanı) necə təsvir edirlər?

5-ci DƏRS

Təlim nəticələri:

Dinləmə: 1.1.3. Dinlədiyi məlumatı şəkillə uyğunlaşdırır.

Danışma: 2.2.3. Mövzuya uyğun sadə dia-loqlar qurur.

Dərsin gedişi

Dinləmə. Dinləmə mətni səsləndirilmədən əvvəl şagirdlərdən şəkildəki heyvanların adı soruşulur. Sonra dinləmə mətni oxunur, müəlim oxuduqca şagirdlər eşitdikləri informasiyanı şəkildə göstərirlər.

Dinləmə mətni. "Axmaq canavar"

Canavar bərk acmışdı. Meşədə ov tapmayıb kəndə yaxınlaşdı. Arxin qırağındakı qamışlıqda gizləndi. Az keçmiş bir quzu arxdan su içməyə gəldi. Canavar ona dedi:

– *Yaxşı əlimə düşmüşsən. Neçə gündür acam. İndi səni yeyib qarnımı doyuraram.*

Quzu qorxudan titrəyə-titrəyə dedi:

– *İxtiyar sənindir, canavar lələ. Ancaq icazə ver, gedim duz, istiot gətirim, məni ləzzətlə ye.*

Canavar razılaşdı. Quzu təpədən aşıb getdi.

Canavar çox gözlədi, sonra yenə gizləndi. Bir də gördü ki, bir qoyun nazlana-nazlana gəlir. Canavar qoyunun yolunu kəsib dedi:

– *Yaxşı gəlmisən. İndicə səni yeyəcəyəm.*

Qoyun yazıq-yazıq dedi:

– *Yaxşı, qurd qağa. Ancaq izin ver, oynaya-oynaya o təpənin başına çıxım, qayıdım. Onda sənün iştahan bir az da açılar, məni lap ləzzətlə yeyərsən.*

Canavar razılaşdı. Qoyun oynaya-oynaya təpəyə çıxıb gözdən itdi.

Canavar yenə qamışlığa girdi. Az sonra gördü bir camış ağır-ağır suya gəlir. Canavar ona dedi:

– *Yaxşı əlimə düşmüşsən. İndi səni yeyəcəyəm.*

Camış özünü yığışdırıb dedi:

– *Lap yaxşı. Ancaq mən bütün günü göldə yatmışam, palçıq içindəyəm. Qoy təpənin başına çıxım, oradakı iri daşlara sürtünüm, üstümün palçığı ovulub tökülsün. Tərtəmiz olum, məni ye.*

Bu söz canavarın xoşuna gəldi. Camış da təpəni aşıb qayıtmadı. Canavar hirsindən daha qamışlığa girmədi. Yolda durdu, gördü bir at lovğa-lovğa gəlir. Canavar ona dedi:

– *Yaxşı əlimə keçdin. Quzunun da, qoyunun da, camışın da heyfini səndən alacağam.*

At biclik işlətdi:

– *Nə deyirəm, qurd qardaş. Ancaq sağ ayağımdakı nalın altında bir kağız var, onu ünvanına çatdırmalıyam. Əvvəlcə o kağızı götür, sonra məni ye.*

At dal ayağını qaldırdı. Canavar əyilib nala baxmaq istəyəndə at ona elə təpik vurdu ki, canavar göydə mayallaq vurub yerə dəydi.

Canavar ayılında əlindən qaçırdığı şikarları yadına salıb başına-gözünə döydü:

*Getdin, gördün quzu,
Neynirsən istiotu, duzu?
Ye, qalsın quru buynuzu.*

*Getdin, gördün qoyun,
Neynirsən oyun-moyun?
Ye, qalsın quruca boyun.*

*Getdin, gördün camış,
Neynirsən palçıqın ovmuş?
Ye, canına olsun nuş.*

*Getdin, gördün at,
Neynirsən kağız, barat?
Ye, yanında yıxıl yat.*

İş dəftəri. Tapşırıq şagirdlərin dinləyib-anlama bacarığının yoxlanılmasına yönəlib. Şagirdlər nağıldakı epizodların düzgün ardıcılığını müəyyənləşdirirlər. Tapşırığı yoxlayarkən müəlim şagirdə şəkillərdən biri üzrə danışmağı tapşırmalıdır.

6-cı DƏRS

Təlim nəticələri:

Danışma. 2.1.1. Öyrəndiyi sözlərdən birləşmə və cümlələr qurur.

2.2.2. Müşahidə etdiyi əşya və hadisələri sadə formada təsvir edir.

Dil qaydası: Təsdiq və inkar feilləri ilə qurulmuş cavablar.

Dərsin gedişi

Danışma. Müəllim şagirdlərə şəkillər üzrə müxtəlif suallar verir: “Şəkildə hansı heyvanlar təsvir olunub?”, “Ağacda nə var?”. Bundan sonra şagirdlərə şəkil üzrə mətn qurmaq tapşırılır.

Danışma üçün nəzərdə tutulmuş şəkillər üzrə NÜMUNƏ MƏTNİ:

Günlərin bir günü Dovşan ağacda bir alma gördü. Tullanıb almanı qoparmaq istədi. Amma bacarmadı. Bu vaxt ağaca Qarğa qondu. Dovşan dedi:

– Qarğa qardaş, kömək elə, almanı dərim.

Qarğa dimdiyi ilə almanı budaqdan qopartdı. Alma düz Kirpinin üstünə düşdü, tikanlarına batıb qaldı. Dovşan Kirpiyə dedi:

– Almanı mənə ver, o mənimdir. Çünki onu ilk mən görmüşəm.

Kirpi dedi:

– Nə olsun?! Sən görmüsən, mən də tutmuşam.

Bu zaman söhbətə Qarğa qoşuldu:

– Dayanın, siz niyə dalaşırsınız? Mən almanı dimdiyimlə qopartmasaydım, heç kim almanı yeyə bilməyəcəkdi.

Beləcə, onlar mübahisə etməyə başladılar. Axırda qərara gəldilər ki, Ayının yanına getsinlər. Ayı müdrikdir. O bizim mübahisəmizi kəsər. Ayını tapıb ona olanları danışdılar. Ayı düşündü: “Almanı kimə verim ki, narazılıq olmasın?” Bir qədər fikirləşəndən sonra belə bir qərar verdi:

– Gəlin almanı bölək. Hərəyə bir dilim düşər və bu, ədalətli olar.

Dovşan, Qarğa və Kirpi bu qərarı bəyəndilər.

Kirpi almanı bölüb hərəyə bir dilim verdi. Hamı razı qaldı.

İş dəftəri. “Analogiyanı tap”. Tapşırıq şagirdlərin məntiqini yoxlayır. Şagird qarşılıqlı verilmiş şəkillər arasında məntiqi bağlılığı tapıb aşağıdakı boşluğa uyğun gələn şəkli tapmalıdır.

Əlavə tapşırıq. Müəllim sinifdə belə bir tapşırıq yerinə yetirə bilər. Şagirdlər dairə şəklində dayanırlar. Onlara top verilir. Oyun keçirilir. Oyunun qaydası belədir: Şagirdlərdən biri topu istədiyi şagirdə atır və hər hansı bir heyvanın adını deyir. Topu tutan şagird həmin heyvan haqqında məlumat verməlidir; məsələn: Şagirdlərdən biri topu atır və deyir: “Ayı”. Topu tutan şagird deyir: “Ayı vəhşi heyvandır. O, meşədə yaşayır. Ayı böyük olur. Ayı bal və armud yeməyi xoşlayır” və s. İzahat verəndən sonra topu başqa şagirdə atır və yeni söz deyir: “İnak”. Bu dəfə topu tutan şagird deyir: “İnak ev heyvanıdır. İnak ot ilə qidalanır. İnak insanlara süd verir. Süddən yağ, qatıq, pendir, xama, kəsmik və s. hazırlanır”.

Mövzu		Quşlar
Nitq bacarıqları	Dinləmə	Şifahi göstərişlərə adekvat reaksiya, adıçəkilən əşyaların şəkildə göstərilməsi, dinlənən mətn-dəki epizodların illüstrasiyalarla uyğunlaşdırılması
	Danışma	Monoloji və dialoji nitqin formalaşması, nitqdə yeni sözlərdən istifadə edilməsi
Söz ehtiyatı		qaranquş, dəvəquşu, qartal, leylək, qu quşu, pinqvin, ağacdələn, göyərçin, ququ quşu, sərçə, xoruz, toyuq, cücə, hinduşka, ördək, qaz, dən, köçəri, dənləmək, cikkildəmək, yuva, uçmaq, qanad, dimdik, lələk, tük, üzmək, qışlamaq
Qrammatika		Keçilmiş qaydaların təkrarı
Kompetensiyalar		<ul style="list-style-type: none"> • Müzakirəetmə • Fikir ifadəetmə • Fikrini əsaslandırma • Ekoloji mədəniyyət

1-ci DƏRS**Təlim nəticələri:**

Söz ehtiyatı: qaranquş, dəvəquşu, qartal, leylək, qu quşu, pinqvin, ağacdələn, göyərçin, ququ quşu

Dinləmə: 1.1.1. Sadə şifahi göstərişləri təkrarlayır və onlara əməl edir.

Danışma: 2.1.1. Öyrəndiyi sözlərdən birləşmə və cümlələr qurur.

2.2.2. Müşahidə etdiyi əşya və hadisələri sadə formada təsvir edir.

Dərsin gedişi

Dinləyin və izləyin. Lövhəyə müxtəlif quşların şəkilləri olan plakat asılır. Müəllim əvvəlcə quşlar haqqında ümumi məlumat verir, onların çöl və ev quşlarına ayrıldığını söyləyir. Sonra plakatda təsvir olunan quşları göstərərək adlarını deyir və hər biri haqqında məlumat verir; məsələn: *“Bu, qaranquşdur. Soyuqlar düşəndə o, isti ölkələrə uçub-gedir. Yazda isə başqa quşlardan əvvəl qayıdır. Buna görə də ona “yazın elçisi” deyirlər.”* *“Bu, dəvəquşudur. O, isti ölkələrdə yaşayır. Dəvəquşu çox bərk qaçır, amma uça bilmir.”* *“Bu, qartaldır. Onun möhkəm dimdiyi, güclü qanadları var. Qartal çox yüksəkələrdə uça bilir.”* *“Bunlar qaz və ördəkdir. Onlar həm çöl, həm də ev quşlarıdır. Bu quşlar suda üzə bilirlər”* və s.

Dinləyin, təkrar edin və göstərin. Daha sonra müəllim şagirdlərə yeni öyrəndikləri sözləri təkrarladır. Bunun üçün lövhəyə iki şagird çağırılır. Sözlərin təkrarlanması iki yolla aparıla bilər. 1-ci yol: şagirdlərdən biri hər hansı bir quşun adını deyir, digər şagird onun şeklini göstərir. 2-ci yol: şagirdlərdən biri hər hansı bir quşun şeklini göstərir, digər şagird onun adını deyir.

Müəllim sözlərin təkrarlanması və möhkəmləndirilməsi prosesinə bütün sinfi cəlb edir.

Danışma. Mövzunun möhkəmləndirilməsi məqsədilə şagirdlərlə sual-cavab aparılır:

- Hansı quşlar payızda isti ölkələrə uçur?
 - Ev quşlarının faydası nədir?
 - Qartal haqqında nə deyə bilərsiniz? və s.
- Dialog zamanı şagirdlərin düzgün cümlə qurmalarına, nitqlərində söz birləşmələrindən istifadə etmələrinə diqqət yetirilməlidir.

İş dəftəri. Tapşırıq. Şagirdlər quşların rəngli və rəngsiz siluətləri arasında uyğunluğu müəyyən etməyə çalışırlar. Tapşırıq yoxlanarkən şagirdlər quş təsvirlərinin fərqli cəhətlərini söyləyirlər; məsələn: *“Göy və sarı rəngli quşların ayaqları çəkilməyib”, “Yaşıl, qəhvəyi və sarı rəngli quşlar qanadlarını açıblar”, “Sarı quşun dimdiyi uzundur”, “Qırmızı quş arxaya, narıncı quş yuxarı baxır”, “Bənövşəyi quşun dimdiyində yarpaq var”, “Çəhrayı quş budaqda oturub”* və s. Beləliklə, rənglər mövzusu təkrarlanır, şagirdlərin nə dərəcədə diqqətli olması üzə çıxarılır.

Əlavə tapşırıq. Oyun. Müəllim şagirdlərə quşların xüsusiyyətini deyir, onlar buna görə quşun adını müəyyən etməyə çalışırlar.

- O hansı quşdur ki, qışda isti ölkələrə uçmur, cik-cik cikkildəyir? (*Sərçə*)
- O hansı quşdur ki, ona “meşənin həkimi” deyirlər? Taq-taq taqqıldadır. (*Ağacdələn*)

2-ci DƏRS

Təlim nəticələri:

Dinləmə: 1.1.2. Adını eşitdiyi əşya və hadisəni şəkildə göstərir.

Danışma: 2.1.2. Şifahi nitqində yeni sözlərdən istifadə edir.

2.2.3. Mövzuya uyğun sadə dialoqlar qurur.

Dərsin gedişi

1-ci tapşırıq. Danışma. “Dostunuzla danışın” rubrikasında şagirdlər mövzu üzrə öyrəndikləri sözləri nitqlərində istifadə etməklə dialoq qururlar. Məqsəd şagirdin şifahi nitq bacarıqlarını inkişaf etdirməkdən və leksik bazanı möhkəmlətməkdən ibarətdir. Dialoqu bir neçə üsulla aparmaq olar. Vəsaitdə təklif olunan üsullar nümunə xarakteri daşıyır. Müəllim başqa üsullardan istifadə edə bilər. Masanın üstündə müxtəlif quş şəkilləri çəkilmiş kartlar üzəşəği qoyulmuşdur.

I üsul: Şagirdin biri istənilən kartı götürür, şəkli digər şagirdə göstərir.

- Bu hansı quşdur?
- Dəvəquşu.
- Dəvəquşu harada yaşayır?
- Səhrada.

Sonra bu proses digər uşaqla davam edir.

II üsul: Masanın üzərinə iki qutu qoyulur. Qutuların birinin üzərinə “ev quşları”, digərinin üzərinə “çöl quşları” yazılmışdır. Şagirdlərdən biri istənilən rəsmi götürür, digərinə göstərir. İkinci şagird rəsmdəki quşun adını çəkir və müvafiq qutuya qoyur.

2-ci tapşırıq. Təqdimat. Lövhəyə hər hansı bir quşun müxtəlif şəkilləri asılır. Şəkillər elə olmalıdır ki, şagird onlardan həmin quş haqqında müəyyən məlumat alıb danışa bilsin. Dərslikdə nümunə üçün pinqvinin şəkilləri verilmişdir. Şagird onlara baxaraq və bildiklərini də əlavə edərək belə bir mətn qura bilər: “Bu, pinqvindir. Pinqvin soyuq yerdə yaşayır. Onun qalın piy qatı var. Pinqvinin balaları yumurtadan çıxır. Pinqvinlər uça bilmirlər. Onlar suda üzürlər”.

Təqdimat zamanı diferensial təlimə şərait yaradılmalı, şagirdin dilbilmə səviyyəsi nəzərə alınmalıdır.

2-ci tapşırığı davam etdirmək üçün əvvəlcədən müxtəlif quşlarla bağlı şəkillər hazırlanmalıdır; məsələn: *xoruz şəkli, səhər tezdən banlayan xoruz, dalaşan xoruzlar; dəvəquşu, bərk qaçan dəvəquşu, çox böyük dəvəquşu yumurtası (müqayisə üçün toyuq yumurtaları ilə yanaşı çəkilsin).*

İş dəftəri. 1-ci tapşırıq. “Silueti tap”. Tapşırıq şagirdlərin diqqətini yoxlayır. Verilmiş quşların siluetini tapmaq və işarələmək lazımdır.

2-ci tapşırıq. “Sudoku”. Sudokunu həll etmək şagirdlərdən diqqət və məntiq tələb edir. Müəllim tapşırığı yoxlayarkən şagirdlərdən boşluqlara yazılmış quşların adını soruşur və fikirlərini əsaslandırmağı tapşırır.

Əlavə tapşırıq. Müəllim quşun adını çəkir, şagirdlər əlamətlərini sayırlar.

- Qaranquş; *qara rəngdədir, quyruğu uzundur, sinəsi ağıdır.*
- Qartal; *qanadları uzundur, dimdiyi böyükdür, güclüdür.*
- Leylak; *bədəni ağ rəngdədir, qanadlarının ucu qaradır, dimdiyi və ayaqları uzundur.*

3-cü DƏRS

Təlim nəticələri:

Dinləmə: 1.1.2. Adını eşitdiyi əşya və hadisəni şəkildə göstərir.

Danışma: 2.1.2. Şifahi nitqində yeni sözlərdən istifadə edir.

2.2.3. Mövzuya uyğun sadə dialoqlar qurur.

Dil qaydası: İnkərar feillərinin düzəldilməsi. Feili inkərada olan cümlələrin qurulması.

Dərsin gedişi

1-ci tapşırıq. Dinləyin və izləyin. Bu dərsdə "Ev quşları" mövzusu ilə bağlı sözlər üzərində iş aparılması nəzərdə tutulub. Müəllim dərslikdə verilmiş şəkil üzrə quşların adlarını səsləndirir. Sözlər söyləndikcə əvvəlcə şagirdlər uyğun şəkilləri göstərirlər. Daha sonra müəllim şagirdləri mənasını bilmədikləri sözlərlə tanış edir.

Dinləyin və təkrar edin. Müəllim yeni öyrənilən sözləri təkrarlayır və şəkildə göstərmələrini şagirdlərə tapşırır. Yeni sözlərlə söz birləşmələri (*sarı cücələr, balaca küçük, əlvən xoruz*) və kiçik cümlələr ("*Bura həyətdir*", "*Həyətdə çoxlu ev quşları var*", "*Həyətdə iki qaz var – ağ və boz*", "*Ağ qaz balaca küçüyü qovur*", "*Həyətdəki hinin qapısı bağlıdır*") qurulur.

- Ev quşlarını harada saxlayırlar?
- Hində.
- Toyuğun tükündən balıq hazırlanır.
- Toyuğun, hinduşkanın ətindən dadlı yeməklər hazırlanır.
- Qaz və ördək suda üzə bilir.
- Toyuqlar uça bilmir.
- Xoruzlar səhər tezdən banlayıb hamını yuxudan oyadır.

Dinləyin və göstərin. Müəllim yeni keçilən sözləri deyir. Şagirdlər eşitdikləri sözə uyğun olan şəkilləri göstərirlər. Sözlərin möhkəmləndirilməsi başqa üsulla da aparıla bilər. Müəllim şəkildəki görüntülərə uyğun olaraq suallar verir, şagirdlər cavablandırırlar. Çalışmaq lazımdır

ki, şagirdlərin nitqində təsdiq və inkərar formasında işlənən feillər səslənsin.

- Qaz küçüyün dalınca qaçır?
- Bəli, qaz küçüyün dalınca qaçır.
- Cücələr göldə üzür?
- Xeyr, cücələr göldə üzür. Dən dənəyir.

Diferensial təlim

Müəllim şagirdlərlə ev quşlarının faydası haqqında danışır. Müzakirəyə əvvəlcə dili daha yaxşı bilən, sonra nisbətən zəif bilən şagirdlər cəlb edilir.

İş dəftəri. 1-ci tapşırıq. Tapşırıq şagirdin ətraf aləmə aid biliklərini və məntiqini inkişaf etdirir. Müəllim tapşırığı yoxlayarkən şagirdlərin fikirlərini izah etməyi tapşırmalıdır.

2-ci tapşırıq. Tapşırıq şagirdlərin kiçik motorikasını inkişaf etdirir. Tapşırıq yoxlanarkən şagirdlər xoruzun bədən üzvlərini adlandırır və onların necə rəngləndiyini söyləyir; məsələn, "*Xoruzun pipiyi qırmızı rəngdədir, quyruğu isə əlvandır: yaşıl, narıncı, çəhrayı, sarı, qırmızı*" və s.

4-cü DƏRS

Təlim nəticələri:

Dinləmə: 1.1.1. Sadə şifahi göstərişləri təkrarlayır və onlara əməl edir.

Danışma: 2.1.1. Öyrəndiyi sözlərdən birləşmə və cümlələr qurur.

2.2.2. Müşahidə etdiyi əşya və hadisələri sadə formada təsvir edir.

Dil qaydası: Təsdiq və inkar feilləri ilə qurulmuş cavablar.

Dərsin gedişi

1-ci tapşırıq. Oyun. “Qruplaşdır”. Bu tapşırıq şagirdin məntiqinin və şifahi nitq bacarıqlarının inkişafına yönəlmişdir. Lövhəyə oyuna aid olan plakat asılır. Plakatda həyəət və çöl şəkli verilib. Masanın üstünə müxtəlif quş rəsmləri çəkilmiş kartlar qoyulur. Oyunun qaydası belədir: Şagirdlərə iki dəqiqə vaxt verilir. İki dəqiqə müddətində şagirdlər quşları yaşama yerinə görə qruplaşdırmalıdırlar. Dərslərdə təklif olunan şəkillər bunlardır: *göyərçin, qaranquş, xoruz, ağacdələn, pinqvin, hinduşka, ördək, sərçə, qartal, dəvəquşu, qaz*. Müəllim başqa şəkillər əlavə etməkdə sərbəstdir.

Əlavə tapşırıq. Müəllim lövhəyə müxtəlif quş şəkilləri asır: *qaranquş, sərçə, qarğa, durna, leylək, göyərçin*. Quşlar haqqında təqdimat aparmaq tapşırılır. Şagirdlərə kömək məqsədilə müxtəlif suallar verilir:

- Bu hansı quşdur?
- Nə rəngdədir?
- Harada yaşayır? və s.

Bundan əlavə, şagirdlərlə köçəri və qışlayan quşlar haqqında sual-cavab aparıla bilər. Bu zaman müəllim elə suallar verməlidir ki, şagirdlərin cavablarında təsdiq və inkar feillər işlənsin.

- Sərçə qışda isti ölkələrə uçar?
- Xeyr, sərçə qışda isti ölkələrə uçmur.
- Leylək qışda isti ölkələrə uçar?
- Bəli, leylək qışda isti ölkələrə uçar.

2-ci tapşırıq. “Özün rənglə”. Şagirdlərə quş şəkilləri verilir. Şagirdlər quşları rəngləyirlər və sonra dialoq qururlar.

- Bu hansı quşdur?
- Qaranquş.
- Nə rəngdədir?
- Ağ və qara.
- Qanadları nə rəngdədir?
- Qara.
- Sinəsi nə rəngdədir?
- Ağ.
- Quyruğu necədir?
- Uzun və s.

İş dəftəri. “Labirint”. Şagirdlər quşları yaşama yerlərinə labirintlə aparmalıdırlar. Tapşırıq şagirdin diqqətini və biliklərini yoxlayır. Tapşırıq yoxlanarkən şagird şəkillərdən çıxış edərək quşların harada yaşadıklarını söyləməlidir:

- Bayquş çöl quşudur. O, meşədə yaşayır.
- Pinqvin soyuq yerlərdə yaşayır.
- Toyuq ev quşudur. O, hində yaşayır.

5-ci DƏRS

Təlim nəticələri:

Dinləmə: 1.1.3. Dinlədiyi məlumatı şəkillə uyğunlaşdırır.

Danışma: 2.2.3. Mövzuya uyğun sadə dia-loqlar qurur.

Dərsin gedişi

Dinləmə. Bu dərsdə dinləmə mətni kimi “Qartal və Xoruz” nağılı təqdim edilir. Dinləmə mətni səsləndirilməzdən əvvəl şagirdlərdən şəkildəki quşların adı, şəkildə gördükləri soruşulur; məsələn: “Şəkildə hansı quşları görürük?”, “Qartal harada oturub?”, “Xoruz nə edir?”, “Səncə, xoruz nə üçün yıxıldı?” və s. Əvvəlcə şagirdlər şəkillərə baxıb suallara cavab verirlər. Bu cavablar proqnoz xarakteri daşıyır.

II üsul: Müəllim həmçinin şagirdlərə tapşırıq bilər ki, şəkildə gördüklərinin adlarını çəksinlər. Amma bu dərsin məqsədi dinləyib-anlama bacarığının inkişafı olduğundan danışmaya yönəlmək tövsiyə olunmur. Sadəcə, sözləri xatırladıqdan sonra şagirdlərin dinləyib-anlaması asanlaşdığından belə bir üsul təklif olunur; məsələn, şagirdlər şəkil üzrə bu sözləri deyə bilərlər: *xoruz, qartal, dağ, uçur, yıxıldı, uça bilmədi, danışır, gülür* və s.

Sonra dinləmə mətni oxunur. Müəllim oxuduqca şagirdlər eşitdikləri informasiyanı şəkil-də göstəriirlər.

Dinləmə mətni. “Qartal və Xoruz”

“Günlərin bir günü Qartal qayanın üstündə oturmuşdu. Çox məğrur bir duruşu vardı. Xoruz ona yaxınlaşdı. Aşağıdan Qartalə baxıb dedi:

– Sən çox gözəl uçursan. Həm də çox yüksəkdə. Mənə də öyrədə bilərsən?

Qartal dedi:

– Mən sənə öyrədə bilərəm. Amma sən uça biləcəyinə inanmıram. Yüksəklikdə uçmaq üçün sən böyük və güclü qanadların olmalıdır.

Xoruz güldü:

– Nahaq elə düşünürsən. Sən bacardığını mən də bacararam. Bunun üçün çox çalışmaq belə lazım deyil. Sən öyrət.

Qartal qanadlarını açıb qayanın başından üz-ü-əşəğı uçmağa başladı. Xoruz onun dalınca diq-qətlə baxdı. Öz-özünə düşündü:

– Pah, buna bax! Guya mən belə uça bilmərəm.

Və qanadlarını açıb qayadan üz-ü-əşəğı uçmaq istədi. Amma uça bilmədi. Daş kimi yerə yıxıldı. Qolunu-qıçını sındırdı.

Qartal onun yanına gəlib dedi:

– Mən dedim axı, yüksəklikdən uçmaq üçün güclü qanadların olmalıdır. Hərə öz bacardığı işi görməlidir. Bunu unutma. Yoxsa gülməli vəziyyətə düşərsən”.

Əlavə tapşırıq. Müəllim şagirdlərə tapşırıq ki, nağılı dəyişsinlər. Müəllim nağılın başlığını verir, şagirdlər davam etdirirlər. “Bir gün Qartal ova çıxmışdı. Xoruzu çöldə görüb dedi: ...”. Bu tip tapşırıqlar yaradıcı, məntiqi və tənqidi tə-fəkkürü inkişaf etdirir.

İş dəftəri. “Ardıcılığı bərpa et”. Şagirdlər dərslikdəki şəkillərə və dinlədikləri mətnə uy-ğün olaraq şəkillərin ardıcılığını müəyyənləş-dirirlər. Tapşırıq yoxlanarkən şagird müəllimin göstərişi ilə nağılın bir epizodunu danışır.

6-cı DƏRS

Təlim nəticələri:

Danışma. 2.1.1. Öyrəndiyi sözlərdən birləşmə və cümlələr qurur.

2.2.2. Müşahidə etdiyi əşya və hadisələri sadə formada təsvir edir.

Dil qaydası: Təsdiq və inkar feilləri ilə qurulmuş cavablar.

Dərsin gedişi

Şagirdlər mətn qurmazdan əvvəl şəkil üzrə kiçik cümlələr qura bilirlər. Bu zaman şagirdlərin həm öyrəndikləri leksik baza təkrarlanır, həm də keçdikləri qrammatik material möhkəmlənir; məsələn: *“Uşaqlar meşədə gəzirlər. Onlar söhbət edirlər. Quşlar ağaca qonub”* və s.

Şəkil üzrə qurulmuş mətn hər şagird tərəfindən fərqli tərtib oluna bilər. MV-də verilən mətn nümunə xarakteri daşıyır.

1-ci tapşırıq. Şəkil üzrə danışma. Bu dərsdə təklif olunan tapşırıq bir qədər fərqli yanaşma tələb edir. Şəkil üzrə mətn qurmaq üçün əvvəlcə süjeti tamamlamaq tələb olunur. Daha sonra şəkil üzrə mətn qurulur. Təklif olunan mətn aşağıdakı kimidir:

“Yaz gəlmişdi. Havalar isinmiş, hər tərəf yaşıllığa bürünmüşdü. Köçəri quşlar da artıq yuvalarına dönmüşdülər. Cəmil, Kamal və Kərim həyatə gəzməyə çıxmışdılar. Onlar qaçdı-tutdu oynayır, əylənirdilər. Birdən onlar ağacın budasına qonmuş quşları gördülər. Uşaqlar oyundan əl çəkib quşlara baxmağa başladılar. Cəmil dedi:

– Uşaqlar, quşlara baxın, onlar evlərinə dönüblər. Amma evləri yoxdur. Gəlin onlara quş yuvası düzəldək.

Cəmil dedi:

– Bəs biz bu yuvaları necə düzəldəcəyik?

Kamal dedi:

– Gedək Sabir babaya deyək. O bizə kömək edər.

Uşaqlar Sabir babanın yanına gəldilər və məsələni ona danışdılar. Sabir baba onlara kö-

mək edəcəyinə söz verdi. Qısa bir zamanda quş yuvası hazır oldu.

Uşaqlar yuvanı gətirib ağacdən asdılar. Kamal yuvanı ağaca bərkitdi. Kərim isə yuvaya dən tökdü. Səhəri gün quşlar artıq yuvada idi. Uşaqlar bunu görüb çox sevindilər”.

Şəkil üzrə suallar:

– Sabir baba quş yuvasını nədən düzəltdi?

– Bunun üçün o hansı alətlərdən istifadə etdi?

– Uşaqlar ağaca necə çıxdılar?

Səhvi tap. Müəllim cümlələr deyir, şagirdlər şəkildən çıxış edərək səhvləri düzəldirlər.

– Sabir baba quş yuvasını dəmirdən düzəltdi.

– Kamal yuvanı bərkitmək üçün ağaca dırmandı.

İş dəftəri. 1-ci tapşırıq. “Hansı artıqdır?”

Tapşırıq şagirdlərin məntiqini yoxlayır. Şagird sıradakı hansı quşun artıq olduğunu müəyyən etməli və fikrini əsaslandırmalıdır.

2-ci tapşırıq. “Uyğunluğu tap”. Tapşırıq şagirdlərin məntiqini və diqqətini yoxlayır. Birinci sırada verilmiş quşlar ikinci sıradakı yuvalarla uyğunlaşdırılmalıdır. Şagirdlər rəngləri əsas götürməlidirlər. Tapşırıq yoxlanarkən şagirdlər fikirlərini əsaslandırmalıdırlar.

Mövzu		Peşələr. Təhlükəsizlik
Nitq bacarıqları	Dinləmə	Şifahi göstərişlərə adekvat reaksiya, adıçəkilən əşyaların şəkildə göstərilməsi, dinlənən mətn-dəki epizodların illüstrasiyalarla uyğunlaşdırılması
	Danışma	Süjetli şəkil kompozisiyası üzrə ardıcılıqla danışma. Rollu oyunlar zamanı dialoqların jest və mimikalarla müşayiəti
Söz ehtiyatı		yanğınsöndürən, həkim, aşpaz, sürücü, pilot, kosmonavt, rəngsaz, dərzi, bağban, müəllim, rəssam, polis
Qrammatika		<ul style="list-style-type: none"> Hərəkət bildirən sözlər: <i>Dərzi nə edir? Dərzi paltar tikir.</i>
Kompetensiyalar		<ul style="list-style-type: none"> Müxtəlif peşələrlə məşğul olan insanlar haqqında məlumata malik olmaq Şəxsiyyətin formalaşmasında zəruri olan xarakterik cəhətlərin fərqləndirilməsi

1-ci DƏRS

Təlim nəticələri:

Söz ehtiyatı: yanğınsöndürən, həkim, aşpaz, sürücü, pilot, kosmonavt, rəngsaz, dərzi, bağban, müəllim, rəssam, polis

Dinləmə: 1.1.2. Adını eşitdiyi əşya və hadisəni şəkildə göstərir.

Danışma: 2.2.1. Müşahidə etdiyi əşya və hadisələri adlandırır.

Qrammatika: Hərəkət bildirən sözlər.

Dərsin gedişi

1-ci tapşırıq. Dinləyin və izləyin. Müəllim şəkilləri bir-bir göstərərək peşələrin adını söyləyir: *yanğınsöndürən, həkim, aşpaz, sürücü, pilot, kosmonavt, rəngsaz, dərzi, bağban, müəllim, rəssam, polis*. Beləliklə, şagirdlər dinlədikləri sözü vizual izləməklə, tərcüməyə ehtiyac olmadan həmin sözün mənasını asanlıqla anlaşırlar.

Müəllimin nəzərinə!

Bu dərsdə üzərində peşələrin şəkli olan kartlardan, plakatlardan istifadə edilməsi məsləhətdir.

Qrammatika. Bu dərsdə şagirdlərin hərəkət bildirən sözlər haqqında məlumatları möhkəmləndirilir.

Dinləyin və təkrar edin. Müəllim sənəfdəki şəkilləri göstərir və peşələrin adlarını söyləyir. Şagirdlər əvvəlcə həmin sözləri xarla təkrar edirlər. Daha sonra isə sözlər fərdi şəkildə təkrar edilir. Şagirdlər bu fəaliyyətlə öyrəndikləri yeni sözün tələffüzünü mənimsəyirlər.

Dinləyin və göstərin. Müəllim peşələrin adlarını söyləyir. Şagirdlər eşitdikləri sözə uyğun şəkli göstərirlər. Dərsin bu mərhələsində də üzərində peşələrin şəkli olan kartlardan istifadə etmək məqsədəuyğundur. Bu fəaliyyəti qruplarla və ya fərdi iş formasında aparmaq olar.

Qruplarla iş. Şagirdlər iki qrupa ayrılırlar. Bir qrupdakı şagirdlər peşələrin şəklini göstərir, di-

gər qrupdakı şagirdlər onların adını söyləyirlər. Bu zaman I qrupdakı şagirdlər sual cümlələrindən istifadə edirlər; məsələn:

– *Bu kimdir?*

II qrupdakı şagirdlər isə bu sualı cavablandırırırlar:

– *Bu, müəllimdir.*

Fərdi iş. Üzərində peşələrin şəkli olan kartlar masanın üzərinə üzəyaşağı şəkildə düzülür. Şagirdlərdən biri masaya yaxınlaşır, kartın birini seçib çevirir və təsvir edilən peşənin adını söyləyir. Əgər şagird şəkildə gördüyü peşənin adını söyləyə bilməzsə, onu sinfə nümayiş etdirir. Sınıf uşaqları həmin peşənin adını xarla səsləndirirlər. Dərsin bu mərhələsi yoxlama, eyni zamanda möhkəmləndirmə xarakteri daşıyır. Müəllim yeni sözlərin şagirdlər tərəfindən necə mənimsəndiyini izləyir, ehtiyac olduqca sözlər yenidən təkrar edilir, möhkəmləndirilir.

İş dəftəri. Şagirdlər əşyaları aid olduğu peşə sahibləri ilə uyğunlaşdırırlar. Əşyaların yanında peşələrə aid işarələrin şəklini çəkirlər. Bu tapşırıq söz ehtiyatının möhkəmləndirilməsinə, diqqətin inkişafına yönəldilib.

2-ci DƏRS

Təlim nəticələri:

Söz ehtiyatı: öyrədir, müalicə edir, bişirir, söndürür, sürür, idarə edir, rəngləyir, tikir, əkir, çəkir, kömək edir

Danışma: 2.2.2. Müşahidə etdiyi əşya və hadisələri sadə formada təsvir edir.

Qrammatika: Hərəkət bildirən sözlər.

Dərsin gedişi

Qrammatika. Yeni sözlərin təkrarı. Müəllim üzərində peşələrin şəkilləri olan kartları masanın üzərinə düzür. Kartlardan birini şagirdlərə göstərərək şəkli təsvir edir: *Bu, dərzidir. Dərzi paltar tikir.* Daha sonra şagirdlər bu fəaliyyəti davam etdirirlər. Bu tapşırıqla şagirdlər həm qrammatik konstruksiyanı (cümlədə söz sırası – hərəkət bildirən sözlərin cümlənin sonunda işlənməsi), həm də keçən dərstdə öyrənilmiş yeni sözləri təkrar edirlər.

1-ci tapşırıq. Dostunuzla danışın.**Müəllimin nəzərinə!**

Müəllimə üzərində aşağıdakı şəkillər olan kartlar hazırlamaq tövsiyə edilir.

I qrup şəkillər: peşə sahiblərinə aid müxtəlif əşyaların şəkilləri – *dırmıq, bel, sap, fonendoskop, yanğınsöndürən şlanqı, çömçə, xəritəni göstərmək üçün çubuq, qandal.*

II qrup şəkillər: peşə sahiblərinin şəkilləri – *yanğınsöndürən, həkim, aşpaz, sürücü, pilot, kosmonavt, rəngsaz, dərz, bağban, müəllim, rəssam, polis.*

Tövsiyə edilmiş I qrup kartlar lövhəyə yapışdırılır. II qrup kartlar isə masanın üzərinə düzülür. Şagirdlərdən biri masaya yaxınlaşır. Kartlardan birini götürür, kartdakı şəkli lövhədəki şəkillərdən uyğun gələnin yanına yapışdıraraq cümlədə işlədir; məsələn: *Bağban bel ilə yeri belləyir.*

2-ci tapşırıq. Rollu oyun. Şagirdlər tapşırığı rollu oyun formasında da yerinə yetirirlər. Müəllim cütlərə seçim üçün variantlar təqdim edir.

I cüt: həkim və xəstə

II cüt: sürücü və sərnəşin

III cüt: satıcı və alıcı

IV cüt: müəllim və şagird

Şagirdlər bu variantlar arasından seçim edirlər. Cütlərə dialoq hazırlamaq üçün vaxt verilir. Daha sonra cütlər hazırladıqları dialoqu təqdim edirlər; məsələn, sürücü və sərnəşin arasındakı dialoqun məzmunu təxminən belə ola bilər:

- Salam.
- Xoş gördük. Buyurun əyləşin.
- Təşəkkür edirəm.
- Hansı ünvana gedirsiniz?
- Məni Kukla teatrına apararsınız?
- Əlbəttə, apararam. Əyləşin.
- Onda, zəhmət olmasa, gedək.
- Çatdıq. Bura Kukla teatrıdır.
- Nə qədər ödəniş etməliyəm?
- 3 manat, 50 qəpik.
- Buyurun. Çox sağ olun.
- Yaxşı yol!

Müəllim dialoqlarda vəziyyətə uyğun nitq etiketlərindən istifadə edilməsinə diqqət edir. Lazım gəldikcə öz tövsiyələrini verir.

İş dəftəri. Tapşırıqda bağban, həkim və rəssama aid əşya şəkilləri verilmişdir. Şagirdlər bu şəkillərin nömrəsini səhifənin aşağısında verilmiş cədvəlin uyğun bölməsinə yazırlar; məsələn, akvarel rəssama aid əşyadır. Deməli, onun nömrəsi cədvəldə rəssamın şəklinin altındakı bölməyə yazılır. Bu tapşırıq bölməyə aid söz ehtiyatının təkrarlanmasına və möhkəmləndirilməsinə yönəldilib.

3-cü DƏRS

Təlim nəticələri:

Söz ehtiyatı: təhlükə, yeraltı keçid, piyada xətti, yad adam

Dinləmə: 1.1.2. Adını eşitdiyi əşya və hadisəni şəkildə göstərir.

Danışma: 2.2.1. Müşahidə etdiyi əşya və hadisələri adlandırır.

Qrammatika: Hərəkət bildirən sözlər.

Dərsin gedişi

1-ci tapşırıq. Dinləyin və izləyin. Müəllim yönəldici suallarla şagirdlərin diqqətini dərslərin müvafiq səhifəsindəki şəkillərə yönəldir.

I şəkil:

- Oğlan nə edir?
- Oğlanın topu maşın yoluna düşüb. Oğlan onun dalınca qaçır.
- Sizcə, polis ona nə söyləyər?
- Yol kənarında topla oynamaq təhlükəlidir.

II şəkil:

- Uşaqlar nə edirlər?
- Yolun o biri tərəfinə keçirlər.
- Sizcə, polis onlara nə söyləyər?
- Yeraltı keçiddən istifadə edin.

III şəkil:

- Sizcə, qız niyə konfeti istəmir?
- Çünki konfeti verən adamı tanımır.
- Sizcə, qıza nə tapşırılıb?
- Tək olarkən yad adamlarla danışma.

IV şəkil:

- Sizcə, ana qızına nə deyir?
- Qaz plitəsinə yaxın getmə. Bu, təhlükəlidir. Əlini yandırarsan.

V şəkil:

- Sizcə, ana oğluna nə deyir?
- Kibritlə oynama. Bu, təhlükəlidir. Əlini yandırarsan. Yanğın baş verər.

VI şəkil:

- Sizcə, nəyə nəvəsinə nə deyir?
- Elektrik cihazları ilə ehtiyatlı davran. Bu, təhlükəlidir.

Dinləyin və təkrar edin. Müəllim səhifədəki şəkilləri göstərir və onları şərh edir. Şagirdlər

əvvəlcə həmin cümlələri xorla təkrar edirlər. Şagirdlər bu fəaliyyətlə öyrəndikləri yeni sözlərin tələffüzünü mənimsəyirlər.

Dinləyin və göstərin. Müəllim səhifədəki hər bir şəkllə aid açar cümlələr söyləyir. Şagirdlər eşitdikləri cümlələrə uyğun müvafiq şəkli göstərir.

Açar cümlələr:

I şəkil – Maşın yolunun kənarında oynamaq.

II şəkil – Yeraltı keçiddən istifadə edin.

III şəkil – Tək olarkən yad adamlarla söhbət etməyin.

IV şəkil – Qaz plitəsinə yaxın getmə.

V şəkil – Kibritlə oynama.

VI şəkil – Elektrik cihazları ilə ehtiyatlı ol.

Qruplarla iş. Şagirdlər iki qrupa ayrılırlar. Bir qrupdakı şagirdlər şəkillər haqqında açar cümlələr səsləndirir, digər qrupdakı şagirdlər həmin cümlələrə aid şəkli müəyyən edirlər.

İş dəftəri. Şagirdlər şəkillərə baxır, təsvir olunan situasiyalarda uşaqların davranışının doğru, yoxsa yanlış olduğunu qeyd edirlər.

Tapşırıq bu dərstdə öyrənilən təhlükəsizlik qaydaları haqqında məlumatların təkrarlanmasına və möhkəmləndirilməsinə yönəldilib.

4-cü DƏRS

Təlim nəticələri:

Dinləmə: 1.1.1. Sadə şifahi göstərişləri təkrarlayır və onlara əməl edir.

Danışma: 2.2.2. Müşahidə etdiyi əşya və hadisələri sadə formada təsvir edir.

Dərsin gedişi

Qrammatika. Yeni sözlərin təkrarı. Müəllim üzərində müxtəlif peşə sahiblərinə aid olan əşyaların şəkilləri olan kartları masanın üzərinə düzür. Kartlardan birini çevirir, şagirdlərə göstərərək şəkli təsvir edir: *Bu, iynə və sapdır. Dərzi iynə və sap ilə paltar tikir.* Daha sonra şagirdlər bu fəaliyyəti davam etdirirlər. Bu tapşırıqla şagirdlər həm qrammatik konstruksiyaları, həm də keçən dərstdə öyrənilmiş yeni sözləri təkrar edirlər.

1-ci tapşırıq. Oyun. Şagirdlər dərsliyin müvafiq səhifəsindəki birinci tapşırığı rollu oyun formasında yerinə yetirirlər. Şagirdlərdən biri polis, digəri isə şikayətçi rolunda çıxış edir. Müəllim dialoqlarda vəziyyətə uyğun nitq etiketlərindən istifadə edilməsinə diqqət yetirir. Dialoqlar təxminən aşağıdakı məzmununda ola bilər:

- Salam.
- Buyurun, eşidirəm.
- Xahiş edirəm, mənə kömək edin.
- Nə baş verib?
- Tanımadığım bir adam pəncərədən evə girirdi.
- Siz burada gözləyin. Bura təhlükəsiz yerdir. Biz hadisəni aydınlaşdırırıq.
- Çox sağ olun. Təşəkkür edirəm.
- Narahat olmayın. Bu bizim işimizdir.

2-ci tapşırıq. Dinləyin və təkrar edin. Müəllim işarələri göstərir və hər birinə aid açar cümlələr söyləyir. Şagirdlər həmin cümlələri xorla təkrar edirlər.

Dinləyin və göstərin. Müəllim tapşırıqdakı hər bir şəklə aid açar cümlələr söyləyir. Şagirdlər eşitdikləri cümlələrə uyğun şəkli göstərirlər.

Qruplarla iş. Dərsliyin müvafiq səhifəsindəki ikinci tapşırıq üçün üzərində işarələr olan kartlardan istifadə tövsiyə edilir. Müəllim həmin kartları masanın üzərinə düzür. Şagirdlər beş qrupa ayrılırlar. Hər qrup bir işarə seçir. Qrup üzvləri həmin işarənin ifadə etdiyi mənanaya uyğun hadisələr düşünürlər.

Hadisələr təxminən belə ola bilər:

- I işarə – Qar yağıb. Hava şaxtadır. Yer buzdur. Yol sürüşkəndir.
- II işarə – Burada ocaq qalmaq olmaz. Meşədə ocaq qalamayın.
- III işarə – Ətrafda heyvanlar var. Yaxınlıqda zoopark var.
- IV işarə – Elektrik naqilinə əl vurma. Elektrik cərəyanı ilə oynamaq olmaz.
- V işarə – Yaxınlıqda məktəb var.

İş dəftəri. Şagirdlər sol sütunda təsvir edilmiş şəkillərə baxır, şəkildəki hadisələri şərh edirlər. Sağ sütunda təsvir edilmiş qadağan işarələrini sol sütundakı situasiyalar ilə uyğunlaşdırırlar; məsələn, *Adamlar meşədə tonqal qalayırlar. Burada tonqal qalmaq olmaz.*

Tapşırıq qrafik işarələri oxumaq bacarığını, eyni zamanda məntiqi təfəkkürü inkişaf etdirir.

5-ci DƏRS

Təlim nəticələri:

Dinləmə: 1.1.3. Dinlədiyi məlumatı şəkillə uyğunlaşdırır.

Danışma: 2.2.2. Müşahidə etdiyi əşya və hadisələri sadə formada təsvir edir.

Dərsin gedişi

1-ci tapşırıq. Dinləmə mətni. Müəllim dinləmə mətnini hissələrlə səsləndirir. Hər hissədən sonra şagirdlərə suallar verir.

“Azər sənət seçir”

Azər birinci sinfə gedir. O, hərfləri öyrənib, oxumağı bacarır. Atası ona müxtəlif kitablar alıb: “Pinokkionun macərələri”, “Xilaskar it”, “Bremen çalğıcıları”, “Kosmosa səyahət” və daha nələr, nələr...

Axşamlar ata işdən qayıdır, divanda əyləşib dincəlir. Azər isə atasını sual-cavaba tutur:

– Ata, mən böyüyəndə dülgər olacağam. Taxtadan maraqlı oyuncaqlar hazırlayacağam. Səninlə birlikdə onlara ad da verərik; məsələn: Pinokkio.

Ata oğlunun xasiyyətini bildirdi: “Hər şey aydındır. Oğlu bu gün...”

Müəllim dinləmə mətninin bu məqamında şagirdlərə müraciət edir:

– Sizcə, Azər hansı kitabı oxumuşdu?

Şagirdlər dinləmə mətninin birinci abzasında verilmiş məlumata əsasən, (atasının Azərə aldığı kitab adlarını xatırlayaraq) Azərin oxuduğu kitabın adını təxmin edirlər:

– “Pinokkionun macərələri”.

Dərsliyin müvafiq səhifəsindəki şəkillərdən uyğun gələn hissəni göstərirlər.

Bir neçə gün də keçir. Ata divanda əyləşib qəzet oxuyurdu. Azər də yanında əyləşmişdi. Diqqətlə atasına baxırdı. Atası eynəyinin altından ona baxıb gülümsündü:

– Sözlü adama oxşayırsan. Nə isə demək istəyirsən? Mən səni eşidirəm.

– Ata, bilirsən, yanğın olanda yanğınsöndürənlər tez onu söndürürlər. İnsanları xilas edirlər. Həm də onların ağıllı itləri də olur.

Müəllimin sualı:

– Sizcə, Azər indi hansı peşəni seçir? Sizcə, o hansı kitabı oxuyub?

– Azər yanğınsöndürən olmaq istəyir. O, “Xilaskar it” kitabını oxuyub.

Bir gün Azər atasına deyir:

– Ata, mənə gitara alarsan? Mən musiqiçi olmaq istəyirəm.

Hər şey aydın idi. Azər...

Müəllimin sualı:

– Sizcə, Azər hansı kitabı oxuyub?

– Azər “Bremen çalğıcıları” kitabını oxuyub.

Azər kresloda əyləşib kitab oxuyurdu. Kitabın üz qabığında kosmos, ay, ulduz, planetlərin şəkli var idi. Atası oğlunu qucaqlayıb dedi:

– Mən bilərəm sən böyüyəndə hansı peşəni seçəcəksən. İstəyirsən deyim?

Müəllimin sualı:

– Sizcə, atası Azərə nə deyəcək?

– Yəqin ki, “Kosmonavt olmaq istəyirsən”.

Şagirdlər verdikləri cavabı əsaslandırmaq üçün dərsliyin müvafiq səhifəsindəki şəkillərdən uyğun gələn hissəni göstərirlər.

İş dəftəri. Şagirdlər kitabların cildlərindəki illüstrasiyaya əsasən Azərin hansı sənəti seçmək istədiyini müəyyənləşdirirlər. Tapşırıq məzmununun açılmasında illüstrasiyaların rolunu müəyyənləşdirmək bacarığının inkişafına yönəlib.

6-cı DƏRS

Təlim nəticələri:

Danışma: 2.2.2. Müşahidə etdiyi əşya və hadisələri sadə formada təsvir edir.

Qrammatika: Hərəkət bildirən sözlər.

Dərsin gedişi

Keçmiş dərslərin təkrarı. Oyun beş nəfər-dən ibarət qrup arasında keçirilir. Şagirdlər lövhənin qarşısında dövrə vurub dayanıblar. Müəllim də onlarla bir sıradadır. Müəllim əlin-də tutduğu balaca rezin topu şagirdin birinə atıb bir peşə adı söyləyir:

– Müəllim.

Topu tutan şagird həmin peşəyə aid söz söyləyib (*öyrədir, yazır, izah edir, qələm, lövhə və sairə*) topu digər yoldaşına atır. Əgər topu tutan şagird həmin peşəyə aid söz söyləyə bilmirsə, dövrədən çıxır. Bu fəaliyyət bir neçə qrupla davam edə bilər.

1-ci tapşırıq. Şəkil üzrə danışma. Müəllim şagirdlərin diqqətini müvafiq səhifədəki təsvirlərə yönəldir. Şagirdlər hər bir epizoda aid açar sözlər söyləyirlər; məsələn: *park, ana, ata, uşaqlar, oynamaq*. Daha sonra açar sözlərdən istifadə edərək cümlələr qururlar. *Bura parkdır. Uşaqlar parkda oynayırlar.*

Diferensial təlim

Azərbaycan dilini zəif bilən şagirdlər hər bir epizoda aid açar sözlər söyləyir və yaxud həmin sözlərin iştirakı ilə cümlələr qururlar. Nitq bacarıqları daha yüksək səviyyədə olan şagirdlərə həmin epizod haqqında kiçik cümlələrdən ibarət rabitəli mətn qurmağı tapşırmaq olar.

Qruplarla iş. Şagirdlər qruplara ayrılırlar. Kitabın müvafiq səhifəsindəki şəkillərə diqqətlə baxırlar. Hadisələrin ardıcılığını təxmin edərək şəkilləri sıralayırlar. Şagirdlərin əlavə edəcəkləri şəkillər müxtəlif rənglərlə haşiyələnib. Fəaliyyət üçün ayrılmış vaxt bitdikdən sonra hər bir qrup öz cavabını təqdim edir. Hadisələri təxmin etdikləri ardıcılıqla danışirlər. (Doğru cavab: 2 – qırmızı çərçivəli şəkil, 3 – narıncı, 4 – yaşıl, 5 – göy)

Mətnin məzmunu təxminən belə ola bilər:

I şəkil:

Seymur valideynləri ilə parka getmişdi. O, parkdakı uşaqlarla oynayırdı. Atası və anası skamyada əyləşmişdilər.

II şəkil:

Seymur uşaqlardan aralandı. Konfet yeyə-yeyə oradan uzaqlaşdı.

III şəkil:

Seymur yolu azdı. Geriyə yolu tapa bilmədi. O, qorxudan ağlamağa başladı.

IV şəkil:

Polis ona yaxınlaşıb soruşdu:

– Oğlan, nə üçün ağlayırsan?

– Mən parkda oynayırdım. Atam və anamdan uzaqlaşdım. Yolu itirmişəm.

V şəkil:

Polis Seymuru yaxınlıqdakı parka gətirdi. Seymurun valideynləri onu axtarırdılar. Seymur valideynlərini görüb sevindi.

VI şəkil:

Seymurun valideynləri polisə təşəkkür etdilər.

İş dəftəri. Şagirdlər tapşırıqdakı şəkillərə diqqətlə baxır, hadisələrin ardıcılığını təxmin edərək şəkilləri nömrələyirlər. Tapşırıq hadisələrin ardıcılığını müəyyənləşdirmək və təxmin etmə bacarığının inkişafına yönəldilib.

Mövzu		İdman. Gigiyena
Nitq bacarıqları	Dinləmə	Qəbul edilən informasiyaya düzgün reaksiya verilməsi, dinlənən məlumatın şəkillərə uyğunlaşdırılması
	Danışma	Monoloji və dialoji nitqin formalaşması, nitqdə yeni sözlərdən istifadə edilməsi
Söz ehtiyatı		qaçmaq, əyilmək, zərbə vurmaq, minmək, qaldırmaq, atmaq, sürmək, sürüşmək, hoppanmaq, fırlatmaq, üzmək, dartınmaq, daraq, daramaq, yuyunmaq, ütüləmək, səliqəli, yığışdırmaq, gigiyena, idman, üzgüçülük, əlil, paralimpiya
Qrammatika		<ul style="list-style-type: none"> Fikri ifadə etmək üçün əlamət və hərəkət bildirən sözlərdən istifadə olunması
Kompetensiyalar		<ul style="list-style-type: none"> Müzakirəetmə Fikir ifadəetmə Fikrini əsaslandırma Fiziki tərbiyə mədəniyyəti

1-ci DƏRS

Təlim nəticələri:

Söz ehtiyatı: qaçmaq, əyilmək, zərbə vurmaq, minmək, qaldırmaq, atmaq, sürmək, sürüşmək, hoppanmaq, fırlatmaq, üzmək, dartınmaq

Dinləmə: 1.1.1. Sadə şifahi göstərişləri təkrarlayır və onlara əməl edir.

1.1.2. Adını eşitdiyi əşya və hadisəni şəkildə göstərir.

Danışma: 2.1.1. Öyrəndiyi sözlərdən birləşmə və cümlələr qurur.

2.2.2. Müşahidə etdiyi əşya və hadisələri sadə formada təsvir edir.

Dil qaydası: Fikri ifadə etmək üçün hərəkət bildirən sözlərin təsdiq və inkar formasında işlədilməsi.

Dərsin gedişi

1-ci tapşırıq. Dinləyin və izləyin. Mövzuya aid sözlərin öyrədilməsinə başlamazdan əvvəl müəllimə tövsiyə edilir ki, şagirdlərlə fiziki tərbiyə və şəxsi gigiyena haqqında söhbət aparsın: Səhər yuxudan duranda ilk növbədə nə edirsiniz? (Əl-üzümüzü yuyuruq, idman hərəkətləri edirik.) Sonra müəllim şagirdlərin diqqətini dərslərdəki şakillərə yönəldir. Burada həm idman növlərinə, həm də fiziki tərbiyəyə aid təsvirlər verilmişdir. Bunlar hərəkət bildirən sözlərdir. Müəllim sözləri səsləndirib şəkildə göstərir. Daha sonra sözlərlə kiçik cümlələr qurulur: "Qız qaçır. Oğlan idman edir. Sağa, sola əyilir. Oğlan topu səbətə atır" və s.

Dinləyin, təkrar edin və göstərin. Daha sonra müəllim şagirdlərə yeni öyrəndikləri sözləri təkrarladır. Yeni sözləri deyir, şagirdlər həmin sözlərə uyğun şakilləri göstərirlər. İki şagird lövhəyə çağırılır. Müəllim tapşır ki, şagirdlərdən biri hər hansı bir rəsmi göstərsin, digəri isə həmin rəsmə uyğun sözü səsləndirsin. Daha sonra yeni sözlər bütün siniflə təkrar edilir.

Dil qaydası. Keçilmiş mövzuların möhkəmləndirilməsi məqsədilə müəllim şagirdlərlə dialoq qurur.

– Uşaqlar nə edirlər?

– Oğlan futbol (basketbol) oynayır. At minib. Turnikdə dartınır. Qantelləri qaldırır. Velosiped sürür. Xokkey oynayır. Qız ipatdıda tullanır. Belində halqa fırladır. Oğlan hovuzda üzür.

Dialoq zamanı şagirdlər nitqlərində inkar və təsdiq feilli cümlələr işlətməlidirlər; məsələn: Oğlan hovuzda qantel qaldırır? Xeyr, oğlan hovuzda qantel qaldırmır, o üzür.

İş dəftəri. Tapşırıq. Şagirdin məntiqi və idmanla bağlı bilikləri yoxlanılır. Şəkildə müxtəlif idman növlərinə aid əşyalar verilmişdir. Eyni idman növünə aid olan əşyalar oxla birləşdirilməlidir. Tapşırıq yoxlanarkən şagirdlər idman əşyalarının və idman növlərinin adlarını səsləndirməlidirlər.

Əlavə tapşırıq. Müəllim sinifdə qısamüddətli idman dəqiqəsi keçirir. Şagirdlər qalxır. Müəllim müxtəlif müraciətlər edir: "Əllər yuxarı, əllər sağa və sola açılır. Əllər beldə. Tullanırıq. Başımızı aşağı əyirik" və s.

Tapşırıqın məqsədi sözlərin möhkəmləndirilməsi və dinləyib-anlama bacarığının inkişaf etdirilməsidir.

2-ci DƏRS

Təlim nəticələri:

Dinləmə: 1.1.3. Dinlədiyi məlumatı şəkillə uyğunlaşdırır.

Danışma: 2.2.2. Müşahidə etdiyi əşya və hadisələri sadə formada təsvir edir.

2.2.3. Mövzuya uyğun sadə dialoqlar qurur.

Dil qaydası: Fikri ifadə etmək üçün əlamət və hərəkət bildirən sözlərdən istifadə olunması.

Dərsin gedişi

1-ci tapşırıq. Oyun. "İdman növünü tap". Masanın üstünə müxtəlif idman növlərini əks etdirən şəkillər üzəaşağı qoyulmuşdur. Lövhəyə üç şagird çağırılır. Oyunun qaydası belədir: "Şagirdlərdən biri istənilən kartı götürür və orda əks olunan idman növünü sözlərlə təsvir edir. Digər iki şagird təsvirə görə idman növünü müəyyənləşdirməlidir. Şagirdlərə vaxt verilir. Təsvir edəndə bir dəqiqə, tapanlara isə yarım dəqiqə. Kim tez tapsa, o qalib gəlir". Oyuna başlamazdan əvvəl qiymətləndirmə meyarları şagirdlərə elan edilməlidir. Belə ki, izah edən tərəfin qiymətləndiriləcək meyarı təsvir edərkən düzgün feillərdən və sifətlərdən istifadə etmək, cümlələri aydın və düzgün qurmaq, cavab verən tərəfin meyarı dinləyib-anlama dərəcəsidir.

Bu oyun zamanı müəllim izah etmək prosesini əvvəlcə dili daha yaxşı bilən şagirdə tapşırıq bilər. Lakin dili nisbətən zəif bilən şagirdlərin də belə imkanı olmalıdır. Bu zaman fikrini izah etməkdə ona müəllim kömək edə bilər. Belə cümlələrdə qarşı tərəfin dili daha yaxşı bilən şagird olması məqsədəuyğundur. Əks halda dialoq alınmaya bilər.

2-ci tapşırıq. Danışma. Masanın üstünə müxtəlif idman növlərini əks etdirən şəkillər qoyulmuşdur. Lövhəyə iki şagird çağırılır. Şagirdlərdən biri sual verir, digəri cavablandırır. "Hansı idman növünü sevirsiniz?", "Nə üçün?", "Hansı idman növü ilə məşğul olursunuz?", "Bu

idman növündə nəyi bəyənirsiniz?" və s. Digər şagird sevdiyi və ya məşğul olduğu idman növü haqqında suallara cavab verir. Bu prosesdə də şagirdlərə vaxt müəyyən etmək lazımdır.

Müəllimin nəzərinə!

Şagirdlərə sərbəst fəaliyyətdə həmişə vaxt verilməlidir. Vaxt verilməsi şagirdlərdə tapşırıqda tez fokuslanmaq bacarığı (sürətlə düşünmək, fikri qısa müddətdə ifadə etmək və s.) formalaşdırır və onları müəyyən nizam-intizamla salır. Həmçinin sinifdə digər şagirdlərin də təlimə cəlb olunmasını təmin edir.

İş dəftəri. Tapşırıq şagirdlərin kiçik motorikasını inkişaf etdirir. Tapşırıq yoxlanılan zaman şagirdlər təsvir olunmuş idman növlərini və idman əşyalarının adını söyləməlidirlər.

Əlavə tapşırıq. Cümlələrlə iş. "Müsahibə" (interview). Şagirdlərdən biri hər hansı bir idman növü üzrə çempion, digəri müsahibə götürən jurnalist olur. Jurnalist idmançıdan onu maraqlandıran məqamlar haqqında intervü götürür. "Nə üçün bu idman növünü seçmişsiniz?", "Çempion olmaq üçün nə etmək lazımdır?", "Gündə neçə saat məşq edirsiniz?" və s.

3-cü DƏRS

Təlim nəticələri:

Söz ehtiyatı: daraq, daramaq, yuyunmaq, ütüləmək, səliqəli, yığışdırmaq, gigiyena

Dinləmə: 1.1.3. Dinlədiyi məlumatı şəkillə uyğunlaşdırır.

Danışma: 2.2.2. Müşahidə etdiyi əşya və hadisələri sadə formada təsvir edir.

2.2.3. Mövzuya uyğun sadə dialoqlar qurur.

Dil qaydası: Fikrini ifadə etmək üçün əlamət və hərəkət bildirən sözlərdən istifadə olunması.

Dərsin gedişi

1-ci tapşırıq. Dinləyin və izləyin. Dərslidəki şəkil müəllimə imkan verir ki, yeni sözləri fərqli üsulla öyrətsin. Təklif olunan üsul: “Müəllim heç bir izah vermədən şəkillər üzrə kiçik cümlələr qurur. Və qurulan cümlələrin hansı şəkildə aid olduğunu soruşur”. Şəkildə təsvir olunan əşyaların çoxunun adını şagirdlər əvvəlki dərslərdə öyrəniblər. Buna görə dinlənən informasiyanı açar sözlərin vasitəsilə şəkildə göstərə bilirlər. Daha sonra müəllim sinfin dilbilmə səviyyəsindən asılı olaraq “Gigiyena nədir?” mövzusunda sual-cavab apara bilər. Bu zaman şagirdlərə yeni sözlər öyrədilir.

Dinləyin və təkrar edin. Daha sonra yeni öyrənilən sözlərlə söz birləşmələri (*səliqəli otaq, təmiz əşyalar, çirkli boşqab, rəngli karandaşlar*) və kiçik cümlələr qurulur. *Bura Sənanın otağıdır. Sənan səliqəli oğlandır. Otağını və əşyalarını təmiz saxlayır. Bura isə Ramilin otağıdır. Ramil pintidir. Otağını və əşyalarını səliqəsiz saxlayır.* Şagirdlər söz birləşmələrini və cümlələri təkrarlayırlar.

Müəllim şagirdlərə tapşırıq bilər ki, özləri kiçik cümlələr qursunlar; məsələn: “*Sənan çarpayısını yığışdırıb. Masasının üstündəki dəftər-kitabını səliqə ilə yığıb. Ramil isə əksinə, əşyalarını bütün otağa səpələyib. Masasının üstündəki dəftər-kitabı açıq və əzizdir. Çarpayısını yığışdırmayıb. Yemək yediyi boşqab, fin-*

can dolabın rəflərindədir. Səliqəsiz geyinib, saçını daramayıb”.

Dinləyin və göstərin. Müəllim yeni keçilən sözlərlə cümlələr qurub şagirdlərə həmin məqamı şəkildə göstərmələrini tapşırır. Bu zaman müəllim çalışmalıdır ki, qurduğu cümlələr dəqiq və konkret olsun; məsələn: “*Xalçanın üstünə kitab düşüb, yanında karandaşlar dağılıb. Sənan saçını darayır. Stolun üstündə dişlənmiş alma var. Pəncərənin qarşısına dibçək qoyulub*” və s. Şagirdlər eşitdikləri cümlələrə uyğun olan epizodları şəkildə göstərirlər.

İş dəftəri. Tapşırıq şagirdə gigiyena, təmizlik haqqında məlumat verir. Tapşırıq yoxlanarkən şagirdlər şəkillərdə gördüklərini qısa cümlələrlə ifadə etməlidirlər.

Əlavə tapşırıq. Müəllim qısa cümlələr deyir, şagirdlər onları davam etdirərək fikri genişləndirməlidirlər; məsələn:

- Mən təmizkaram, səhər yuxudan duranda əl-üzümü yuyuram, dişlərimi fırçalayıram.
- Otağımı təmiz saxlayıram,
- Anama kömək edirəm,

4-cü DƏRS

Təlim nəticələri:

Dinləmə: 1.1.1. Sadə şifahi göstərişləri təkrarlayır və onlara əməl edir.

Danışma: 2.2.2. Müşahidə etdiyi əşya və hadisələri sadə formada təsvir edir.

2.2.3. Mövzuya uyğun sadə dialoqlar qurur.

Dil qaydası: Sual cümlələrinin qurulması. Sual intonasiyası.

Dərsin gedişi

1-ci tapşırıq. Danışma. Lövhədən müxtəlif təmizlik əşyalarının təsvirləri olan plakat asılır. Lövhəyə iki şagird çağırılır. Şagirdlər dialoq qururlar. Müəllimin şagirdləri yönəltməsi tövsiyə olunur. Belə ki, şagirdlərə izah edilməlidir ki, dialoq iki cür qurula bilər. Ya əşyanın əlamətləri sayılır və adı müəyyənləşdirilir, ya da əşyanın adı çəkilir, sonra əlamətləri sayılır.

I variant:

I şagird: *Əl-üz yumaq üçün nədən istifadə edilir?*

II şagird: *Sabundan.*

II variant:

I şagird: *O nədir ki, əlimizi təmizləyir, amma gözə düşəndə yandırır?*

II şagird: *Sabun.*

I variant:

I şagird: *Daraqdan hansı məqsədlə istifadə edirik?*

II şagird: *Saçımızı darayırıq.*

II variant:

I şagird: *Saçlarımızın səliqəli olması üçün nədən istifadə edirik?*

II şagird: *Daraqdan.*

Müəllim plakata başqa şəkillər əlavə etməkdə, tapşırığın yerinə yetirilmə üsulunun dəyişdirilməsində sərbəstdir. Tapşırıq şagirddə şifahi nitq bacarıqlarını inkişaf etdirir.

2-ci tapşırıq. Təklif olunan II tapşırıq da şagirddə şifahi nitq bacarıqlarını inkişaf etdirir. Tapşırıq bir neçə üsulla reallaşdırıla bilər. Lövhəyə iki və ya bir şagird çağırılır.

Təklif olunan I üsul: Şagirdin biri sual verir, digəri cavablandırır; məsələn:

– *Qız nə edir?*

– *Dişlərini yuyur.*

Təklif olunan II üsul: Lövhəyə bir şagird çağırılır və həmin şagird şəkillər üzrə təqdimat aparır; məsələn: *“Qız səhər yuxudan oyanıb. Səhər gimnastikası edir. Dişlərini yuyur”* və s.

İş dəftəri. Tapşırıq yoxlanarkən şagirdlər şəkildə təsvir olunmuş (diş fırçası, diş pastası) və özlərinin tamamladığı (diş) əşyaların adlarını söyləməlidirlər.

Əlavə tapşırıq. “Mənim günüm”. Hər şagirdə günün müəyyən saatlarında gördükləri işlər barədə danışmaq tapşırılır. Müəllim sinifdəki uşaqları qruplaşdırır. Üzərində “Saat 8”, “Saat 2”, “Saat 7” olan kartlar hazırlanır. Şagirdlər kartı üzündəki rəsmi görmədən seçirlər. Kimə hansı saat düşdü, o vaxt görülməli işlər haqqında danışır.

5-ci DƏRS

Təlim nəticələri:

Dinləmə: 1.1.3. Dinlədiyi məlumatı şəkillə uyğunlaşdırır.

Danışma: 2.2.1. Müşahidə etdiyi əşya və hadisələri adlandırır.

2.2.2. Müşahidə etdiyi əşya və hadisələri sadə formada təsvir edir.

Dil qaydası: Sual cümlələrinin qurulması. Sual intonasiası.

Dərsin gedişi

1-ci tapşırıq. Dinləmə mətni. Bu dərsdə dinləmə mətni kimi "Moydodır" nağılının ixtisar olunmuş və bir qədər dəyişmiş forması təqdim edilir.

"Səhər açılmışdı. Qalxıb dərsə getmək vaxtı idi. Günəş şüaları otağı bürümüşdü. Rəşid hələ yatırdı. Günəşin şüası onun gözünə düşürdü. Nəhayət, Rəşid ayağa qalxdı. Otağına baxdı, gözləri ilə dərs ləvazimatlarını, məktəb geyimini axtardı. Otaqda hər şey bir-birinə qarışmışdı. Qalxıb birtəhər köynəyini tapıb geyindi. Əl-üzünü yumadan çantasına əşyaları səlqişsiz şəkildə doldurub otaqdan çıxmaq istədi. Məktəbə gecikirdi. Birdən qapı açıldı, içəri Moydodur daxil oldu. Rəşidin çirkli üzünə, səlqişsiz geyiminə baxıb başını buladı:

– Bu nədir? Belə iş olar? Səhərlər əl-üzü yumaq, dişləri fırçalamaq lazımdır. Məktəbə belə səlqişsiz getmək olarmı? Baxsana məktəbli forman əzik-üzükdür, üstündə ləkələr var.

Rəşid etiraz etdi:

– Tələsirəm, indi buna vaxtım yoxdur. Sabah.

Bunu deyib otaqdan çıxmaq istədi. Amma Moydodur onun qabağını kəsdi. Və sərt şəkildə allərini belinə qoyub onun üzünə baxdı.

Rəşid başa düşdü ki, başqa çarə yoxdur. Odur ki sakitcə əynini dəyişdi, yuyundu. İndi o çox səlqişli idi. Saçları daranmış, məktəbli forması ütülü idi.

Evə gələndən sonra Rəşid otağını da yığışdırdı. O gündən Rəşidi tanımaq olmurdu. Çox təmiz və səlqişli olmuşdu. Əşyalarını səlqişli saxlayırdı. Dərs-lərini də yaxşı oxumağa başlamışdı".

Dinləyin və göstərin. Müəllim dərslikdəki şəkillərin məzmunu ilə bağlı cümlələr deyir (ardıcillıq pozulmaqla), şagirdlər uyğun şəkli göstərirlər; məsələn, "Rəşid əl-üzünü yuyur" (4-cü şəkil), "Günəş şüaları pəncərədən evə düşür" (1-ci şəkil) və s.

Tapşırıq başqa üsulla da aparıla bilər. Müəllim şagirdlərə şəkillərlə bağlı suallar verir, şagirdlər müvafiq şəkllə və dinləmə mətninə uyğun olaraq cavab verirlər; məsələn, "Moydodur niyə Rəşidin yolunu kəsib?", "Hansı şəkillərdə Moydodur Rəşidə razılıqla baxır? Nə üçün?" və s.

İş dəftəri. Tapşırıq yoxlanarkən şagirdlər şəkildəki oğlanın gündəlik rejimini ardıcıl olaraq səsləndirməlidirlər; məsələn, "Oğlan yuxudan oyanıb idman hərəkətləri edir", "Dişlərini fırçalayır", "Səhər yeməyini yeyir" və s.

Əlavə tapşırıq. Müəllim şagirdlərə müxtəlif təmizlik işləri təsvir olunmuş kartlar göstərir. Şagirdlər şəkillərə uyğun olaraq cümlələr qururlar. Bu tapşırığı cümlələrlə də aparmaq olar.

6-cı DƏRS

Təlim nəticələri:

Dinləmə: 1.1.3. Dinlədiyi məlumatı şəkillə uyğunlaşdırır.

Danışma: 2.2.1. Müşahidə etdiyi əşya və hadisələri adlandırır.

2.2.2. Müşahidə etdiyi əşya və hadisələri sadə formada təsvir edir.

Dərsin gedişi

Danışma. Müəllim əvvəlcə şagirdlərə dərslikdə verilən şəkillərlə bağlı kiçik məlumat verməli və ya onların paralimpiya haqqında məlumatları olub-olmadığını öyrənməlidir. Ola bilər ki, şagirdlərin yaşı az olduğu üçün paralimpiya haqqında məlumatları yoxdur. Bu bərdə danışarkən müəllim diqqətli olmalıdır, çünki şagirdlərin ailələrində və ya tanışları arasında əlil insanlar ola bilər.

Bundan sonra müəllim yönəldici suallarla şagirdləri şəkillər üzrə danışmağa sövq edə bilər. *1-ci şəkildə hara təsvir olunub? (stadion), Oğlan nə edir? (velosiped sürür, yarışa hazırlaşır), Yolun kənarındakı qız kimdir? (məşqçidir), Onun əlində nə var? (saat), O nə üçün saata baxır? (velosipedçinin sürətini izləyir), Yolun kənarındakı oğlan nə üçün arabada oturub? (xəstədir) və s.*

İkinci şəklə keçməzdən əvvəl müəllim danışma prosesini asanlaşdırmaq məqsədilə şagirdlərə şəkildəki oğlanları adlandırmağı təklif edə bilər.

Danışma üçün nəzərdə tutulmuş şəkillər üzrə NÜMUNƏ MƏTNİ:

"Elçin yarışa hazırlaşır. İlin sonunda yaşlıları arasında velosiped yarışını keçiriləcəkdi. Məşqçisi ilə bir yerdə çox çalışırdı. O bu yarışda qalib olmaq istəyirdi. Bir gün stadionda növbəti məşq zamanı əlil arabasında oturmuş bir oğlan diqqətini cəlb etdi. Oğlan arabada oturub sakitcə Elçini izləyirdi. Elçin onun üzündə bir kədər oxudu. Məşqini yarımcı saxlayıb oğlana yaxınlaşdı. Oğlanlar tanış oldular. Adı Murad olan bu oğlan bildirdi ki, o da

böyük məmnuniyyətlə yarışda iştirak edərdi, təəssüf ki, xəstəliyi buna imkan vermir.

Elçin məşqçisini çağırdı. Məşqçi Murada danışdı ki, fiziki qüsuru olan insanların da yarışları keçirilir. Onlar üçün xüsusi olaraq hazırlanmış velosipedlər vardır.

Səhəri gün Elçin Murada xüsusi bir velosiped gətirdi. Ona əlil arabasından qalxıb velosipedə minməsinə yardım etdi. İndi uşaqlar ikisi bir yerdə məşq edir, yarışa hazırlaşır.

Vaxt ötdü, yarış günü gəlib çatdı. Birinci Elçinin yarışını keçirilirdi. Elçin yarışda qalib gəlib qızıl medal qazandı. Səhəri gün Muradın yarışını olacaqdı. Elçin dostunu izləmək üçün stadionla gəldi. Murad da yarışda birinci yerə layiq oldu. Elçin öz qələbəindən çox dostunun qələbəsinə sevinirdi. O, Muradı təbrik etməyə gələndə ürəyində tamam başqa hissə var idi: o anlamışdı ki, əsas məsələ yarışda qalib gəlmək yox, insanlara kömək etməkdir".

İş dəftəri. Tapşırıq yoxlanarkən şagirdlər ardıcılığını bərpa etdikləri şəkillərin hər biri ilə bağlı bir cümlə deyər və ya müəllimin təklifi ilə bir şəklə ətraflı təsvir edə bilərlər.

ƏLAVƏ MATERIALLAR

Aşağıda müəllimə kömək məqsədilə dərslərdə istifadə etmək üçün şeirlər, yanılmaclar və tapmacalar təklif olunur. Bu cür nümunələr uşaqların Azərbaycan dilində şifahi nitqini, diksiyasını və məntiqi düşüncəsini inkişaf etdirmək məqsədi güdür.

Say. Zaman (2-ci bölmə)

YAZ GÜNLƏRİ

M.Ə.Sabir

Gəl, gəl, a yaz günləri!
İlin əziz günləri!
Dağda ərit qarları,
Bağda ərit qarları.
Çaylar daşıb sel olsun,
Taxıllar tel-tel olsun.
Ağaclar açsın çiçək,
Yarpağı ləçək-ləçək.

Məktəb (4-cü bölmə)

UŞAQ VƏ BUZ

M.Ə.Sabir

Dərsə gedən bir uşaq
Çıxdı buz üstə qoçaq.
Sürüşdü birdən-birə,
Düşdü üz üstə yerə.
Durdu uşaq neylədi?
Buza belə söylədi:
"Sən nə yamansan, a buz!
Adam yıxansan, a buz!
Az qalıb ömrün sənin,
Yaz gələr, artar qəmin,
Əriyib suya dönərsən,
Axıb çaya gedərsən!"

Rənglər. Geyim (5-ci bölmə)

QƏRƏNFİL

Abdulla Şaiq

Qərənfiləm mən,
Gözəl güləm mən,
Yaşıl saplaqlı
Bir sünbüləm mən.
Mən bağban qızı,
Bağın ulduzu,
Rəngim ağ, sarı,
Al və qırmızı.

Gəl saxla ayaq,
Durma, gendən bax!
Gəlsəm xoşuna,
Dər, döşünə tax!

Heyvanlar (8-ci bölmə)

UŞAQ VƏ DOVŞAN

Abdulla Şaiq

Uşaq:
– Dovşan, dovşan, a dovşan!
Qaçma, dayan, a dovşan!
Qaçma səni sevəndən,
Can kimi istəyəndən.
Dovşan:
– Dura bilmərəm, dadaş,
Yanında var Alabaş.
Xəbərdaram işindən,
Qurtarmaram dişindən.

Heyvanlar (8-ci bölmə)

KEÇİ

Abdulla Şaiq

Ala-bula, boz keçi,
Ay qoşa buynuz keçi!
Yalqız gəzmə, dolanma,
Dağa-daşa dırmanma.
Bir qurd çıxsın qarşına,
Sən nə edərsən ona?
Çoban açınca gözün
Qalar iki buynuzun.

Quşlar (9-cu bölmə)

XORUZ

Abdulla Şaiq

Ay pipiyi qan xoruz,
Gözləri mərcan xoruz!
Sən nə tezdən durursan,
Qışqırıb banlayırsan,
Qoymayırsan yatmağa,
Ay canım, məstan xoruz!

Quşlar (9-cu bölmə)

QUŞLAR

Abbas Səhhət

Quşlar, quşlar, a quşlar!
Qaranquşlar, a quşlar!
Cəh-cəh vurun burada,
Gah yerdə, gah yuvada.
Qonun bu tək budağa,
Çox getməyin uzağa.
A quşlarım, getməyin,
Məni qəmgin etməyin.
Quşlar, neçin gedirsiniz?
Yoxsa ki seyr edirsiniz?
Var isticə ölkələr,
Qışda bizə xoş gələr.
Səbir eylə, qoy yaz olsun,
Bir qar, yağış az olsun.
Sovqat gətirər quşlar
Sizə gözəl mahnılar.

İdman. Gigiyena (11-ci bölmə)

TƏMİZLİK

Abdulla Şaiq

Səhər durunca
Əlimdə fırça
Yudum dişimi,
Bildim işimi.
İnanmırsan bax,
Dişim ağappaq,
Üstüm tərtəmiz.
Bax beləyik biz.

YANILTMACLAR

- Aşpaz Abbas aş asmış, çaşmış qazanı boş asmış.
- Cüt cücə, cüt-cüt cücə, üç cüt cücə.
- Qırx küp, qırxının da qulpu qırıq küp.
- Yetişmiş yemişi yetim yemiş.
- Atı min, iti qov, iti qov, atı min; atı min, iti qov, iti qov, atı min...
- İynəni sarı sapla sapla, dümsarı sapla, sarı sarı sapla sapla.
- Çəp keçi çəp keçidi çəpəki keçib çəpərə keçər.

TAPMACALAR

Bədən üzvləri

İki qardaş var.
Hər şeyi görər,
Bir-birini görməz.

(Gözlər)

Məktəb

Yarpağı var, ağac deyil.
Danışır, adam deyil.

(Kitab)

Geyim

İki kürküm var,
On qardaşa çatar.
Bunu kim tapar?

(Əlcək)

Mətbəx

O nədir ki, içində qışdır,
Çölündə bahar.

(Soyuducu)

Çöl heyvanları

O nədir ki, iynəsi çoxdur,
Sap yeri yoxdur?

(Kirpi)

Ev heyvanları

Saqqalı uzun sallanar,
Dağa-daşa dırmanar.

(Keçi)

Ev quşları

Durub hamıdan erkən
Car çəkib banlaram mən.
– Qalxın, qurtardı gecə,
Oyansın toyuq-cücə.

(Xoruz)

Çöl quşları

Bağda uçar səhər-səhər,
Verər bizə yazdan xəbər.

(Qaranquş)

BURAXILIŞ MƏLUMATI

AZƏRBAYCAN DİLİ (dövlət dili) – 1

Ümumtəhsil məktəblərinin 1-ci sinfi üçün

Azərbaycan dili (dövlət dili) fənni üzrə dərsliyin (qrif nömrəsi: 2020-002)

metodik vəsaiti

Tərtibçi heyət

Müəlliflər	Ülkər Nurullayeva Aynur Rüstəмова
Layihə rəhbəri	Rafiq İsmayılov
Dil-üslub redaktoru	Dilruba Cəfərova
Texniki redaktor	Rəşad Nəbiyev
Dizayner	Səbinə Vəzirova
Rəssamlar	Elçin Cabarov Şəlalə Məmməd
Korrektor	Fəridə Ziyadova

© Azərbaycan Respublikası Təhsil Nazirliyi

Müəlliflik hüquqları qorunur. Xüsusi icazə olmadan bu nəşri və yaxud onun hər hansı hissəsini yenidən çap etdirmək, surətini çıxarmaq, elektron informasiya vasitələri ilə yaymaq qanuna ziddir.

ISBN 978-9952-8386-0-2

Hesab-nəşriyyat həcmi 9,8. Fiziki çap vərəqi 11.

Səhifə sayı 88. Kağız formatı 57 × 90 1/8.

Şriftin adı və ölçüsü: Calibri, 12 pt. Ofset kağızı. Ofset çapı.

Sifariş _____. Tiraj: 941. Pulsuz. Bakı – 2020.

Əlyazmanı yığma verildiyi və çapa imzalandığı tarix: 20.07.2020

Nəşri hazırlayan:

Azərbaycan Respublikasının Təhsil İnstitutu (Bakı ş. A.Cəlilov küç., 86).

Nəşri istehsal edən:

“Radius” MMC mətbəəsi (Bakı ş., Binəqədi şosesi, 53)

Pulsuz